

GUIDONIS GRANDII

CREMONENSIS ABBATIS ORDINIS SANCTI BENEDICTI, CAMALDULENSIS CONGREGATIONIS,

DISSERTATIO

DE S. PETRI DAMIANI ET AVELLANITARUM INSTITUTO CAMALDULENSI.

CAPUT PRIMUM.

Scopus, argumentum et occasio scribendi.

SYNOPSIS. — Varii scriptorum fines : ex his quis auctori propositus? Num. 1. Eiusdem in Petrum Damianum fiducia. 2. Quæstionis momentum. 3. Petri Damiani elogium. 4. Avellanitarum gloria ex tanta sanctorum, atque episcoporum copia, et cardinalibus ex eodem monasterio assumptis. 5. Jacobi Laderchii conatus ad omnes Avellanitas ab ordine Camaldulensi abstrahendos. 6. A nobis ejus refutationem juste, necessario, ac modeste suscipiendam; ibid. De aliis, quæ prodierunt, adversus Laderchium apologiis.

DISSERTATIO.

I. Qui viros sanctitate, doctrina, rebusve aliis præclare gestis insignes, vel familiæ, vel patriæ, vel ordini suo vindicare conantur, diversis impelli ad scribendum studiis consueverunt: plerique nimirum ad ostentationem gloriæ, nonnulli veritatis amore, paucissimi ædificationis gratia id in se negotii suscipiunt. Ego vero, ut primorum vanitatem declinare pro viribus satago, ita zelum aliorum æmulari, ac denique posteriorum fructum præsentis dissertatione consequi, summo animi ardore, desidero. Petrus scilicet Damianum, et Avellanitas cæteros Camaldulensis instituti fuisse, adversus argumeta Jacobi Laderchii, congregationis Romani Oratorii presbyteri, ac nuperrimi Vitæ ejusdem Petri Damiani scriptoris, ostendere in votis habeo, tum ne qua ex parte veritati præjudicium fiat, tum maxime, ut Camaldulenses nostri tantorum Patrum, atque antecessorum se filios, ac successores agnoscere pergant, neque se ab illorum imitatione sejungere audeant, quibus communem, vel monasticam, vel eremiticam disciplinam ab eodem sanctissimo Patre Romualdo acceptam se derivasse glorianur. Neque enim minus ad nos, quam ad veteres Avellanitas pertinere videtur gravis illa Petri Damiani admonitio, qua Opusc. suum 13. De ordine, et facultatibus Fontis Avellani S. doctor concludit, videlicet: *Pudeat vos ab illorum nobilitate fieri vivendo degeneres, qui facti estis habitaculo successores.*

II. Hunc præsentis dissertationi scopum præfixum volo, atque in hunc totam ejusdem tractationis seriem unice dirigendam spero, si meis favere votis, et tenues conatus obsecundare, calamumque sibi consecratum regere non dedignabitur idem ipse, qui præcipuum lucubrationi huic argumentum præ-

A bet, B. Petrus Damiani, præcipuum ordinis nostri lumen, et ornamentum: quemadmodum, ejus aris humiliter advolutus, enixe deprecor. Nec enim, nisi prævia ejus patrocinii invocatione, cujus præsentiam toties mihi propitiam sensi, ad hoc scriptionis genus animum appuli; nec nisi ejusdem auspiciis, tot inter varias occupationes ab hujusmodi studiis maxime alienas, otiumque diligentiori harum rerum indagini opportunum minime relinquentes, apologiam hanc utcumque contexere, et ad umbilicum tandem perducere me posse confido. Præsertim cum ad quartam hanc stadii mihi propositi partem, viribus ex præcedenti cursu pene confectis, accedam, quam propterea ex integro decurrere, totamque perficere vix speraverim, nisi ejusdem, cujus causa agitur, S. doctoris auxilium ita jacentem animum erigat, vigorem renovet, nervos restauret, nutantem pedem confirmet, ut ad optatam metam facili et expedito gressu pertingam.

III. Ne vero quis propositam controversiam levioris fortasse momenti, ac minimi ponderis esse arbitretur, quod minus illi perspecta sint Petri nostri Damiani eximia in Ecclesiam merita, ejusque antecessorum ac successorum, qui insigne Fontis Avellani cœnobium, atque hinc pendentia monasteria, nec non celeberrimam Sitriæ eremum, aliasque cognatas solitudines illustrarunt (omnes enim pariter hæc quæstio tangit, eademque singulorum est ratio), præclaræ dotes æterna memoria dignæ summisque laudibus efferendæ; ideo breyem in primis, ac veluti perfunctoriam horum pariter, et illius ideam præmittendam censeo: lectorem nihilominus, pro pleniori Petri Damiani notitia, remittens ad doctissimos, et piissimos cardinales Baronium et Bellarminum, aliosque ecclesiasticos scriptores, initio tomi I Operum ejusdem egregii doctoris a Constantino abbate Cajetano adductos, apud quos frequentissima ejus elogia occurrunt, meritis tamen longe inferiora; quemadmodum, et ad uberiores Avellanitarum (Sitriensium quoque, et similium, quorum permistas, atque invicem instituti communione confusas laudes haudquaquam distinguo) cognitionem sufficiet eruditi viri Ludovici Jacobilli tres tomos de SS. Umbriæ pridem editos legendos proponere; nec enim integram

ipsorum historiam conscribendam in me recipio, sed eorum, et Camaldulensium instituti cognationem duntaxat demonstrandam assumo.

IV. Fuit sane B. Petrus Damiani vir sui sæculi longe doctissimus, sanctimonia et auctoritate præditus singulari; cujus si eloquentiam spectes, Gregorio proximum: si zelum consideres, parem Hieronymo; si vitæ austeritatem ac dilatandæ eremiticæ disciplinæ studium attendas, similem Romualdo merito dixeris. Quem e solitudinis latebris ad Romanam purpuram, et Ostiensis Ecclesiæ principatum sola virtus evexit, spectatissima prudentia difficillimis pontificiis legationibus obeundis admovit; probata humilitas e summo dignitatis fastigio ad eremi squallorem reduxit. Cujus denique encomia is solus ignorare potest, qui ejus Vitam, Opuscula, Miracula non legerit: qui tot per ipsum præclare ad divinum cultum promovendum instituta, atque ab universa Ecclesia recepta, non expenderit: qui denique non audierit, quanto in pretio apud omnes Romanos pontifices, quibuscum, et ante quos vixit, habitus fuerit; ex quibus Alexandri II oraculum referre sufficiat, qui in litteris ad Galliarum præsules hoc de illo vivente magnificentum edidit testimonium: « Talem vobis virum destinare curavimus, quo nimirum, post nos, major in Romana Ecclesia auctoritas non habetur: Petrum videlicet Damianum Ostiensem episcopum, qui nimirum, et noster est oculus, et apostolicæ sedis immobile firmamentum. »

V. Quod attinet ad reliquos Petri Damiani concellitas, ejusdemque instituti sectatores, tot ac tales ii numerantur, ut prodigio simile sit, potuisse omnes ab uno illo Avellanensi asceterio prodire: nec facile aliud (si unum, vel alterum ex primariis ordinum capitibus excipias) monasterium reperire erit, quod tam illustribus sanctimonia, et dignitate ecclesiastica viris fuerit insignitum. Nam supra quadraginta monachos hæc una solitudo ad cœlestem patriam transmisit, quorum nomina inter sanctorum, ac beatorum fastos, posteriorum venerationi sunt consecrata; totidemque circiter variarum urbium episcopi ex ejus claustris assumpti recensentur: e quibus quatuor in S. R. E. cardinalium senatum, pro suis meritis, cooptati numerantur, nempe is, de quo præcipue loquimur, *Petrus Damiani* Ostiensis episcopus, et *Damianus* ex Rodelinda sorore S. doctoris nepos (cujus ipse meminit tom. I, lib. II, ep. 11, et lib. VI, epist. 3, 2, 22, 29, ac tom. IV, carmine 219, ad quem inscripta sunt Collectanea ex operibus Petri Damiani; ejus Operum tom. IV, ejus et meminit S. Brunus episcopus Signinus in Comment. super Isaiam: fuisse autem a Gregorio VII in avunculi memoriam, cardinalem creatum, patet ex Rogerio scriptore Vitæ S. Anselmi Lucensis episcopi, ut notat Constantinus Cajetanus præf. in dd. Collectanea, et confirmatur ex instrumento concordiæ inter præpositum ecclesiæ Florentinæ, et abbatem S. Miniatis, cui inter alios cardinales

A Damianus hic subscriptus legitur anno 1087, apud Ughellum tom. VII in Append. tom III ad episc. Florent.) et *Guitmundus* episcopus Aversanus (quem alii Sigismundum nominant, et Trithemius quidem monachum S. Crucis Leufridi credidit, Arnoldus autem Wion S. Crucis Fontis Avellani fuisse scribit, ac Trithemium æquivoco monasterii nomine deceptum putat, Jacobillus vero ex cœnobio Leufridiano ad Avellanense, fama sanctitatis B. Ludolphi illectum, transisse contendit, electum vero cardinalem ex bibliotheca Patrum in Operibus scriptorum sæculi XI, pag. 469, tom. XVII, et apud Ughellum in episcopis Aversanis et Guillelmum Caveum Hist. litter. ad an. 1066 constat) ac demum *Gebiosus* episcopus Cæsenas (qui ex Avellanæ cœnobio Romam vocatus, ibidem abbas S. Alexii, tum episcopus, ac cardinalis, nec non Dalmatiæ, et Sclavoniæ legatus a Gregorio VII est constitutus, ex Ughello, Jacobillo, et Ciaconio) quibus quasi quatuor purpureis gemmis Avellanensis crucis diadema illustratur.

VI. Tot igitur, ac tantos viros, jurene ex albo Camaldulensium expunxerit Jacobus Laderchius (*Vitæ S. Petri Damiani* tom. I, lib. I, cap. 8) hac quarta dissertatione disquirendum est; quod quidem citra ejus offensionem aggredi me posse contendo: an et sperare liceat, ignoro; quantumvis enim causæ meæ æquitati satis confidam, non mihi tamen usque adeo blandiri velim, ut me ab illo mitius habendum, quam pro hominis ausim consuetudine polliceri. Quo res cunque cadat, mihi abunde sufficiet, quod justæ in primis causæ defensionem susceperim, et necessario susceperim, et intra inculpatae tutelæ limites me continuerim, quos etsi excederem, ejus provocationi dandum esset, qui prior nullaque in re a nostris lacessitus, ordinem offendit, Petrum Damianum, integramque sanctorum cohortem ex ejus Fastis delere, atque eradere, adeoque præcipuam ejus gloriam subvertere, ac decus omne pessundare conatus. Quod quidem præjudicium, ut nos, debita moderatione servata, toleravimus; ita æquum fuerit, illum pari jure modoque nobiscum agere, nec gravatim ferre, quod Camaldulense Petri Damiani institutum, præsentis dissertatione, tum propriis argumentis astruere, tum a singulis ejus scrupulis, objectisque vindicare nitamur, ut sarta, tectaue sit nostræ religionis gloria quæ in Petro Damiano, ejusque sectatoribus celeberrimis potissimum emicat, utque tot illustrium scriptorum, qui nobiscum sentiunt, summorumque etiam pontificum (quos c. 6, num. 19, citabimus) ac sacræ Rituum congregationis, quæ Petri Damiani ad diem 22 Februarii, ac Dominici Loricati ejus discipuli ad 17 Octobris, officia ordini nostro recitanda indulsit, prudentissimum iudicium, uno eodemque opere propugnemus.

VII. Et quamvis dum hæc sub prelo essent, brevis apologia Italico sermone scripta prodierit, pro S. Petro Damiano, adversum eundem Laderchium Camaldulensibus vindicando, auctore Philippo Maria Macchiarelli eremita Camaldulensi congregationis

Montis Coronæ, qui se primum omnium Petri Damiani vindicem, pag. 9, arbitratus est (quasi unus ipse, cæteris consopitis, ad ordinis totius propugnationem evigilasset) quod ignoraret, hanc ab aliis provinciam dudum occupatam, ex quibus auctor Dialogi Sejanum inter et Ruffinum id lepide, sed nervose jam præstitit; ut nihil dicam de præsentis Dissertatione tunc editioni proxima, quæque si aut tribus foliis (ut Machiarelli Apologia) comprehendi potuisset, aut reliquas, quibus conjungenda erat, non expectasset, utique auctoris hujus non operam modo, sed votum, et cogitationem prævenire debuerat, quamvis, inquam, Macchiarelli Apologia nostram hanc dissertationem præcesserit, æque ac Sejanii et Ruffini Dialogus jam citatus, nihilominus haud ita argumentum exhaustum video, ut meæ pariter lucubrationi relictus locus non sit, licet multa futura sint mihi cum illo, et cum prædicto dialogista, necessaria communia, in ejusdem siquidem causæ præsidio laborantibus non possunt non eadem occurrere argumenta, ex iisdem sedibus deducta, eademque rationes ex iisdem fontibus derivatæ. Quod quidem veritatis indicium præsumi debet, plures enim, qui e diversis longoque intervallo dissitis regionibus scribentes, sua invicem studia non communicaverint, non possent simul in iisdem ferme principiis convenire, nisi veritatis unitas, et constantia, quæ simili ubique voce loquitur, sententiarum verborumque consensum ab illorum quolibet extorqueret.

CAPUT II.

Avellanensis eremi exordium, et institutio a S. P. Romualdo dependens.

SYNOPSIS. — Avellanæ origo ex Fortunio, num. 1 et 2. In ejus narrationem animadversio, 3. Monasterium Avellanæ circa annum Christi millesimum institutum ostenditur, 4. An B. Ludolphus loci auctor Arianos fugeret? 5. S. Romualdum, etiam Mabillonii testimonio, apud Avellanam habitasse, 6. Ejus habitationem apud Catriam de Sitria exponendam non esse, 7. Ex ipsius Fortunii principis Avellanæ institutionem D. Romualdo tribuendam, 8. Thomæ Minii in eandem sententiam suffragium, 9. Ludovici Jacobilli auctoritate idem confirmatur, 10. Item Julii Ambrosii Lucentii calculo eadem veritas munitur, 11. Certior anni determinatio, quo hæc contigerint, 12.

I. Nunc ut rem ipsam propius attingamus, paulo alius repetenda est monasterii, sive eremi S. Andreae (nunc S. Crucis) Fontis Avellanæ, ubi Petrus Damianus, quemadmodum in ejus Vita ab Joanne ipsius discipulo ac familiari edita, cap. 4, narratur, monasticum schema induit, institutio. Fortunius noster Hist. Camald., parte II, lib. V, cap. 5, de ea sic loquitur: « Qui de origine venerabilis eremi, seu cœnobii Sanctæ Crucis Avellanæ mentionem faciunt, hi rem Ludolpho, sive Candulpho ascribunt, qui fuit vir innocentia singulari operibusque sanctis clarissimus, pro quibus meruit ad cathedram Ecclesiæ Eugubinae promoveri, annum ab ipsa eremo condita circiter trigesimum. Verumtamen genus, et conditionem primariam designat nemo; sed credi-

tur illum nobili stirpe progenitum atque religiosum fuisse. De eo exstat elogium hujuscemodi: Anno 1000, cœptum est ædificium eremi Avellanæ sub Catria a Candulpho, sive Ludolpho, simpliciter capella et casula ad Arianorum sectam fugiendam. Verum enimvero cum Ariana pestis, quæ Ecclesiam Christi annum circiter 320 labefactare cœpit, jam pridem ante annum millesimum exstincta fuerit, nos eam ædificationem longe ante tempora sancti Patris Romualdi factam fuisse nihil ambigimus. »

II. Tum sic prosequitur: « Porro Ludolphus, sive persecutores fugiens, sive peregrinationem cum quodam suo fido socio obiens ubicumque per silvas et valles locum eremice vitæ idoneum inveniret; dubius erat an ibi sisteret et peregrinandi finem faceret. Cum vero nullibi viam obsistere posse videretur, contigit illum per Apennini jugiter facientem, ad locum quemdam amœnum arcuatæ vallis, quæ sita est inter densissimas silvas inter montem Catriæ et Corni, descendere. Ubi dum sisteret, plus solito laboris itinere fatigatus, ad fontem, qui plurimus ad radices Avellanarum arborum scaturiebat, et sumpto cibo, cum nonnihil somni capere cœpisset, vox cœlitus ad illum hujusmodi facta est: Ludulpho, hic tibi habitatio parata, jam tandem labori itineris parce. Qui surgens, Deo gratias agens, capellam et casulam, ut dictum est, inibi ad honorem sancti Andreae apostoli primum posuit, inditumque loco est nomen Fontis Avellani a fonte memorato, usque in hodiernum diem. Porro Ludolphus, aliquandiu degens quasi incognitus, a pastoribus proditus est, et ad episcopalem cathedram Eugubinae Ecclesiæ, in cujus diœcesi locus est, attractus deinde omnino invitus. Quamobrem eremus sua Avellana, ob frequentiam discipulorum in celebre cœnobium versa, quod propter auctoris incredibilem columbæ simplicitatem, titulo ordinis Columbæ insignitum, illum vel usque ad tempora Danthis poetæ Etrusci retinuit, » etc

III. In qua narratione primo advertendum occurrit nimis inconsulte a Fortunio velut indubium supponi quod Avellanensis eremi institutio S. Romualdi temporibus longe anterior fuerit, ex quo epigraphes ab ipso allata Arianæ sectæ pridem extinctæ fugam Ludolpho loci conditori ascribere videatur. Cum enim utrumque diserte affirmetur in illo elogio, videlicet tum ædificium eremi Avellanæ a Ludolpho cœptum anno millesimo, tum ad Arianorum sectam fugiendam id factum esse. Quæ duo invicem non cohærere noster historicus arbitratur, reliquum erat, ut cautius expenderet utrum ex his commentitium putaret; primumne, quod innumeris aliis monumentis confirmatur; an, secundum, quod non alio, quam politæ illius inscriptionis, testimonio fulcitur; deprehendissetque non illud ex hoc in dubium vocari, sed hoc potius ex illo corrigi debuisse.

IV. Enimvero circa annum Christi millesimum (aut certe paulo ante, ut infra determinabimus)

sacram Avellanæ domum revera constructam fuisse, nec ad Arianorum sæcula ejus institutionem referri posse, constat tum ex ipso B. Ludolpho illius eremi fundatore, qui anno 1009 ad Eugubinum episcopatum raptus est, illique anno 1012 nuntium remittens ad suam eremum reversus legitur, ubi sanctissime obiit die 20 Januarii 1047; tum ex ejusdem Ludulphi discipulis, Juliano, qui eremum in absentia Ludulphi ab anno 1009 ad 1012 rexit, eidemque in episcopatu Eugubino succedens, die 7 Maii 1032 e vivis excessit; B. Guidone Aretino, qui anno 1022 suum de musica Syntagma novum Theodaldo Aretino episcopo dedicavit, et anno 1050 a B. Ludolpho in coadjutorem, seu vicarium suum est cooptatus, cui etiam anno 1047 in prioratu successit, usquedum anno 1050, die 17 Maii, Deum adiit; B. Forti eremita, qui anno 1050 se Ludolpho discipulum obtulit, et die 9 Maii 1040, ex hac luce migravit, ut ejus tumuli vetus inscriptio in cathedrali Eugubina testatur. Ut omittam graves scriptores contendere Petrum Damianum, quinquagesimo post Avellanensis eremi institutionem anno, se inibi divino servitio mancipasse; quod utique falsum esset, nisi circa annum Christi millesimum a B. Ludolpho posita venerabilis illius solitudinis initia supponerentur.

V. Interim quid sibi voluerit elogii illius auctor, cum dixit Ludolphum ad Arianorum sectam fugiendam sacellum illud apud Fontem Avellanæ construxisse, haud facile est divinare, nisi dicamus aliquas Arianorum reliquias, et tum fortasse residuas, aut denuo excitatas fuisse (ut nostro etiam sæculo hæc impietas renovata est in Anglia potissimum, et Polonia per varios sectarios, Faustum Socinum, Joannem Crellium, Brennum, Eniedinum, Smalcium, Schilhsingium, Ostorodum, et Christophorum Sandium), nam de Arianis velut exstantibus loqui videtur Petrus Damiani tom. III, opusc. vi, cap. 22, ibi: « At contra, Ariani, qui adversus Spiritus sancti divinitatem manifesta prorsus impietate confligunt, ad catholicam fidem redeuntes in male accepti ordinis persistere dignitate non possunt. Credunt enim, sicut eorum sacrilega possessio manifestat, quod Pater creator sit, Filius creatura; Spiritum vero sanctum creaturam creaturæ damnabiliter asseverant. » Sed et Arianorum meminit ut suo tempore existentium anonymus encomiastes Henrici IV, quem ex tomo I Collectionis Frecheri adducit Pagius anno 1058, n. 5, aut denique nisi clausulam hanc ita interpretemur, ut significet, Ludolphum divino cultui deditum, ut se ab Ariana superstitione, a qua maxime abhorrebat, alienum ostenderet, illo sacello divinos Christo honores, debitamque S. Andreae ejus apostolo venerationem testatum esse. Quanquam operæ pretium non est ut in illius inscriptionis expositione immoremur, cum adeo obscuræ fidei sit ut a nemine propterea illam indicari, aut commendari videam, præterquam a Fortunio, et his, qui ab illo acceperunt.

VI. Secundo, in eadem Fortunii narratione observandum est prætermisam ab ipso fuisse insignem circumstantiam, quam alii scriptores expresse notant, nempe Ludolphum hunc ipsiusmet S. P. Romualdi fuisse discipulum, et ab ipso eremiticæ disciplinæ legibus eruditum; imo in ipsamet solitudine, apud Catriam Ludulphi ope excitata S. P. Romualdum commorasse, ut narrat Petrus ipse Damianus in Vita S. Romualdi cap. 19, ibi: « Aliquando autem vir sanctus non longe mansit a Catria; » qui locus de habitatione apud Avellanam exponitur a variis auctoribus, quos inter Ludovicus Jacobillus de sanctis Umbriæ, ac Joannes Mabilionius præfatione ad sæculum VI Benedictinum, ubi de Avellanensi cœnobio hæc habet: « Sub annum Christi millesimum construi cœptum est, nempe in Umbria, diocesi Eugubina, ad radices Montis Catriæ, ubi itidem S. Romualdus secessum habuit. » Ut alios minoris nominis, Portesanum, Crucettum, etc., præteream.

VII. Quanquam vix testibus opus est, ubi res ipsa loquitur, tum ex Avellanitarum instituti cum Romualdinis legibus convenientia, de qua infra uberius, tum quia aliter quam de Avellanæ solitudine illa Catriensis habitatio Romualdi exponi nequit; opinio siquidem Fortunii, parte vii, lib. 1, cap. 11, locum illum de eremo Sitriæ interpretantis, pugnare videtur cum Petri Damiani auctoritate, qui in Vita S. Romualdi, cap. 49, ita refert Romualdum ad Sitriæ solitudinem habitandam divertisse, quasi ibidem antea commoratus non esset, sed locum ipsum tunc suis discipulis replere aggredetur. Ecce Damiani verba: « Postmodum vero Romualdus, cum Appenninum desereret, montem Sitriæ habitaturus ascendit. Cavendum autem summo opere est ne quis, cum audierit quia vir sanctus tot loca mutaverit, pii operis pondus vitio levitatis ascribat. Hæc namque mutationum ejus causa procul dubio fuerat, quia ad venerabilem virum, ubicunque degeret, turba hominum pene innumera bilis concurrebat. Ratio ergo poscebat ut, cum unius loci spatium plenum habitatoribus cerneret, illic priore constituto, ad replendum mox aliud festinaret. » Quod si Romualdus dudum in Sitria eremum condiderat, cum ad Catriam morabatur, ut docet Fortunius, hæc nova in Sitriam excursio non fuisset novæ locorum mutationi, sed veterum discipulorum visitationi ascribenda, neque hæc Damiani excusatione opus erat, neque adducta frequentia discipulorum causa proposito ipso congrueret. Habitatio igitur apud Catriam, non de Sitria, quæ inde duobus miliaribus ad Saxiferrati oppidum recedit, sed de Fontis Avellanæ solitudine, quæ Catriæ montis lateri penitus adhæret, certissime est intelligenda.

VIII. Nec dubitandum puto, Fortunium ipsum id expresse concessurum, nisi illius Arianorum fugæ Ludolpho ascriptæ præconcepta opinio, Avellanæ institutionem ad tempora Romualdo anteriora refe-

rendam esse, persuasisset; indeque Romualdi habitationem apud Catriam, de Avellanensi solitudine, dudum ab aliis monachis occupata, intelligendam non esse, sed ad eremum Sitræ detorquendam, falso arbitratus esset. Nam is aliunde fatetur, Romualdi sæculo exstructa cœnobîa ejusdem disciplina potissimum meruisse, ait enim part. I lib. I, cap. 25: « Porro tanta fuit de sanctissimo Romualdo in tota Europa opinio, ut vel nullum sui temporis cœnobium, nulla eremi solitudo, nulla denique religionis personarum congregatio usquam gentium fuerit, quæ aut Romualdum magistrum, et patrem non habuerit, aut consilium, missis legationibus, non flagitaverit ab illo, qualiter conversari in sacra militia deberet, et qualiter diabolicis impugnationibus resistere posset. » Quod præsertim de Avellanensi eremo, et quidem potiori jure, affirmare debuerat, quæ nedum Romualdi tempore, sed in ipsa Italia, imo in Umbria sub ipsius S. Patris oculis constructa est, nec nisi ab ipso vitæ eremiticæ magno restauratore Romualdo congruas eremiticæ vivendi leges accipere poterat.

IX. Hinc Thomas Minius monachus noster in sua Historia Camaldulensi, quæ in bibliotheca Angelorum Florentiæ ms. servatur, ubi Fortunium (nonnullis duntaxat locis correctis, et quibusdam ejus omissionibus suppletis) verbatim italice reddit, ut jam dissert. I, cap. I, num. 6, monuimus, Avellanensis pariter cœnobii foundationem, quam ex Fortunio supra, num. I, adduximus, sic interpretatur, atque restituit, ut Rudolphum Romualdi fuisse discipulum, ab eoque vitæ eremiticæ præceptis imbutum tradat: ait enim lib. VIII, cap. I: « Colero, che fanno menzione dell' origine del venerabil eremo, oggi Badia, di S. Croce dell' Avellana, vogliono, che ne fosse autore il B. Lodolfo, altrimenti Candolfo, uomo dotato di singolare innocenza, il quale mediante le sue sante operazioni, fu fatto vescovo d' Agubbio l' anno trentesimo della fondazione d' esso eremo, ma non fanno memoria nissuna d' onde egli fosse: solamente dicono, essere stato di nobile stirpe, e religioso; producendo questa memoria. L' anno mille si principiò l' edificio dell' eremo dell' Avellana sotto Catria da Candolfo, ovvero Lodolfo, con semplice capella, e Casipola, per fuggire la setta delli Ariani. Nel qual tempo, non solo in Italia, ma quasi per tutta l' Europa, era celebre la fama della santità del nostro P. S. Romualdo (ancora vivente) e de' suoi discepoli, e non è punto da dubitare, anzi tengo per fermo, che Lodolfo ancor lui fosse suo discepolo, e che non solo fuggisse la persecuzione della Setta, ma che andasse, a guisa del maestro suo S. Romualdo (anzi con sua benedizione, e consentimento, come un altro S. Gio. Gualberto) cercando luoghi solitarii, e remoti da ogni strepito secolare, per quivi fermarvisi col suo compagno, ed altri tirare al servizio di Dio, perchè in loro era un ardente desiderio della salute dell' anime, » etc. Hæc Minius, qui et infra addit: « E per corroborazione di quanto ho detto, cioè, che il B. Lodolfo fusse discepolo del P. S. Romualdo, e che vivesse con i suoi discepoli sotto tale protezione, si vede chiaramente nella persona di Pietro Damiano, per quanto afferma il P. F. Paolo Morigia nella sua istoria delle Religioni, dicendo, che Pietro Damiano fu monaco Camaldolense: et il medesimo teneva papa Pio V il che viene confermato dall' essere stato detto Pietro Damiano abate, e superiore in più monasterii dell' ordine Camaldolese, come si dirà nella sua Vita. » De quo et nos cap. 6 nonnulla dicturi sumus.

X. Idipsum confirmat Ludovicus Jacobillus de SS. Umbriæ tom. III, pag. 524, dicens: « Molti vennero a far penitenza, e si aggregarono alla loro compagnia, fabricandovi un monastero per molti monaci, i quali il B. Lodolfo vi vestì circa l' anno mille di N. S. e con facoltà di papa Silvestro II. instituit la congregazione di Fonte Avellana, detta anco della Colomba, sotto la regola di S. Benedetto, con alcune costituzioni di S. Romualdo abate, il quale sin dall' anno 953, aveva fondato l' ordine Camaldolese per i suoi monaci, et eremiti, e viveva in questo tempo, » etc. Hæc ibi, quibus similia et alibi tradidit, quemadmodum et ipsum Petrum Damiani inter Camaldulenses alumnos absolute reponit, præsertim tom. II, ad diem 13 Julii in Vita S. Romualdi, pag. 52.

XI. In eandem sententiam afferre juvat quæ reverendissimus abbas Julius Ambrosius Lucentius Cisterciensis, sacræ congr. Indicis consultor ad hoc propositum scripsit in libro inscripto: *Fulgor Fulgini*, etc.; Romæ, anno 1703, adeoque post Laderchiani Operis editionem impresso: ibi enim in notis post Elogium XVIII, pag. 102, hæc habet: « Sub Lodulphi magisterio ejus schola a plurimis frequentari cœpta est, adveniente Joannis episcopi Eugubini placito, anno 976. Et quæ rudi primum opere initia sumpsit, approbante deinde Silvestro II, Romano pontifice, in caput, et principem nominatissimæ congregationis S. Crucis de Avellana crevit sub regula sancti Cassinatis Benedicti, certis additis constitutionibus, quas partim dictavit S. Romualdus Camaldulensium primus abbas partim conscripsit ipse Lodolphus. » Hactenus abbas Lucentius.

XII. Cæterum si ad certiores calculos Avellanæ exordia debeant revocari, quandoquidem Ludolphus anno 1009 ad Eugubinam cathedram est assumptus, oportet eos, qui trigesimo post sacræ illius solitudinis constructionem anno ad episcopale munus ipsum vocatum fuisse arbitrantur, ad annum 979 ejusmodi foundationem retrahere, id quod proprius abest ab anno 976 per Ludovicum Jacobillum, et abbatem Lucentium supra relatam expresso. Unde qui anno millesimo Avellanensem eremum conditam volunt, aut de ipsius ædificio ad certiore eremi, aut cœnobii formam postmodum redacto intelligendi sunt, aut de epocha non præcise determi-

nata, sed præterpropter duntaxat circumscripta, A erunt interpretandi. Fatendum tamen, usque ad annum 989 et 990 Ludolphum sine certa regula, simplici ductu spiritus sui, discipulos sibi adjunctos rexisse: tunc enim duntaxat apud Catriam S. Romualdus habitavit, a quo S. P. Benedicti regulam Ludolphus accepit, simulque perfectam eremiticæ vitæ normam, et saluberrimas institutiones didicit, ad quas deinceps alumnos suos exigeret. Cum enim anno 995 Classensi abbatix præfectus fuerit Romualdus, idque (ex Vita cap. 22) ante quinquennium, adeoque anno 990, illi fuerit divinitus a S. Apollinari revelatum, quod contigit Romualdo apud Catriam commorante, (ex Vitæ cap. 19) oportet, ut anno 989 ad Catriæ montem cum Ludolpho, et sociis Romualdus consisteret, et anno 990 monitus ab B eodem sancto Apollinari inde discederet, Classensi cœnobio propius accedens, dum præfecturam illius sibi divinitus destinatam exspectaret.

CAPUT III.

Avellanitarum, et Camaldulensium instituti comparatio.

SYNOPSIS. — Capitis hujus propositum. Num. 1 Eremitæ et cœnobii apud Avellanam conjunctio. 2. Monachorum et eremitarum, atque inclusorum institutum Avellanæ viguit. 3. Eremitis obedientia, tam apud Avellanitas, quam Camaldulenses, inculcata. 4. Specialis utriusque instituti comparatio. 5. Quid abstinentia, et jejunium, biduana quoque, et triduana, apud B. Rodolphum Camaldulensem priorem, et apud Petrum Damianum significant. 6. Quo tempore jejunium ex Romualdi præscripto ab Avellanensibus, et Camaldulensibus observaretur. 7. Per tres octavas ab utrisque relaxabatur abstinentia. 8. Quæ jejunii disciplina Paschali tempore. 9. Quid reliquo anni cursu apud utrosque in usu esset. 10. De observatione utriusque Quadragesimæ. 11 et 12. De Sabbati Sancti et vigiliæ Nativitatis Domini consuetudine. 13. De lanceibus ad panis pondus metiendum in cellis Camaldulensium, et Avellanitarum. 14. Libræ panis a S. Benedicto præscriptæ mensura ex his illustrata. 15.

I. Ne quis autem putet, mere arbitraria scriptorum imaginatione niti, quod B. Ludolphus, ut capite præcedenti exposuimus, sub disciplina S. Romualdi meruerit, ab eoque eremitice vivendi regulas Avellanitis suis tradendas, acceperit: juvat præsentem capite utrumque institutum conferre, quo nempe indubii discipuli S. Romualdi, primique Camaldulenses ex una parte, ex alia vero B. Ludolphi, ac D Petri Damiani sectatores, nimirum veteres Avellanitæ, usi sunt; quo statim constabit, ab una eademque radice, nempe D. Romualdo eremitarum omnium duce, hos et illos pariter propagatos. Et quamvis hoc ipsum ex dissertatione 1 satis eluceat, ubi præsertim cap. 4, num. 8 et 21, atque alibi passim ostendimus, D. Romualdi institutum apud Avellanæ fontem, æque ac apud sacram Camalduli eremum, exacte observatum: hoc loco tamen id specialius erit ex Petri Damiani, et B. Rodolphi, aliisque monumentis, non longa quidem, et accurata partium enumeratione, sed brevi saltem præcipuorum canonum specimine, demonstrandum.

II. Age itaque primo quæ magis generalia sunt comparemus. Romualdi institutum cœnobiticæ, atque eremiticæ vitæ conjunctione comprehendere, dissert. 1, capite 4, probavimus, atque idcirco S. Patrem plerisque in locis cœnobis eremis proxima constituisse, et utramque sub uno rectore, iam socialis, quam solitariæ disciplinæ familiam collocasse: unde in ejus Vita cap. 50 docemur, quod « præcepit abbati, ut in eremum secedens per totam hebdomadam in cella consisteret, diebus vero Dominicis fratres ad monasterium veniens visitaret. » Jam et apud Avellanæ solitudinem claustrum erigi curavit Damianus pro his, qui cœnobitice vivere mallet, atque, ex usu monasteriorum, processiones in solemnitatibus agere gauderent, ut ipse testatur tom. III, opusc. xiv, ibi: « Claustrum quoque juxta ecclesiam construi hac intentione censuimus, ut si quem adhuc inolita monasterialis ordinis consuetudo delectat, habeat ubi in præcipuis festivitibus solemniter ex more procedat: cui et processioni crucem argenteam satis idoneam procuravimus. » De quibus monachis prope ecclesiam cœnobitice viventibus meminit etiam opusc. xv, cap. 7, ubi de Servis ait: « Nonnulli quoque ad audiendas psalterii vigiliis maturius surgunt, cum his videlicet fratribus, qui apud ecclesiam commorantur. »

III. Et cum tres veluti religiosorum species Camaldulense institutum, Romualdi nutu, complectatur, nempe cœnobitas, et eremitas apertos, atque reclusos anachoretas, ut jam loco citato declaravimus, patet profecto, hos ipsos apud Avellanæ Fontem Petri Damiani tempore vixisse; unde opusc. xv, cap. 18 hos tres gradus enumerat, dum ait: « In ipsis autem cellulis nunquam loquantur alicui, nisi forte aut omnino morentur inclusi, aut etiam sint juxta monasterium constituti. » Nempe ab eremitis apertis silentium in cella servari præcipiens, secus quam cum penitus reclusi vivunt, qui se invisentibus colloqui in ipsa cella non prohibentur, aut cum inter cœnobitas degunt, quos tam rigidi censura silentii non astringit. Et sane monachos instruit Petrus Damiani opusculo xiii, quod est *De perfectione monachorum*, ubi et de diversis monasterii officiis disputat: eremitas instituit opusculis xiv et xv, omnes jejuniorum, aliarumque districtiorum regulas aperte disponens: Reclusos dirigit, tum lib. vi, epist. 50, quæ est ad Theuzonem, variis eorum exemplis adductis, ut Martini Storacis, « qui jam per tria lustra non prodiit, » Lupi, « qui se pro æterna libertate » propriæ cellæ « carceri inclusit, » Leonis, et aliorum; tum opusculo 9 docens, solitarios in divinis officiis, et sacris mysteriis celebrandis, formulas ab Ecclesia usurpatis: *Dominus vobiscum. Jube domne benedicere, etc.*, licet alios præsentibus supponere videantur, immutare non posse: quod opusculum « Leoni amore supernæ libertatis incluso » inscribitur; ut opusculum xv, « Stephano amore supernæ charitatis incluso » nuncupatur, quem ex eo laudat, quia « monasterialem

latitudinem fugiens, mox fervido spiritu, cellulae se A
carceralibus angustiis inclusisset. »

IV. Rursus quemadmodum praecipuas suae sollicitudinis partes eo direxit Romualdus, ut eremitas, olim suo ipsorum arbitrio viventes ad salutaris obedientiae jugum revocaret, nec sine praelati jussione, aut consensu, magna quantumvis opera sibi ad meritum profutura sperarent, ut disser. 1, cap. 5, num. 6 et seqq. explicuimus: ita nihil magis, quam hanc ipsam obedientiae virtutem eremitis inculcat Petrus Damiani, de qua opusc. xv, cap. 18 haec habet: « Illud plane summopere est cavendum, ne sub colore quis eremiticae vitae, jugum detrectet obedientiae; imo tanto se arctiori obedientiae lege constringat, quanto hanc institutionem superexcedere coenobitarum regulam non ignorat. Obedientia B quippe, et bona nostra commendat, et negligentiae offensas excusat. Ut ergo nostra sit remotio, vel afflictio fructuosa, salutiferae sit semper obedientiae sale condita: et quoscunque boni operis vita nostra ramos expandat, in radice semper obedientiae necesse est coalescat. » Quae plane consona sunt B. Rodulphi prioris Camaldulensis monitis, in constitut. anni 1080, cap. 40, sic loquentis: « Haec virtus solitariis valde necessaria est, ut quo duriora ducunt vitam, eo plenior observent obedientiam. Quidam namque, sub obtentu sanctioris vitae, jugum recusant obedientiae: putant enim se lege obediendi solutos, eo quod arctiori eremiticae vitae studio se norunt astrictos. Sed ibi certe major debet esse C obediendi observantia ubi ferventior, et austerior est vivendi cultura. »

V. Sed, ut ad specialia descendamus, conferatur, obsecro, Romualdi, priscorumque Camaldulensium disciplina, cum Petri Damiani, veterumque Avellanitarum vivendi forma; ac deprehendemus, ita alteri penitus convenire, ut pene eodem calamo, certe eodem spiritu, dictata utraque videatur: et si qua intersit differentia, illam adeo tenuem esse, ut vix inter ejusdem individuae congregationis diversa monasteria levius discrimen notari queat, nec major pro diversitate locorum, possit observari consensus. Longum esset singula prosequi: nos summa rerum capita percurremus, quae cum totidem pene verbis D invicem sibi respondere constiterit, haud difficili negotio de caeteris lector conjiciet, quae saltem sensu conveniunt; et quidem ab abstinentiae, seu jejunii disciplina, quae inter eremiticas consuetudines praecipua est, initium ducemus; sed primo terminorum definitiones utrinque allatas audiamus, tum reliqua ex ordine prosequemur.

VI. Ait ergo B. Rodolphus quartus Camaldulensium prior in constitutionibus anni 1080, cap. 11: « Abstinentia in hoc loco tunc dicitur, cum nihil praeter panem, et aquam aut (si cui placet) salis adjectionem, edentibus ministratur, » Petrus autem Damiani opusc. xiv, *De ordine eremitarum Fontis Avellani*, inquit: « Jejunare autem illos dicimus, qui panem cum sale, et aqua percipiunt; ubi praeter

haec aliud quid additur, perfectum jejunium. (sive, ut habet opusc. xv, cap. 6, in Eremo Jejunium) non vocatur. » Itaque idem sonat apud Rodolphum *abstinentiae* nomen, quod apud Damianum *jejunii* perfecti, sive eremitici vocabulum: ubi vero pulmentum quodvis, unica refectione servata, amittitur, a Rodulpho *simplex jejunium*, a Petro Damiani *unica resectio* nuncupatur. Rursus *quinque dierum per hebdomadam jejunium* apud Petrum Damiani idem sonat, quod *triduana*, et *biduana abstinentia* penes Rodolphum; nam, ut inquit Paulus Justinianus in Regula vitae eremiticae cap. 27: « Biduana, et triduana tunc vocabantur jejunia, cum feria secunda, tertia, et quarta, et postea sexta feria, et Sabbato in pane, et aqua jejunabant: ut priorum scilicet trium dierum triduana, sequentium vero duorum biduana diceretur abstinentia. » Quae quidem meminisse oportuit, ne ex diversitate soni verborum, sensuum quandoque varietas argueretur.

VII. Nunc quo anni tempore haec tridui, biduique, seu quinque per hebdomadam dierum abstinentia (ex dictis dissert. 1, cap. 5, num. 5, ab ipsomet Romualdo cunctis eremiticae suae disciplinae sectatoribus praefixa) apud Avellanitas obtineret, ex Petri Damiani opusc. xiv et xv, cap. 6, discamus: « Ab Idibus, inquit, Septembris, usque ad Resurrectionem Dominicam, quinque per hebdomadam diebus tenetur hic ex more jejunium. » Quandiu vero id observarent Camaldulenses, docet B. Rodolphus prior in constitut. cit., cap. 11, ubi ait: « A principio majoris Quadragesimae, usque in Paschalem solemnitatem, per singulas hebdomadas triduana, et biduana in hac eremo servari solet abstinentia. » Qui et cap. 14 subdit: « A solemnitate B. Martini, usque ad Nativitatem Salvatoris, quadragesimalis sit observantia, sicut in majori Quadragesima praemissa est. » Et in Constitutionibus anni 1085: « In his, inquit, praedictis Quadragesimis, quinque dies in pane, et aqua, et sale, mos est jejunare. » Itaque propius etiam, quam Camaldulenses, accedebant Avellanitae in hoc proposito ad D. Romualdi institutum, dum perfectum eremiticum jejunium a S. Patre (ex ejus Vita cap. 9) in quinque hebdomadae dies per triduanas et biduanas distributum, nedum in utraque Quadragesima (ut nostri) observabant, sed amplius per duos menses ante festum S. Martini, et deinceps ab octava Nativitatis Domini (quam quidem a jejuniis exemptam voluere, ut infra patebit) ad initium majoris Quadragesimae, scilicet omnino ab *Idibus Septembris usque ad Pascha Domini*, abstinentiae hujus rigori supponebantur.

VIII. Tres porro Octavae, Resurrectionis, et Natalis Domini, ac Pentecostes, et haec quidem solae, tam apud Avellanitas, quam Camaldulenses, a communi abstinentia, et jejuniis eremiticis eximebantur: de primis enim ita scribit Petrus Damiani opusc. xiv et xv, cap. 5: « Tres autem solummodo octavae per annum ita celebrantur, ut jejunare hic nemo cogatur, id est Dominicae Resurrectionis, et sanctae Pen-

tecostes, atque Natalis Domini; quanquam in octava Pentecostes, et ecclesiastica traditio, et Patrum decernat auctoritas (*pro quatuor nempe temporibus*) jejunandum, in reliquis vero octavis quarumlibet festivitatum, ecclesiasticum quidem, prout regularis ordo postulat, tenemus officium, tenorem vero consueti jejunii non mutamus. » De secundis vero B. Rodolphus prior in Constit. anni 1085, sic tradit: « Mos est per unamquamque hebdomadam, absque octava Natalis Domini, ejusque Resurrectionis, et Pentecostes, in pane, et aqua, et sale jejunare: et aliam nullam octavam sic celebrare, nisi has tres, quas supra hic modo diximus. » Et in aliis Constitut. anni 1080, cap. 12, hæc habet: « In Paschali vero hebdomada, non solum relaxatur abstinentia, sed etiam jejunium solvitur. In Pentecoste eadem observari debent, quæ in Paschali solemnitate commemorata sunt, excepto quod jejunia quatuor temporum in hac hebdomada, sexta feria abstinentiæ deputata, ritu Ecclesiastico simpliciter observentur. » Et mox cap. 15: « Die quoque ipsius Nativitatis jejunium solvitur, cæteris vero diebus per totam Octavam sola abstinentia relaxatur. »

IX. Rursus, toto Paschali tempore quatuor per hebdomadam diebus duntaxat, tum apud Avellanam, tum apud Camaldulum, jejunii censura servabatur, tertia, et quinta feria, præter Dominicum diem, geminæ refectio deputatis. Unde Petrus Damiani locis supra citatis ait: « Ab Octavis nempe Dominicæ Resurrectionis, usque ad diem sanctum Pentecostes, quatuor dies per hebdomadam jejunatis; præter Dominicum vero diem, de ejus reverentia nullus addabit, tertia feria, et quinta feria his in die reficitis. » Sabbati tamen jejunium non perfectum, sed simplex erat, unica nempe refectio circumscriptum, sed vino, et pulmento eremitis permissio, et enim Damianus opusc. xv, cap. 15: « Non grave videatur fratri etiam Sabbato refectio- nem ad nonam horam usque differre: ut semel quidem ipso die reficiatur, sed tamen vinum, atque pulmentum percipere ex hujus nostræ institutionis indulgentia non vetetur. » Quod ipsum B. Rodolphus prior in Constitut. cit., cap. 12, sic brevius exprimit: « Postmodum vero (*ab octava Paschalis*) tribus in hebdomada diebus (nempe feria secunda, quarta, et sexta) usque Pentecosten repetitur abstinentia; Sabbata vero simplici jejunio deputatur. »

X. Jam ab octava Pentecostes, usque ad Nativitatem S. Joannis Baptistæ quatuor quidem solis diebus abstinentia, seu perfectum jejunium utrobique in usu fuerat, sed præterea feria tertia simplici jejunio consecrabatur, quæ deinceps a festo S. Joannis, usque ad Idus Septembris geminæ refectio addicta erat, prorsus ut Paschali tempore consuevisse notavimus. En Petri Damiani verba opusc. xiv et xv, cap. 6: « Ab octava vero Pentecostes, usque ad Nativitatem B. Joannis, tertia quidem feria pulmentum fratribus hora nona tribuitur, quinta vero feria refectio iteratur. Porro a festivitate S. Joannis

A usque ad Idus Septembris, tertia, et quinta feria bina refectio in die tenetur, reliquis vero quatuor diebus jejunium ex more servetur. » Cui sic consonat B. Rodolphus loco cit., cap. 15: « Deinceps autem (*ab octava Pentecostes*) usque in festivitatem S. Joannis, quatuor diebus in hebdomada deputatis abstinentiæ, tertia feria simpliciter jejunatur, quinta vero geminatur refectio. De cætero usque Idus Septembris eadem quatuor dierum servatur abstinentia, tertia et quinta feria geminæ refectio deputatis. »

XI. Cum igitur ejusmodi obtineret apud Avellanitas, atque Camaldulenses per totum anni curriculum eremiticæ abstinentiæ a S. Romualdo institutæ distributio, pari moderationis tenore utrobique observato, qua districtio duplicis Quadragesimæ cursum tam hi, quam illi peragere consueverint, videamus. De S. Romualdi discipulis legimus in ejus Vita, cap. 9, quod: « In duabus anni Quadragesimis, non solum ipse (*Romualdus*) sed plerique sui discipuli, totius hebdomadæ soliti erant continuare jejunium. » Id ipsum de nonnullis suo tempore Camaldulensibus eremitis testatur B. Rodolphus prior in Constitutionibus anni 1085, et Petrus Damiani de Avellanitis, opusculo xiv, sic loquitur: « De duabus illis Quadragesimis, quæ vel Natalem Domini, vel sanctum Pascha præcedunt, licet ego taceam, vos tamen scitis, quia nonnulli hic sunt, qui absque diebus Dominicis, duplex illud Quadragesimale spatium totum jejunando transcurrere solent, exceptis tribus solemnitatibus, S. videlicet Andreae, et S. Benedicti, et Annuntiatione Dominica. » Et opusc. xv, cap. 6: « Duabus autem illis Quadragesimis, quæ vel Natalem Domini, vel sanctum Pascha præcedunt, nonnulli fratres hic sunt, qui totam hebdomadam jejunando transcurrunt, et quotidie, exceptis diebus Dominicis, in pane, et aqua vivunt. »

XII. Reliqui autem, qui tam rigidi jejunii continuationem ferre non poterant, sola tridua, et bidua abstinentia contenti, « olera, vel quodcumque liquamen » feria quinta, et Dominicis diebus utriusque Quadragesimæ ad refectio- nem addebant: a piscibus tamen, et vino, solemnioribus quibusdam diebus exceptis, tum Avellanitæ, tum Camaldulenses omnes pariter abstinebant. De primis enim inquit Petrus Damiani tum opusc. xiv, tum xv, cap. 6. « In prædictis duabus Quadragesimis consuetudo tenuit, ut neque monachis, neque laicis vini, vel etiam piscis perceptio concedatur, exceptis his quatuor festivitibus, sancti scilicet Andreae, et B. Benedicti, et Dominica Palmarum, et Coena Domini, quibus nimirum sacratissimis diebus pisces, et vinum, excellentium solemnitatum lætitia invitante, percipiunt. » De secundis autem B. Rodolphus prior in Constit. anni 1085, inquit: « Mos est in binis Quadragesimis pisces nullatenus edere, vel vinum bibere, nisi in solemnitate S. Andreae, et sancti Benedicti, et sanctæ Mariæ, et Dominica in Palmis, si aliqua ex parte Dominus transmiserit, et in Coena Domini. » Similiterque in aliis Constitutionibus

anni 1080, cap. 11, ait: « Vinum quoque post initium Quadragesimæ magnæ, ac etiam Adventus Domini non datur nisi in Dominica Palmarum, et festis declaratis, et in Cœna Domini in festivitibus B. Mariæ, sanctique Benedicti. »

XIII. Speciatim tamen in Sabbato sancto et vigilia Natalis Domini ob labores chori, vinum et panem largiori mensura sumere utriusque loci institutio permittebat: sic enim opusc. XIV et XV, cap. 6, loquitur de suis Avellanitis Damianus: « In Sabbato autem sancto, nec non et vigilia Nativitatis Domini, ut labor ecclesiastici relevetur officii, totum panem qui voluerint, comedunt, alium vero cibum sive laici, sive monachi, penitus non admittunt. » Et B. Rodolphus prior de Camaldulensibus eremitis sic statuit loco proxime citato cap. 11: « Sabbatum

verò (*sanctum*) sacri baptismi abstinentiæ deputari debet, sed pro labore officii sequentis Paschæ, biscoculus panis, cum sobria perceptione vini, potest fratribus indulgeri; » et mox cap. 14, ait: « In vigilia vero Dominicæ Nativitatis idem observandum est, quod in Sabbato sancto diximus observari. »

XIV. Ideo autem *totum panem integrum* Damianus æque, ac Rodolphus speciatim notant prævio Resurrectionis, et Natalis Domini die duntaxat permissum, quia cæteris jejunii diebus quinque tantum panis octantes, certa mensura, præfixoque pondere libratos, unicæ suæ refectioni impendebant. Unde Petrus Damiani opusc. XV, cap. 8, ait: « Panis autem eadem in eremo, quæ et in monasterio est mensura; hac tamen discretionem servata, ut in diebus quidem refectionis, sive singulæ, sive binæ, si totum vult frater comedere, reprehensioni non cogitur subjacere. In diebus vero jejunii, quia unusquisque frater lances habet in cella, illis semper librat quod sibimet cœnaturus apponat. Mensura autem illa hunc habet modum, ut superaddito quadræ dimidio (hoc est octava parte) dimidium buccellæ totius appendat, quadræ videlicet remanente integræ semis » (hoc est tribus octantibus residuis. « Et ut nulla dubietas super hujusmodi mensura remaneat, novem ornicum, vel tria anserum ova libratilances tantundem pensant. » Et B. Rodolphus prior in constit. anni 1085 similiter ait: « Unusquisque frater lances in cella habet, cum quibus pensat tres panes, quos accipit omnes dies Dominicos, et quinta feria. » Quod ipsum testantur etiam Paulus Justinianus in Regula vitæ eremiticæ cap. 29, et Fortunius Hist. Camald. p. I, l. I, c. 58. Idque totum ex S. P. Romualdi institutione deductum est, qui ita ad certam mensuram jejunantium comæatum exerit, ut intra dimidii paximati (seu panis biscoculi) medietatem suos discipulos primo contineret, tum uberiori cibo indigentibus quadrantem ejusdem panis insuper indulserit, quemadmodum B. Petro Urseolo contigit. Nam postquam is S. Patris pedibus avolutus necessitatem suam aperuit: « Pater, inquit, quia magnum corpus habeo pro peccatis meis, ex hac paximati medietate sustentare me non possum.

Statim Romualdus fragilitati pie compatiens, consuetæ mensuræ quadræ paximati superaddidit, et sic labenti jam fratri, ne omnino deficeret, misericordiæ manum tetendit, » etc., ut legimus in Romualdi Vita cap. 8.

XV. Obiter autem notari juvat, ex Damiani loco paulo antea laudato erui posse præcisam panis mensuram a S. P. Benedicto cap. 39 Regulæ præscriptam ibi: « Panis libra una propensa sufficiat in die, sive una sit relectio, sive prandii, et cœnæ. » Quod quidem libræ pondus simul cum mensura heminæ vini, idem S. Benedictus B. Mauro in Gallias dimisso consignavit, ut narrat Faustus in ejus Vita apud Surium: sed et Cassinenses monachi, Longobardorum incursionem fugientes, idem pondus, et mensuram secum Romam asportarunt, ex Leone Ostiensi in Chronico montis Cassini, lib. I, cap. 2, Reginone l. I. Chron. Sigeberto ad annum Christi 596. Nec non monachi a Theodemaro Cassinensi abbate missi ad Carolum Magnum in Gallias, monasticæ disciplinæ instaurandæ causa, pondus 4 librarum, mensurasque prandii, et cœnæ secum detulerunt. Licet autem in Aquisgranensi concilio can. 57 decisum fuerit, « Ut libra panis 30 solidis per 12 denarios metiatur, » dum tamen eorundem solidorum pondus non innotescit, æque in obscuro remanet vetusta illa monastici panis mensura. At ex præmisso Petri Damiani textu, hoc saltem elicitur, ejus tempore quinque hujusmodi libras ovis anserum 24 æquali pondere correspondisse: cum enim testetur, « eandem (extra jejunii dies) in eremo, quæ in monasterio mensuram panis » in usu fuisse, atque hanc, jejuniorum tempore, uno quadrante, et dimidio imminutam « (quadræ videlicet remanente integræ semis) » seu ad quinque octantes redactam, « tantundem ac tria anserum ova pendisse asserit; » utique mensuram illam integram pondere æqualem fuisse indicat quinque hujusmodi ovis, dempta parte unius quinta: adeoque integras quinque monasticas panis mensuras ovis 24 æquivalentes fuisse, ut facile subducto calculo constare potest. Verum ad alia, resumpto tantisper spiritu, transeamus.

CAPUT IV.

Aliæ Avellanitarum, et Camaldulensium convenientiæ

SYNOPSIS.—Similis apud Avellanitas, et Camaldulenses vini abstinentia. Num. 1. Eadem servorum disciplina. 2. Par vigiliarum observantia. 3. Item festorum discretio. 4. Quæ in festis transferendis apud utroque consuetudo. 5. Æqualis nudipedii cultura. 6. Nec non metanæarum disciplinæ, et capituli usus. 7. Flagellationum, aliorumque ejusmodi exercitiorum mensura singulorum arbitrio utrobique relicta. 8. Discreta, et occulta erga debiles relaxatio pariter recepta. 9. Disciplina psallendi a Romualdo utrisque præscripta. 10. B. Mariæ virginis Officium a Petro Damiani utrisque propositum. 11. Par utrobique erga defunctos pietas. 12. Somni post nocturnum æqualis declinatio. 13. Idem silentii rigor. 14. Similis instabilitatis, et vagationis fuga. 15. Cellæ usus utrisque pariformiter commendatus. 16. Per-

severantiæ prelium utrisque inculcatum. 17. Alia S. Romualdi monita his, et illis communia. 18.

I. Reliquos veterum Avellanitarum mores, et correspondentes eremitarum Camaldulensium consuetudines hoc capite prosequemur; illudque ante omnia notabimus, usum vini primo penitus utrisque ignotum, mox sobria mensura (extra dies abstinentiæ, seu perfecto jejunio dicatos, de quibus supra) permissum. De S. Romualdi apud Sitriam discipulis testatur ipse Damianus in ejus Vita cap. 64, quod « Vinum ibi nemo noverat, nec si etiam gravissimam quis ægritudinem pateretur. » Mox a B. Rodulpho Camaldulensi priore in constit. anni 1080, cap. 23 sancitum legitur: « Vinum quidem ab eremitis alienum esse cognoscitur, sed quia defectio, et nostri temporis, ac naturæ debilitas id omnino non patitur, raro quidem, et sobrie hujusmodi potum percipere solent, ut qui nequeunt cum Joanne abstemiam frugalitatem servare, vel cum Timotheo sobria parcitate utantur. » Et Petrus Damianus congregationis suæ instituta recensens, tum opusc. xiv, num. 15, cap. 6 sic pariter habet: « A vino autem, ut nostis, aliquanto tempore continuimus, ita ut neque laici, neque extrinsecus venientes, vel etiam in Pascha Domini, aliquid hic præter aquam biberent: neque vinum hic, nisi pro sacrificio haberetur. Sed quoniam et hic manentes cœperunt ægrotantes deficere, et quidam ad eremum transire cupientes, hujus rigoris observantiam penitus abhorere: fraternæ, sive, ut verius dicam, communi imbecillitati dispensatorie condescendentes indulgimus, ut vinum hic, servato sobrietatis moderamine, biberetur: ut quod cum Joanne non possumus ex toto relinquere, saltem cum Timotheo Pauli discipulo studeamus infirmo stomacho sobrie, et humiliter ministrare; et qui prorsus abstemii esse non possumus, esse saltem sobrii studeamus. »

II. Ne quis vero miretur, olim et laicos ipsos apud Avellanam a vino abstinuisse, quandoquidem et ad ipsos famulos, tum ibi, tum apud Romualdinos, jejunii censura exporrigebatur; nam in Vita S. Romualdi cap. 64, postquam districtam discipulorum Sitriæ vivendi rationem descripsisset Damianus, hæc subdit: « Sed cur ego de monachis loquor, cum et ipsi monachorum famuli, ipsi quoque custodes pecorum jejunarent? » etc. Deque Avellanensis eremi servis opusc. xv, cap. 7, sic pariter loquitur: « Famuli quoque, qui huic loco deserviunt, ab assignato sibi vivendi ordine non recedunt: qui nimirum per totius annalis spatii cursum tribus per hebdomadam diebus tenent ex more jejunium. In illis autem duabus Quadragesimis quatuor dies jejunio dedicant, » etc. Superfluit autem iterum commone, jejunia in pane et aqua hic semper significari, non vero de unica duntaxat diurna comestione sermonem esse.

III. At præter illos, qui per singulas hebdomadas præscripti fuerant, ejusmodi abstinentiæ dies, sanctorum etiam pervigilia eadem districtione celebrari,

tum apud Camaldulum, tum apud Avellanam consueverant; neque illa duntaxat, quæ communi ab omnibus jejunio excipiuntur, sed illa etiam, quæ geminam ex Ecclesiæ præcepto refectionem non prohibent, ut se habet vigilia Epiphaniæ, nec non SS. Philippi, et Jacobi apostolorum. Unde B. Rodulphus prior in constit. cit. cap. 17, inquit: « Vigiliæ sanctorum, quæ in Ecclesia statutæ sunt, et Epiphaniarum quoque, atque sanctorum Philippi, et Jacobi, licet in usu sæcularium non habeantur, in hac eremo (Camaldulensi) abstinentiæ deputandæ sunt. » Et Petrus Damiani tom. I, lib. vi, ep. 55 ad suæ congregationis eremitas de octo vigiliarum jejunio scribens, cum alias commendans, tum illas Epiphaniæ, et SS. Philippi, et Jacobi specialius inculcat, dicens: « Epiphaniarum quoque vigiliis, ob magnitudinem solemnitatis, in qua videlicet tot in unum sacramenta concurrunt, dignum est jejunare; » et infra: « Unde et illud graviter ferimus, quia plerique fratres, dum jejunare in beatorum apostolorum Philippi, et Jacobi vigiliis perhorrescunt, solemnitatem Pentecostes in excusationem suæ dissolutionis opponunt, dicentes: non debere quemquam sub jejuniorum tunc censura constringi, cum tempus dictet, paschalibus potius gaudiis epulari. » Quod variis postmodum rationibus, et exemplis S. doctor confutat.

IV. At si vigiliæ perfecto panis, et aquæ jejunio consecrabantur, vicissim festi dies ab omni tum abstinentia, tum simplici jejunio refectionis unius a Paschate usque ad Idus Septembris, eximebantur; ab Idibus vero Septembris ad Pascha, sola panis et aquæ abstinentia vacabant, sed unicæ tamen refectioni, præcipuis quibusdam solemnitatibus exceptis, deputabuntur; ait enim B. Rodulphus prior in constit. anni 1080 cap. 13: « In festivitibus vero, quæ a Pascha usque ad hunc terminum (Iduum Septembris) occurrunt, et abstinentia remitti, et jejunium solet absolvi. Post Idus Septembris usque ad Quadragesimam, quæ infra hoc spatium accidunt festivitates, abstinentiam quidam relaxant, jejunium vero minime solvunt. » Et Petrus Damiani opusc. xv, cap. 6: « In festivitibus duodecim lectionum, quæcunque veniunt ab Idibus Septembris usque ad Resurrectionem Domini, semel tantum reficiant fratres, exceptis videlicet his solemnitatibus, omnium Sanctorum, S. Martini, » etc.

V. Nec tamen adeo frequentes occurrebant tunc temporis festivitates duodecim lectionum officio celebrandæ, ac nunc passim habemus, sed multo rariores, atque hæ ipsæ non semper in eremo, sicut in monasterio observare consueverant, sed ad jejunii observantiam, ubi in feriam abstinentiæ deputatam incidebant, in opportuniorem diem transferebantur; ait enim loco cit. Petrus Damiani: « Notandum autem, quia non omnes, quæ in monasterio, etiam in eremo celebrantur festivitates: et hæ, quæ illinc fiunt, plerumque transmutantur, ut aut in tertia, aut in quinta feria celebrentur: exceptis nimirum

præcipuis festivitibus, quæ ob reverentiam dignitatis, mutari non possunt. » Cui consonat B. Rodolphus prior Camald. in constit. anni 1085, dicens: « Si vero, ut assolet, festivitas, de qua duodecim lectiones agere oportet, in his feriis (jejunio scilicet deputatis) venerit, more solito sic facere est consuetudo: si fuerit in secunda feria, perducere eam in tertiam feriam: si venerit in quarta feria, perducere in quintam: et si fuerit in sexta feria, deducere in Sabbatum, et pulmento uti, et vino. Hoc autem factum est propter jejunium celebrandum in secunda, et quarta, et sexta feria. Has autem festivitates, id est sancti Salvatoris, quatuor ejusdem Genitricis, etc., nunquam mutare. »

VI. At de abstinentiæ ratione satis. De reliquis Camaldulensium, Avellanitarumque exercitiis nonnulla pariter adnotemus. Pedum nuditatem a discipulis S. Romualdi observatam, notat Damianus in ejus Vita; nam et in Pereo illos nobis describit cap. 26: « Inclusos, discalceatos, incultos; » et apud Satriam: « statur cap. 64: « Omnes nudis pedibus incedentes, atque incultos » mansisse. Idque reclusi saltem eremitæ ad hæc usque tempora observare jubentur in Regula Vitæ eremiticæ Pauli Justiniani cap. 54, ibi: « Nudis pedibus semper permaneant, usque tamen ad talos caligas ferre poterunt, si hoc fuerit sibi a majore pro aliqua causa concessum, dummodo discalceatos semper omnino pedes habeant. » Omnes vero, etiam, apertos eremitas, diebus abstinentiæ deputatis, refectionem suscipere consuevisse in propriis cellis « nudis pedibus super pavimento sedentes, » docet B. Rodolphus in constit. anni 1080, cap. 20, idemque Justinianus loc. cit. cap. 52 et 58 confirmat. De Avellanitis autem eandem disciplinam tradit Petrus Damianus opusc. xiv et xv, cap. 11, dicens: « Illud etiam non minima pars pœnitentiæ est, quod omni tempore, sive æstate, sive hieme, non calceis, non ocreis utuntur in cellulis, sed nudis semper cruribus et pedibus consuetudo est permanere, exceptis his, qui gravi molestia infirmitatis urgentur. »

VII. In metanæis autem, palmatis, disciplinis, aliisque piis hujusmodi exercitiis quantus utrobique fervor esset, intelligimus ex Rodolpho priore in constitutionibus anni 1085 de suis Camaldulensibus sic loquente: « Nam quis digne narrare valeat ea, quæ hujus eremi fratres per omne tempus solent agere, bonorum scilicet operum; id est ictus scoparum, discurrentes lacrymas, innumerabiles metanæas, cordium suspiria, continuam psalmodiam, orationum instantiam, sacras vigiliis? » etc. Et ex Petro Damiani opusc. xiv de Avellanitis sic scribente: « In cæteris autem spiritualis exercitii studiis, quæ sit continui fervoris instantia, quæ sollicitudo, quam vigil, et operosa frequentia, timeo dicere.... hoc tamen mihi liceat, quia tanta est diligentia in flexionibus genuum, in disciplinis scoparum, et cæteris hujusmodi, » etc. Speciatim vero quanta fuerit in voluntariis verberationibus, tum

A publice in capitulo suscipiendis, tum privatim in cellula sibimet inferendis; utriusque eremi consensio, explicari vix potest. Enim vero ex ejusdem Petri Damiani epistolis, et opusculis nihil magis relucet, quam disciplinæ (ut vocant) consuetudo, fervidis ejus admonitionibus, sanctorumque discipulorum suorum, in primis vero Dominici Loricati, et Rodulphi Eugubini episcopi (de quibus lib. i, epist. ad Alexandrum II fusius agit) exemplis stabilita, dilatata et adversus obtrectatores quoslibet vindicata, Camaldulensibus vero hanc pariter in usu fuisse patet, tum ex Vita S. Romualdi cap. 58, ubi B. Guido « jussus fuerat a priore nescio quot scopas accipere; » et cap. 64 ubi vel « ipsi monachorum famuli disciplinas inter se invicem faciebant; » tum ex constitutionibus anni 1080 B. Rodulphi prioris cap. 19, ubi habetur, quod eremitæ Camaldulenses « omni Dominico die in capitulo convenientes, præmissa exhortatione fraterna, se invicem debent accusare charitative: postremo communi confessione præmissa, verberum ictus super nuda membra suscipiunt, non tam causa cruciandi corpora, cum sibi graviora in cellulis supplicia infligant, quam studio divinæ passionis, et humilitatis exempla sectandi, ad confusionem illius, qui est rex superbiæ; » et de priore Camaldulensis eremi sic statuit cap. 53: « In capitulo cum fratribus sæpe conveniat, et præmissis metanæis, suos confiteatur excessus, ut ipse a vitiis fiat emendatus, et aliis emendationis formam ostendat. » Cui non dissimile est Petri Damiani monitum ad Avellanæ priorem opusc. xv, cap. 51, ubi ait: « Aut nunquam, aut raro capitulum cum fratribus celebretur, quo missa metanæa, te non accuses. »

VIII. Ejusmodi porro exercitia utrisque non ex imperio indicebantur, sed cujusvis arbitrio relinqui consueverant. Nam de suis Avellanitis ait Damianus opusc. xv, cap. 13: « Super metanæis vero, disciplinis, atque palmatis, sive etiam brachiis extendendis in orationibus, cæterisque sancti fervoris exercitiis, nulla fratrem lege constringimus, quin potius suæ committenda provisionis arbitrio judicamus. Sunt enim, quibus horum aliquæ non conveniunt; atque ideo tutum videtur, atque liberius, ut in talibus magis optio proponatur, quam definitiva regulæ sententia præscribatur. » De Camaldulensibus vero idem Rodolphus loco cit. cap. 55, sic scribit: « In metanæis verò, et palmatis, vel scoparum ictibus, aliisque similibus obsequiis, vel operibus, seu artificiis, quisque debet exerceri, prout facultas tulerit, vel utilitas suaserit, seu divina inspiraverit gratia: in talibus enim voluntaria suadet oblatio, non coactio imponitur; unusquisque in hac parte suas metiatur vires, computet sumptus, moderetur affectus. »

IX. Quæ vero eremitis utriusque congregationis communi lege præscripta erant, eadem nihilominus, debiliorum respectu, discreta dispensatione pro superioris arbitrio temperabantur: occulte nihilominus, et clam cæteris, ne receptam plerisque solitariis disciplinam paucorum exemplis labefactari et in de-

suetudinem paulatim abire contingeret. Audiat Damianus opusc. xv, cap. 16: « Si unus, aut fortasse plures indigent, quod ii, qui incolumes sunt, necesse non habent. clam videlicet, et occulte sic infirmis pia exhibeatur humanitas, ut valentes, sine invidiæ stimulo, in sui rigoris permaneant disciplina: neque enim necesse est, quod uni casus irrogat, illico regulare omnibus fiat. » Cui B. Rodolphus sic consonat in const. anni 1080, cap. 50: « Debilibus autem, et tenerioribus si qua dispensatio in alimentis, aut vestibus necessaria sit, sapienter et caute fieri debet, ut ita indigentibus exhibeatur pia discretio, ne inde fortioribus noxia generetur dissolutio: nam specialis, vel singularis concessio non debet trahi ad consequentiam cæterorum, ne de unius, vel paucorum indulgentia nascatur plurimorum enormitas. »

X. Non minor in disciplina psallendi consensus utriusque familiæ observari potest. Duplex illis psalmodia in usu erat, privata, et publica. Illa duobus psalteriis continebatur, quorum alterum pro vivis cum adjectionibus nonnullis, quas S. Romualdus apponi jusserat, quotidie recitabant, alterum pro defunctis, quandoque totum, quandoque ex parte, singulis diebus singuli in suis cellulis persolvebant; ait enim B. Rodolphus in constit. anni 1080, cap. 55: « Duo itaque psalteria cum adjectionibus suis (hæc quid essent ex Damiano infra intelligemus) per utramque Quadragesimam quisque frater per singulos dies persolvat: in aliis vero temporibus, unum pro vivis debet celebrare psalterium, pro defunctis autem totum, aut dimidium, vel ad minus tertiam partem. » Petrus autem Damianus opusc. xiv, sic habet: « De psalmodia vero consuetudo est, ut cum duo fratres simul commorantur in cella, duo persolvant in die psalteria, unum pro vivis, alterum pro defunctis. Et illud quidem quod est vivorum cum illis dicitur additamentis, quæ B. Romualdus apposuit: quod vero pro defunctis cum novem lectionibus dicitur, tribus nimirum per quinquagenos psalmos. Qui autem solus moratur, psalterium quidem vivorum totum per singulos dies adimplet; defunctorum autem sive medium, sive totum, juxta quod virium possibilitas administrat. » Quæ omnia repetit opusc. xv, cap. 9 duntaxat uberius explicans additamenta illa B. Romualdi, sive adjectiones, ut Rodolphus appellat, psalterio vivorum conjungendas: ait enim: « Illud quidem (psalterium) quod est vivorum, cum illis dicitur additamentis, quæ B. Romualdus apponit, quæ etiam nos non gravemur inserere, ne nos conqueratur forte novitius, quæ sibi magnopere noscenda sunt, præterisse. Decursis plane quinque psalmis, protinus subinfertur: *Gloria tibi, Trinitas, æqualis una deitas, et ante omne sæculum, et nunc, et in perpetuum; Orate pro nobis, omnes sancti Dei, ut digni efficiamur promissionibus Domini Dei nostri Jesu Christi; Pater noster.* His expletis, mox subditur: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum, et terram.* Et evolutis aliis quinque

psalmis, tunc dicitur: *Te Deum Patrem ingenitum, Te Filium unigenitum, Te Spiritum sanctum paracletum, sanctam et individuum Trinitatem, toto corde et ore confitemur, laudamus atque benedicimus, tibi gloria in sæcula. Amen. Domine, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina; Confundantur et reveantur inimici mei, qui quaerunt animam meam. Adjutor meus, et liberator meus esto, Domine, ne tardaveris. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.* Quo finito, rursus dicitur: *Adjutorium nostrum in nomine Domini.* Hæc igitur per quinquenos psalmos alternatim semper adduntur, donec psalterium, cum tribus Dominicalibus, nec non et totius hebdomadæ canticis, expleatur. His etiam non neglectis, quæ in fine psalterii videntur adjecta, videlicet: *Te Deum laudamus; Nunc dimittis servum tuum; duobus Symbolis; Gloria in excelsis Deo; Pater noster, cum fide catholica;* postremo *Litaniæ cum orationibus* hæc omnia consueto fine concludunt. »

XI. Præterea ex institutione ejusdem Petri Damiani, B. Mariæ virginis Officium, vel in choro communiter, vel unusquisque privatim in sua cella, quotidie recitabant utriusque loci sectatores, ut colligitur ex ejusdem Damiani Vita cap. 15, et ex epist. 52 libri vi, ubi et monasterium S. Vincentii divinitus afflictum narrat, ob intermissum B. Mariæ virginis quotidianum Officium ab ipso institutum, nec nisi post peractam neglecti hujus pensi poenitentiam, et seriam consuetudinis hujus deinceps inviolabiliter observandæ promissionem, pristina tranquillitati cœnobium redditum fuisse asseverat; atque hoc ipsum diurnum horarum B. Virginis pensum, ad nos hæreditatis nomine transmissum, hodie dum obtinet, de quo constitutiones monachorum Camaldulensium sub Pio V, cap. 18, sic habent: « Illud ante oculos nostros ponere Patres statuerunt, nimirum eos omnes professos mortaliter peccare, qui non legitime impediti, officium tam ipsius Domini, quam matris ejus, vel in totum, vel in partem scienter dicere omittunt: hoc est enim contra veterem, et laudabilem consuetudinem, tam eremitarum, quam monachorum nostræ congregationis, qui semper utrumque officium persolvere, et devote celebrare conati sunt. » Hæc Patres nostri, non quidem novam hujus oneris obligationem imponentes, sed veterem, quæ vi antiquæ consuetudinis, cujus locupletissimi testes sunt, invaluerat, authentica declaratione exponentes, responso sacræ Rit. congr. die 12 Martii 1616 novissime confirmata, ubi hæc duo decernuntur: primo, « Ex constitutionibus suæ regulæ, sub pœna peccati mortalis teneri monachos Camaldulenses ad recitandum quotidie officium parvum B. Mariæ virginis. » Secundo, ad id teneri « etiam post acceptationem Breviarii Benedictini, prout antea tenebantur. » Nec certe minori sollicitudine Marianum officium nobis quotidie recitandum incumbere, supposuerat antea Leo X ac ipsummet divinum Officium, dum ab hoc dispensari

posse per nostri ordinis praelatos constituit, ab illo non item : sic enim habet in bull. : *Et si a summo*, § 70 : « Ac quod illi ex præfatis monachis, qui adeo monasteriorum suorum officiis occupati, etc., dummodo in sacris non sint ordinibus constituti, licet professionem emiserint; tamen ad persolvendum totum integrum Officium divinum minime teneantur, sed eorum praelati, habita suppositorum suorum consideratione (ultra Officium B. Mariæ virginis, ad quod obligati remaneant) juxta dispensationem eis traditam, si eorum animabus expedire videbitur, aliquid dicendum injungant quod cum animi alacritate valeant adimpleri. »

XII. Insuper debita erga propriæ congregationis defunctos pietas, tam apud Camaldulenses, quam Avellanitas paribus exercitiis enitebat; ait enim Damianus, opusc. xiv et xv, cap. 12 : « Cum frater quispiam ex nostris obierit, qui videlicet nobiscum degant, pro eo unusquisque septem dies iunat, septem disciplinas cum millibus scoparum ictibus accipit, ~~secentas~~ metaneas facit, triginta insuper psalteria ex more decantat, et unusquisque sacerdos septem missas illi pro sua persona persolvit, salvo eo, quod continuis quoque triginta diebus pro eo missarum solemnities in conventu communiter celebrantur. » Rodolphus autem in constit. anni 1080, cap. 33, non admodum diversa decernit, dum præcipit, quod : « Pro migratione cujuscunque fratris in eremo, vel in Fonte bono defuncti, triginta psalteria, vel missas debet unusquisque persolvere; pro his vero, qui per alia loca congregationis obierint, tria psalteria vel missæ ab unoquoque dicenda sunt; in metaneis vero, palmatis, vel scoparum ictibus aliisque similibus obsequiis, quisque debet, prout facultas tulerit, exerceri. »

XIII. Psalmodiæ vero publicæ usus idem profecto, non modo apud utramque hanc Romualdi familiam, sed apud omnes monachos fuit, ut hinc nulla specialis consensus reluceat. Nihilominus hoc saltem observare licet, quod ut Romualdus, referente Damiano in ejus Vita cap. 9 : « Vigiliis temperate, et cum magna discretionem faciendas maxime suadebat, ne cui fortasse contingeret, ut sopori, peractis nocturnis officiis, consentiret; » quia videlicet « ejusmodi somnum vir sanctus in tantum habebat exosum, ut si quis ei confiteretur, post duodecim psalmorum vigiliis et maxime circa diluculum, nequaquam posset eo die, cum ejus licentia, sacra missarum solemnities celebrare; » Quod hoc ipso Romualdi exemplo, eremitis inculcat Paulus Justinianus in regula eremitica cap. 40. Ita similem somni discretionem, ejusque post matutinas vigiliis fugam Avellanitis suis indicit Petrus Damianus; scribit enim opusc. xv, cap. 16 : « De somno quoque non tam dura quibusdam districtio necessaria est, melius quippe est somnum carni temperata quadam dispensatione concedere et ferventer postmodum in Dei laudibus excubare. Notandum autem quia ante nocturnæ synaxis officium, si vel profundior adhuc

A nox, vel quolibet modo graves videntur esse vigiliæ, repetere accubitum licet; post nocturnum omnino non licet. » Unde, et tom. I, lib. vi, cp. 17, ait : « Non canonem solvit qui psallens nocte redormit. »

XIV. De silentii censura, utpote eremitarum propria, non est quod addam : tantum audiatur Rodolphus Camaldulensis prior in constit. anni 1080, cap. 21, sic præcipientis : « Exeuntes de cellis, et ad ipsas redeuntes, silentii censure debent cohiberi : In oratorio, et in refectorio regula silentii omnitempore intemerata servetur. » Cui consonat B. Petrus Damiani, tum opusc. xiv, tum xv, cap. 11 et 18. « In capitulo, in oratorio, in refectorio regularem consuetudinem non postponant, ut cum hospitibus non loquantur; atque ideo a cellulis usque ad ecclesiam sive venientes, sive redeuntes a censura silentii non recedant. »

XV. Sed et quies omnisque vagationis ruga utriusque eremi sectatoribus pari sedulitate injungitur, a Rodolpho quidem loc. cit., cap. 32, illis verbis : « Vitium quoque vagationis, et instabilitatis taliter fugiat, ut non solum exterius, cum Dina, filia Jacob, non facile discurrat; sed etiam in ipsa cella stabilis fixusque permaneat: posset enim intra eandem cellam, tanquam cujusdam impulsu Vertumni, vagationisque spiritu tota die circuire. » A Petro Damiano autem, opusc. xii, cap. 24 : « Illud non mediocriter displicet, quod etiam ipsis sanctissimis eremitis quidam videntur admitti, quos idem pestiferæ vagationis morbus exagitat, et (si dicere liceat) quasi Vertumnus, quoddam scilicet demoniorum genus, vexat. Vertumni siquidem apud antiquos dicebantur dæmones, quorum instinctu homines in vertigine positi reddebantur instabiles. » Et opusc. xv, cap. 18 : « Ponat autem (eremita) juxta se quæque sibi sunt familiaris necessaria, ne cum usum horum necessitas postulat, ipse ad exhibendum sibi frequentius surgat. Tantopere quippe vagatio est vitanda, ut nec per ipsam cellulam spatium inaniter liceat. »

XVI. Ut vero factius in cella quiescere assuescant solitarii, hoc aureo monito illos Rodolphus loc. cit., cap. 36, confirmare conatur : « Præterea, student solitarii in cella jugem, et continuam sedulitatem habere, ut per gratiam Dei, et assiduitatem manendi, possit ei habitatio cellæ dulcescere. Nam sicut inquieto et instabili monacho, instar carceris, pœnam ergastuli afflictionis materiam præstat; ita quieto et perseveranti, suavitate refrigerium, silentium beatitudinis, tanquam portionem exhibet paradisi. » Quod idem asseruerat Damianus, opusc. xii, cap. 25 : « Huc accedit, quod iis, qui vitam suam sub hac inconstantia mutationis alternant, eo fit vita remotionis austerior, quo inolita vagandi consuetudine retrahuntur, ita ut eremitica districtio gravissimæ difficultati, cella ipsa illis videatur horrore. Consuetudo enim facit monacho cellulam dulcem, vagatio videri facit horribilem. Vagantibus cellula carcer est, permanentibus suave cubiculum. »

XVII. Rursus, quemadmodum Romualdus, ex A ejus Vita, cap. 9: « Parvipendebat, si quis ad tempus magnum quid inciperet, si non etiam in eo longanimitate perseveraret: » ita eandem Avellanitis perseverantiam inculcabat Damianus, opusc. xv, cap. 27, dicens: « Vitæ modum, quem semel arripueris, perseveranter tene, constanter exsequere, ne scenica, quod absit, a temetipso videaris vertigine discrepare. Persevera itaque in eo quod coeperis, et rectam consuetæ vitæ lineam tene, ne te novum semper variatæ vitæ diversitas reddat, sed in sanctæ constantiæ fundamento præfixæ regulæ consuetudo stabiliat. »

XVIII. Denique quidquid beatissimus Romualdus eremitas suos ad ejus cellam in eremo Camaldulensi convenientes docuisse dicitur ab Hieronymo Pragensi B apud Bollandum ad diem 7 Februarii, multa in sermone de S. Romualdo, cap. 11 (quemadmodum et alia, cap. 6 et 9 inserta), totum ferme, ac iisdem, vel similibus formulis expressum in Damiano suos Avellanitas instruente reperitur, nempe quod cap. cit., num. 69, dicitur De quiete, silentio, et jejunio eremitis necessario; totidem verbis habet Damianus, opusc. xv, cap. 5. Quod ibidem subdit Hieronymus (ex ore Romualdi) De vestium paupertate, et vilitate amanda, rursus iisdem verbis Damianus inculcat loc. cit., cap. 21. Quod subdit ille num. 70, De venientibus ex sæculo ad eremum, idem eodemque verborum tenore, monet hic præfati opusculi cap. 29. Quod demum ille num. 71, decernit. De his, qui ex cœnobitica conversatione ad eremum accedunt, iste pariter, ubi supra cap. 50, ipsissimis vocibus formulisque proponit, ut perinde sit, sive hinc, sive inde transcribas, cum non modo sensus, sed verba et ordo ipse verborum utrobique immutatus occurrat.

CAPUT V.

SYNOPSIS.

Camaldulensium, et Avellanitarum affinitas alii momentis illustratur.

SYNOPSIS. — Utriusque loci regula utrisque communis. Num. 1. Frequentior apud Petrum Damianum, quam apud Rodolphum priorem Camaldulensem S. Romualdi mentio. 2. Auctoritas S. Romualdi a Petro Damiani sæpe usurpata. 3. Vice versa Petri Damiani auctoritas in Camaldulensium statutis adducta. 4. Eremitica regula S. Petri Damiani in eremo Camaldulensi vim legis obtinuit ex B. Rodolpho priore. 5. Quod ostenditur. 6 et 7. Avellanitarum congregatio, ex Ludovico du Pin, species erat ejusdem eremitarum generis a Romualdo instituti. 8. Eadem Romualdi, quæ Petri Damiani institutio, ex Ludovico Thomassino. 9. Ipse Petrus Damianus ejusmodi affinitatem testatur. 10. Hospitii, et suffragiorum communio inter Camaldulenses et Avellanitas vetustissimis temporibus inita. 11. Avellanitarum habitus colore et forma Camaldulensium vestibus simillimus. 12. Idem cingulo, ut nostri, utebantur. ibid. Petrus Damiani potiori adhuc jure quam cæteri Avellanitæ, ad Camaldulensem ordinem spectare ostenditur 13.

I. Quæ duobus præcedentibus capitibus cursim delibata sunt circa nostrorum Camaldulensium atque Avellanitarum veterum vivendi morem, abunde

utrisque instituti convenientiam ostendunt atque utrisque familiæ constitutiones, utpote similibus, aut parum diversis præceptis circumscriptas, imo totidem plerumque verbis, et iisdem formulis exaratas, eodem dictante spiritu conceptas, atque ab eodem Romualdi fonte derivatas fuisse commonstrant. Hinc non immerito parem auctoritatem utraque regula apud utrosque obtinuit, et nullo pene discrimine sive a Romualdo, sive a Petro Damiano statuta, eremiticæ vitæ rationem concernentia, perinde recipiebantur, ut mirum non sit Hieronymum Pragensem loco, quem superiori capite, num. ult., allegavimus, Romualdo parænesim ascripsisse, ex Avellanitarum regula ad verbum pene desumptam.

II. Sane haud frequentior est apud Rodolphum Camaldulensem priorem quam apud ipsum Damianum Romualdi mentio, ad consuetudines eremiticas ejus auctoritate firmandas: imprimis enim private psalmodiæ usum, ut cap. præced. num. 10, vidimus ex S. Romualdi institutione derivat Damianus opusc. xiv: « Psalterium, quod est vivorum, cum illis dicitur additamentis quæ B. Romualdus apposuit; » et iterum opusc. xv, cap. 9: « Psalterium, quod est vivorum cum illis dicitur additamentis, quæ B. Romualdus apponit, » quæ tanta sollicitudine observanda esse notat, ut inter eas, quæ maxime omnium intererit, ut addiscant novitii, connumeret, iis verbis statim subsequentibus: « Quæ etiam nos non gravemur inserere, ne nos conqueratur forte novitius, quæ sibi magnopere noscenda sunt, præterisse. » Nec minoris momenti esse, ad eremitarum suorum instructionem, quælibet Romualdi monita, exempla, consilia, satis indicat, dum ejusdem opusculi cap. 16, ad discretionem in moderanda subditorum vita prælatis injungendam, B. Romualdi sententias in medium producit, seque illis adhærere fatetur. « Nos approbamus ait quod suis sæpe discipulis B. Romualdus dixisse perhibetur: « Dummodo, inquit, frater quilibet cellam non deserat, etiam carnes permittatur ex discretionem comedere, si tam inevitabilis videatur necessitas imminere. » Addebat insuper: « Tale enim propemodum est de eremo ad monasterium reverti, quale de monasteriali ordine ad sæculum asportari. » Et paulo post subdit: « Nam et idem B. Romualdus, ut sui consueverunt referre discipuli, sic æstivi temporis hebdomadas alternabat, ut unam quidem a Dominica in Dominicam in paucis, et aqua jejunando transigeret, alterius vero hebdomadæ pulmentum quinta feria manducaret. »

III. Similiter idem Damianus tom. I, lib. vi, epist. 26, ut modestiam in seminarum colloquiis Marino monacho patrueli suo commendat, exemplum B. Romualdi, qui discipulum nimicæ curiositatis prudenter redarguit, illi ob oculos ponit, ac paulo post, ut ad sobrietatem servandam, et hypocrisim fugiendam eundem exciaret, subdit: « Nec ineptus applies » hoc est non otiose audias, sed serio intendas « quod sæpe suis discipulis vir Domini Romualdus aiebat: Fratres, inquit, cum in quorumlibet conventu reficitis, intentis ad cibum cæteris,

in ipso refectionis initio parcite; et cum jam illis ex parte satisfactum fuerit, vos inchoate, quatenus et hypocrisis notam possitis evadere, et sobrietatis regulam sine offensione servare. » Et eodem lib. vi, epist. 59, ad Theuzonem eremitam, narrat rationibus sepositis ad auctoritatem S. Romualdi se confugisse, ut intentum evinceret : « Tandem, inquit, cum in arcto positi, multiplicium objectionum vallaremur angustiis, ubi ratiocinandi copia suppetere desiit, ad sanctorum mox exempla confugimus, ut illis saltem fides habeatur, quorum auctoritas ad probationem cujuscunque negotii incunctanter admittitur. Cumque super quodam disceptationis articulo S. Romualdus in testimonium duceretur, » etc.

IV. Vicissim vero Damiani auctoritas in Camaldulensium statutis sæpius invocatur. Sic in constitutione, quam Placidus eremi Camaldulensis prior, et Martinus ejusdem eremi provisor, unico post B. Rodolphum sæculo, promulgarunt, silentii disciplina, ejusque necessitas confirmata legitur, quia inquit, « Petrus Damianus ait : Eremitæ officium est jejuniis silentioque quiescere. » Et in eremitica regula, quam Paulus Justinianus edidit, tum cap. 47, verbis jam dissert. 1, cap. 4, num. 14, adductis, « Petri Damiani » auctoritas circa disciplinam suscipiendorum sæcularium in eremo proponitur; tum alibi passim, ut circa prioris eremi qualitates aliaque multa, ad ejusdem « Petri Damiani » sanctiones provocatur, cum insuper « eremiticam regulam Petri Damiani » ex integro edere, et regulæ eremiticæ S. Romualdi simul conjungere, eodemque complecti volumine, C idem Justinianus non dubitaverit, cæteris licet Camaldulensibus constitutionibus Rodulphi, Placidi, Gherardi, Martini omnino postpositis, quasi nimirum intelligeret, in solis Petri Damiani institutis, quidquid in omnium PP. nostrorum sanctionibus continetur, tanquam in suo fonte, melius, et uberius reperiri; nec satis perfectam ratus suam, ex S. Romualdi traditionibus, et antecessorum omnium scriptis; vel per manus traductis consuetudinibus collectam, regulam eremiticam, nisi Petri Damiani cognato libello « De suæ congregationis institutis » tractanti copularetur, a quo majorem, et lucem, et firmitatem acciperet.

V. Imo ipsamet « Petri Damiani eremitica regula » in eremo Camaldulensi sola ad observandum aliquandiu proposita existit, videlicet usque dum B. Rodolphus prior suas ederet constitutiones. Quibus tamen non propterea ejus vis penitus abrogata est, sed uno, vel altero duntaxat articulo excepto, in reliquis adhuc expresse approbata mansit ab eodem Rodolpho, qui in constitutionibus anni 1085, sic ait : « Unusquisque frater lances in cella habet, cum quibus pensat tres panes, quos accipit omnes dies Dominicos et quinta feria. Et alia multa his fratribus necessaria, quæ omnia prudenti lector eremitica regula satis demonstrat. Sed præcavendum est ne per hoc quod illa dicit, de die Sabbati manducare ad mensam, quia nunquam mos hic fuit,

vel cætera, quæ hujus eremi usibus videntur contraria, eaque breviter descripsimus in hac pagina, præmittantur, quoniam, ut ipsi videtis, præcipua sunt hæc, et arctiora; atque in hac eremo primitus observata quam ipsa Regula fuisset descripta. Sed reliqua omnia, quæ hujus eremi usibus convenientia, et similia, et qualiter docet nos in cellula, et deforis permanere, nec non intus resistere, et virtutes acquirere, et discretionem in omnibus semper retinere, debemus jugiter, Christo adjuvante, observare, et nunquam S. Romualdi et cæterorum nostrorum antecessorum pium usum derelinquere. »

VI. Enimvero hanc « eremiticam regulam, » de qua Rodolphus loquitur, aliam esse non posse, præter illam Petri Damiani, quam Paulus Justinianus post constitutiones suas edendam censuit, colligitur primo, quia illa ipsa est, quæ « de lancibus habendis in cella ad panis mensuram ponderandam, » loquitur opusc. xv, cap. 8, cujus textum superius adduximus cap. 5, num. 14. Idem colligitur secundo, ex quo illa ipsa sit, quæ « Sabbati jejunium, » extra Quadragesimas, semper tam æstate, quam hieme, propter imbecilles relaxandum indulget, ac simplici refectioni cum pulmento, et vino deputandum, quod ipsum intelligi voluit Rodolphus ea formula : « De die Sabbati manducare ad mensam; » ait enim in constit. anni 1080, cap. 20 : « Ad mensam vero omnibus diebus geminæ refectionis, aut simplicis, » nimirum non perfecti « jejunii communiter reficiunt fratres; » nam diebus abstinentiæ panis et aquæ singuli in cellis suis, « nudis pedibus super pavimento sedentes librumque sacræ lectionis intuentes, » reficiebantur, ut ibidem Rodolphus ait; ait enim Damianus dicto opusculo xv, cap. 15 : « Credimus unumquemque fratrem in cellula commorantem, nisi omnino ægrotus sit, ita ut decumbat quidem in lectulo, toto anni tempore, sive æstate videlicet, sive hieme, tribus per hebdomadam diebus jejunare in pane et aqua cum Dei adjutorio facillime posse, et quoniam Sabbato jejunare canonicæ traditionis authenticum est, non grave videatur fratri etiam Sabbato refectionem ad novam horam usque differre, ut semel quidem ipso die reficiatur, sed tamen vinum atque pulmentum percipere ex hujus nostræ institutionis indulgentia non vetetur. Et hoc quidem æstate, nam ab Idibus Septembris, usque ad Paschale gaudium, quatuor per hebdomadam diebus noverit jejunandum; sed et si aliquando tanta debilitas acciderit, hierno etiam tempore die Sabbati, aut leguminibus infusis, aut herbarum radicibus, sive etiam pomis, solitum licebit aliquantisper temperare jejunium : ita tamen, ut si unum quodlibet horum sumat, aliud, nisi veræ necessitatis causa dictaverit, non adjiciat. Postremo tamen, propter pusillanimes, si hoc necessitas omnino poposcerit, quæ fieri permissa est in æstate, eadem Sabbatorum discretio servetur in hieme. » Hanc ergo duntaxat Sabbatorum tam generalem remissionem in sacra eremo non recipiendam Rodolphus

statuit, utpote ejus consuetudini contrariam, quippe duntaxat « Paschali tempore, » ut constat ex ejus constit. prioribus cap. 12, quas supra retulimus cap. 3, num. 9, « et in octavis sanctorum, et diebus plebotomiæ, » aut « ob accessum alicujus celebris personæ, » sive « extraordinarii laboris intuitu, et in Sabbatis utramque Quadragesimam præcedentibus, » poterat Sabbati abstinencia relaxari, ex eius constitut. citat., cap. 16.

VII. Idem etiam tertio ostenditur, ex quo eremitica regula, de qua loquitur Rodolphus, tempore ipso inter Camaldulensis eremi foundationem, et Rodulphi ætatem medio composita erat, ibi : « In hac eremo primitus a sanctis viris fuerunt hæc observata, quam ipsa regula fuisset descripta. » Nulla autem, nisi Petri Damiani eremitarum regula dicto tempore exarata est, cujus quidem notitiam habeamus, itaque hæc ipsa est, quæ Camaldulenses apud eremitas in usu eatenus fuerat, et deinceps, in his, quæ vetustioribus eremi illius usibus non contrarent, observanda adhuc a Rodolpho proponitur. Quarto denique doctrinæ ipsæ « de cellæ sequestratione, de conversatione extra cellam, de virtutum acquisitione, de discretione prælati, » quæ inibi continere asseruntur, re ipsa in opusculo Petri Damiani occurrunt, ut legentibus patet. Quare omnino conficitur Rodulphi tempore ipsam Petri Damiani regulam in sacra Camaldulensi eremo, perinde ac in Avellanæ solitudine, receptam fuisse atque ex integro pene observatam.

VIII. Juré igitur meritoque idem Camaldulensium et Avellanitarum institutum a S. P. Romualdo profectum haberi debet, unde vir eruditissimus Ludovicus Ellies Du Pin, in Nova Bibliotheca auctorum ecclesiasticorum tom. VIII, part. II, sæculi XI Ecclesiæ, cap. 14, § 10, postquam ordinis Camaldulensis foundationem a Romualdo factam descripsit, ait aliam specialem congregationem eremitarum « ejusdem generis » a Petro Damiano institutam. En integra auctoris verba : « Il se mit (Romualdus) sous la conduite d'un saint ermite, nommé Marin, qui demeurait dans le pays de Venise, et embrassa la vie érémitique, qu'il rétablit en Occident. Leur institut n'étoit pas de vivre seuls dans des solitudes, comme les anciens ermites, mais de demeurer plusieurs ensemble dans un même endroit, séparés des autres hommes, et dans des cellules particulières, sous la conduite d'un même supérieur, en pratiquant la même règle. Ces sortes de monastères s'appelaient anciennement laures. Saint Romuald en établit un très-grand nombre en Italie. Un des plus fameux fut celui qui fut bâti sur l'Appennin, proche d'Arezzo, dans un lieu qui leur fut donné par un homme appelé Mandol, d'où l'ordre a pris le nom de Camaldole. Saint Romuald vécut cent ans après sa profession religieuse, et vit son ordre florissant. Pierre Damien institua aussi une espèce de congrégation d'ermites de même genre. Ces ermites pra-

tiquaient de grandes austérités, et faisaient des choses fort extraordinaires. »

IX. Sed et doctissimus Ludovicus Thomassinus in veteri et nova Ecclesiæ disciplina De beneficiis part. I, lib. III, cap. 23, num. 7, idem fuisse Romualdi, ac Petri Damiani institutum indicat; nam post narratam eremiticæ vitæ restitutionem, et cum Benedictina regula conjunctionem a Romualdo in Italia præcipue faciam, ait contra hoc institutum oblatantes a Petro Damiano compressos ep. 12, lib. VI, ubi profecto se et suos præsertim tucur a cujusdam abbatis impugnatione, qui conquestus erat, quod monachum ex sub monasterio egressum, contra S. Benedicti regulam recepisset : « Succensetis enim, » inquit, « ac nos conquerentes arguitis quia non debuimus vestros monachos in eremo contra B. P. nostri Benedicti præcepta suscipere. » Ostendit autem sanctissimum legislatorem nostrum vagationi duntaxat ex uno in aliud cœnobium occurrere voluisse; non prohibere autem, imo omnes hortari, ut ex cœnobitica ad perfectiorem eremitarum viam se transferant. Quare adeo coincidit Romualdi et Damiani institutum, ut unius defensio, alterius pariter apologia censeatur. Ecce Thomassini verba lococit. : « Scripsit Romualdi vitam Petrus Damianus, scripsit et apologiam, confestim enim his anachoretis summæ ad perfectionis columnen eluctantibus obtrectari coeptum est, quod semitam tenerent, quam non præmonstrasset, non tenuisset B. Benedictus, quodque suo cœtui aggregarent monasteriorum B. Benedicti desertores. His ora obturabat Petrus Damianus hoc responso : Caveri a B. Benedicto, ne abbates alii aliorum monachos admitterent, dum cogniti sibi mutuo essent (Caveat, » inquit reg., cap. 61, « abbas ne aliquando de noto monasterio monachum ad habitandum suscipiat, sine consensu abbatis sui) : sed priores anachoretarum ex prohibitione non implicari. »

X. Porro hanc ipsam communis instituti societatem, ne ipse quidem Petrus Damianus inter se, et S. Romualdi discipulos intercessisse dissitetur; enimvero in prologo Vitæ ejusdem sancti Patris Romualdi, ut se ab egregiis, qui superstitiales erant, sancti viri discipulis compulsum ad ejus gesta commemoranda significet, « multorum, » inquit, « fratrum precibus, et germana charitate devinctus, quod de prædicto mirabili viro ab egregiis ejus discipulis didici, aggrediar, Deo auctore, describere; » Nimirum eodem religionis fœdere se illis conjunctum considerans, quo « germani et fratres » ab eodem patre progeniti debent invicem quibusdam amoris, et charitatis vinculis alligari.

XI. Reciproce vero a nostris Camaldulensibus Avellanitæ ipsi ut « fratres, » habiti, et tanquam cognatæ stirpis a Romualdo, velut a communi trunco propagatæ, germina considerati sunt, etiam postquam ab eremitica disciplina ad cœnobiticam conversationem translati sunt, atque ubi a primæva S. Romualdi, Petricæ Damiani institutione jam

desciverant, contra ejusdem Petri Damiani monitum, quo illos opuscula XIV, sub finem gravissime increpaverat: « Non itaque ad monasterialem laxitudinem ab eremitica vos libeat districtione descendere. » In hoc, inquam, pariter statu Avellanitæ, quasi germanæ charitatis communione nobis conjuncti, per iade ac monachi Vallisumbrosæ a S. Joanne Gualberto D. Romualdi discipulo instituti, eodem hospitii jure in nostris monasteriis in refectorio suscipi, ejusque congregationis defunctorum animæ paribus Christianæ pietatis suffragiis expiari consueverunt; nam in constitutionibus anno 1253, a B. Martino III generali editis lib. III, cap. 23, sic præcipitur: « Statuimus, ut fratres nostri ordinis, Vallumbrosani, et sanctæ crucis Fontis Avellanæ, quasi uno charitatis officio, monachi cum monachis, conversi cum conversis hilariter, et benigne suscipiantur a nostri ordinis prælatis et subditis universis. » Et rursus anno 1372, die 27 Maii in capitulo generali, quod celebratum est in monasterio S. Michaelis in Bargo Pisarum, præside Joanne III, generali, decretum est, « ut monachi Vallisumbrosæ, et S. crucis de Avellana, tam in eremo quam in monasteriis ordinis recipiantur in choro, et refectorio, ac si essent ordinis Camaldulensis, et eorum ordinum brevia, id est dypticæ, fratrum defunctorum nomina indicantes, et per breviferarium ordinis deferantur, » etc. Actum manu Leonardi olim Francisci de Castilione Aretino notarii et scribæ deputati, ex archivii Camaldulensis libro R. 48, 80, ejusque indice § *Statuta*, pag. 2, num. 9. Quare multo magis, dum pristinam adhuc eremiticæ vitæ formam, ad quam, ex Romualdi præceptis, per B. Petrum Damianum Avellanitæ instituti fuerant, sequebantur, pro similis disciplinæ consortibus haberi apud Camaldulenses merebantur.

XII. Idque eo magis, ex quo Avellanitarum veterum habitus, et colores et forma, cum Camaldulensium habitu penitus conveniret. Enimvero, ut dissert. III, cap. 2, num. 9 et 10 ostendimus, albus color monasticis eorum vestibus conveniens ex antiquis monumentis aliisque probis auctoribus deducitur, ipsomet Petro Damiano, tom. I, lib. VI, epist. 14, Mainardum abbatem monente, ne album monachorum amictum, utpote vilem, despiceret, exemplo Christi, qui se « veste alba » illudi ab Herode passus est, ut dissert. III ead., cap. 2, num. 7, notavimus; nec non Petro Ricordato, Silvestro Maurolyeo, Paulo Morigia, Constantino Cajetano, et chronista Benedictino apud eundem in prolegomenis, tom. I, oper. B. Petri Damiani, de Avellanitarum tunica, scapulari, et cuculla penitus alba testimonium ferentibus; adeo ut juxta citatum Morigiam, Hist. relig., cap. 58, ex abusu duntaxat posteriorum temporum inductum fuerit cæruleum pallium, quo nuperime cucullæ loco utebantur. Quod confirmat, veterem ipsorum habitum olim nostro Camaldulensi affinem, suisque omnibus partibus tam colore quam forma correspondentem ororsus fuisse; imo addere

A placet quod, cum habitus Camaldulensium a cæteris monasticarum congregationum vestibus (etiam a monachorum montis Virginis, et montis Oliveti, albo colore pariter utentium amictu) hoc præcipuo discrimine distinguatur, quod non solum, atque ab humeris utrinque libere demissum scapulare nostri deferant, sed sub pectore laneo cingulo colligant, quod, post expeditissimam nodi complicationem, in binas tæneas ab anteriori parte pendentes excurrit; Avellanitæ pariter simili cingulo præcingi quondam consuevisse deprehenduntur. Nam cum Petrus Damianus, et Albizo ejus comes, Theuzonem eremitam Florentiæ convenientes, ab eodem dure habiti, ac tandem post multa jurgia ejecti sunt, per cingulum ambos apprehensos fuisse, testatur idem Damianus, lib. VI, ep. 30: « Tandem, inquit, per semicinctias correpti violenter excludimur. » Itaque nulla erat Avellanitarum et Camaldulensium indumentum, unde et nulla vitæ, nulla instituti, nulla professionis pariter differentia censenda.

XIII. Quidquid tamen sit de aliis Fontis Avellani alumnis, certe in Petro Damiano potior longe quam in cæteris, ratio relucet, cur ad Camaldulensem ordinem, sive ad D. Romualdi institutum pertinere censendus sit; vel primo quia immediate ab ipso S. P. Romualdo (aut certe mediantibus ejus discipulis) eremiticæ vitæ rudimentis, quæ postmodum in alios erogavit, instructus fuerit. Unde reverendissimus abbas D. Secundus Lancellotus Olivetanus in suæ congregationis Historia lib. II, cap. 22, de Petro Damiano ait: « Audiit in re monastica Romualdum Camaldulensium institutorem, et primo Fontem Avellanam habitavit, ubi cum magna monachorum, vel eremitarum frequentia multos annos extraxit, tum Stephanus IX purpuratorum collegio aggregavit; » vel secundo quia reipsa in Camaldulensi eremo aliquandiu et ipse vixerit, ex conjecturis dissert. III, cap. 2, num. 8, adductis; quibus accedit, quod Antonius Maria Bonuccius, Ephemer. Euchar. tom. I, ad diem 22 Februarii expresse asserit Petrum Damianum cardinalitiæ dignitati nuntium remittere voluisse, et ut ad suam eremum Camaldulensem rediret. Unde tum ante, tum post abdicatam purpuram, probabile est illum in eremo Camaldulensi versatum esse; vel denique tertio, quia in aliis monasteriis a S. P. Romualdo ædificatis, vel ad regularem observantiam compositis, vitam suam Damianus traduxerit. Quod, quia longiori tractatione indiget, ad sequentis capitis argumentum reservabitur.

CAPUT VI.

B. Petrus Damianus inter S. Romualdi discipulos, atque in ejusdem monasteriis potissimum vixit.

SYNOPSIS. — De Avellanensi et Pomposiano monasterio, in quibus Petrus Damianus vixit, remissive. Num. 1. In monasterio S. Vincentii de Petra pertusa Romualdus cum discipulis habitat. 2. Ibidem Petrus Damianus vitam S. Romualdi scripsit. 3. Ex Vita Petri Damiani constat illum ad cœnobium S. Vincentii constituisse. 4. Iidem habitus in monasterio, atque in Avellanensi de-

gentibus, 5. Candidi, et albi coloris differentia. *ibid.* Rursus ad idem monasterium Petrus Damianus mittitur. 6. Aliis vicibus ibidem habitat, ejusque statuta ibidem recipiuntur. 7. Severissime divinitus punitur illud cœnobium, ob violatam Damiani decretorum observantiam. 8. Damiani erga idem monasterium amor, et sollicitudo. 9. Diutissime ibidem conversatur. 10. S. Salvatoris cœnobium in Perusino territorio a S. Romualdo constructum, cui præfuit Petrus Damianus. 11. Eremitus montis Pregii a S. Romualdo primum, deinde a Damiano inhabitatur. 12. De aliis locis ab Romualdo constructis, in quibus Damianus et ejus discipuli vixerunt. 13. B. Dominicus Loricatus sub Damiani magisterio vivens, prior eremi Sitriæ a S. Romualdo constructæ factus est. 14. Idem ad eremum montis Suavicini, quam Petrus Damianus fundaverat, morti proximus se recepit. 15. Sitrienses a Petro Damiano, tanquam proprii alumni, commemorantur. 16. B. Leo Sitriæ reclusus, Petri Damiani magister. *ibid.* Petrus Damianus Classense nostrum monasterium incoluit. 17. Propositi nostri ex monumentis conclusio. 18. Multorum scriptorum, et trium summorum pontificum auctoritas pro nostra sententia. 19. Avellantiæ omnes, cum ipsorum cœnobio, in Camaldulensium jus transierunt. 20.

I. Nihil magis evincit Petrum Damianum sub Romualdi meruisse disciplina atque inter ejus asceclas numerari debere, quam locorum, quibus ille præfuit, aut in quibus est diutissime conversatus, mox instituenda consideratio; hinc enim patebit, non aliud quam S. Romualdi institutum sequi potuisse, cujus inter discipulos quotidie vivebat, eorumque vivendi consuetudini se conformabat. Et quidem de Fontis Avellanæ cœnobio, quod frequentius incoluit, nihil est quod repetamus, cum satis multa de illo hactenus dicta sint, quæ negotium hoc plane conficiunt, dum ejus institutionem a S. Romualdo derivatam evidentem ostendunt. Sed neque de Pomposiano monasterio, ubi ferme biennium expendit Damianus, juxta ejus Vitam ab Joanne S. viri discipulo conscriptam, cap. 6, quidpiam hic loquemur, ne magis ambiguis exemplis ambiguum hanc controversiam dirimere velle videamur: tametsi ex dictis dissert. 1, cap. 4, num. 8, pag. 70, satis innoverit, ad Romualdi normam, eremiticæ cum cœnobitica vita conjunctionem ibi invaluisse, et ad praxim, illo ipso Damiani tempore, fuisse redactam sub S. Guidone, qui ex monacho cœnobii nostri S. Severi, Pomposianus abbas effectus est.

II. Initium autem ducemus a monasterio S. Vincentii de Petra Pertusa, quod in Urbinati territorio, 8 passuum millibus Urbino distans olim surgebat, nunc ejusdem urbis canonicis addictum reliquias dumtaxat pristinæ magnitudinis ostendat. Hic S. Romualdum consedissee, atque huic ipsi cœnobio eremum adjunxisse, narrat Damianus in Vita S. Romualdi, cap. 43: « In Petranum montem, non longe videlicet a monasterio S. Vincentii, quod juxta Candilianum constitutum est fluvium, Romualdus demigravit. Volens autem locum ad eremum faciendam idoneum invenire, præcepit cuidam presbytero, etc. et, cap. 57, meminit BB. Gaudentii et Berardi, qui in eodem S. Vincentii cœnobio sub D. Romualdi

A magisterio vixerant, atque in ejusdem monasterii cœmeterio pariter sunt tumulati; cumque eorum alter, nempe Gaudentius, revocatam sibi a Romualdo, ob Tedaldi suggestionem, abstinentiæ pridem concessæ licentiam indigne ferens, ad Ingelbertum defecisset, proindeque in prævaricatione inobedientiæ vitam finisse videretur, « Romualdus orationem pro eo fieri penitus interdixit, licet in cœmeterio B. Vincentii, juxta corpus Berardi venerabilis viri, qui æque Romualdi discipulus fuerat, apponi mandasset: verum ob visionem, non quidem Berardo, ut Macchiarellus noster putat in sua Apologia, pag. 22 (nam ex proxime allatis Damiani verbis, toloque contextu, erat ille præmortuus), sed alteri cuidam monacho ad utriusque sepulcrum oranti, atque a B dentium dolore liberato, ostensam, « Romualdus illico præcepit fratribus ut jam Gaudentio fraternam charitatem impenderent, atque pro eo enixius orarent. »

III. In hoc igitur monasterio S. Vincentii, adeoque inter superstites Romualdi discipulos versatus est Petrus Damianus, imo eo loci Vitam ipsam S. Romualdi descripsit, ut notavit Fortonius Hist. Camal. part. II, l. v, cap. 6; atque aperte colligitur ex initio citati capitis 57 Vitæ S. Patris, ubi Damianus sic loquitur: « Alius frater Gaudentius nomine, abbatis videlicet hujus monasterii S. Vincentii Pater. » Dum enim proxime antea talis monasterii nulla mentio præcesserat, sed ferme de gestis apud Sitriam sermo erat, non potest ostensivi illius pronomini « hujus monasterii » significatio alio detorqueri, quam ut de cœnobio sibi presente, ubi videlicet actu scribebat, intelligi sanctus doctor voluerit: adeo ut in hos San-Vincentianos monachos cadat illustre *Egregii* cognomentum, quo S. Patris discipulos cohonestavit in ejus Vitæ præmio, ibi: « Multorum fratrum precibus et germana charitate devinctus, quod de prædicto mirabili viro ab egregiis ejus discipulis didici, aggrediar, Deo auctore, describere. » Unde in nuncupatoria editionis Romanæ anni 1656 Vitæ S. Romualdi a Petro Damiano descriptæ, sic Romualdum ipsum auctor alloquitur: « Postquam ille, nempe Damianus, « mores tuos cum vestibus tui ordinis induit, in S. Vincentii monasterio degens, ubi tu (Romualde) sanctissime vixeras, alique ex tua disciplina viri sanctimonia vitæ percelebres diem extremum clauserant, cum inibi animadverteret eximiarum virtutum vestigia non leviter impressa, ipsique parietes vitæ tuæ beatæ suavissimos spiritus illi afflarent, adjecit animum, ut facta tua heroica publicis monumentis consignaret, » etc.

IV. Sed et in Petri Damiani vita, ab Joanne ejus discipulo scripta, bis ad prædictum S. Vincentii cœnobium se contulisse dicitur; semel quidem primis sui tyrociniis annis, ut, cap. 5, narratur his verbis: « Dum hic (Petrus Damiani) esset aliquando cum suo profecturus magistro, molliorem scapularum induere atque pulchriorem quam affectaret, equum ascendere jussus est. Rogare itaque magi-

strum submissis cœpit precibus, ne sibi hoc dignaretur præcipere, quod ipse nimium, velut indecens, abhorreret. Magister vero ejus precibus acquiescere nolebat, ne vilipendere videretur discipulum quem diligebat tanquam unicum, si sic eum, juxta suum desiderium, secum permitteret incultum procedere. Discipulus autem longe aliter sentiens, totumque aliorum convertens, nimium erubescere sæcularibus jam apparere nitidulus, ne ipse, qui olim sæculo renuntiasset videbatur, sæcularem pompam adhuc carnaliter quærere putaretur. Quod tamen opprobrium multo magis ille subire, quam inobediencie notam maluit, quam videlicet incurrere vehementius expavit. Videbatur enim sibi, prout ipse referebat, ut quicumque illum sic comptum equitare cernerent, digito demonstrarent, et velut carnalem subsannarent: sicque non monachi, sed sponsi nomen aptarent. Unde tantus rubor ejus suffuderat faciem, ut vix caput erigere, vix in quempiam posset acies oculorum dirigere. Illis autem regredientibus, cum ad cœnobium S. Vincentii, cui vicina rupes Petra pertusa vocabulum indidit, perventum fuisset; jam Domini servus ulterius ferre nequit ignominiosum nitidulæ vestis ornatum: occasione itaque ibidem paulisper remorandi reperta, magister cœpto itinere tendit ad eremum, ille vero alium sibi scapularem humiliorem stamine et colore acquisitum induit: sicque velut immani sarcina, qua depressus hactenus fuerat, levatus, quantocius post magistrum ad proprium est monasterium reversus; nequaquam enim eos æque poterat, qui squalidis utebantur vestibus, venustis ipse indutus, revisere: dum moribus ornari, potius gestirent, quam vestibus.

V. Quo ex loco aperte liquet, eandem nabitus specie, colore, forma, consuetudine, tam Avellanitas, quam monachos S. Vincentii indutos fuisse, dum apud hos Damianus iconicam tunicam invenisse dicitur, qua ad illos, non jam recenti, aut nuper lota veste, ex tenuiori lana contexta, candidus, et nitidulus, sed crassiori stamine, ac nativa ovium albedine squalidus et incultus, cæterisque suis fratribus concolor appareret: nimirum apud utrosque non exquisitus, et affectatus candor, qui luci potissimum affinis est, ut dissert. III, cap. 6, num. 16, probavimus, sed albedo simplex pallori potius conjuncta, in usu erat; de quo discrimine, ad complures Monasticarum Antiquitatum textus conciliandos, et auctoritates Petri Cluniacensis lib. IV, ep. 17, nec non Smaragdi in Expositione Regulæ cap. 55, candidum vestis colorem improbantium: « Quia magis gloriæ, quam abjectionem designat, » cum monumentis, et traditionibus pro monastici habitus albi vetusta consuetudine, dissert. III, cap. 7, a num. 44, et deinceps adductis componendas, legere juvabit Servium insignem grammaticum in lib. III Georgicorum sic scribentem: « Aliud est candidum esse, id est quadam nitente luce perfusum, aliud album, quod pallori constat esse vicinum; » nec non Cor-

nelium Frontonem de differentia vocabulorum inter utrumque sic distinguentem, ut « candidum proprie dicatur quod sit cura, album quod sit natura. » Sed hoc obiter adnotasse sufficiat.

VI. Secundo ad idem S. Vincentii cœnobium missus legitur Petrus Damianus, ut monachos illos tum in sacris litteris erudiret, tum ad monasticam perfectionem uberius promoveret, ut idem Joannes discipulus Petri Damiani testatur in ejus Vita cap. 6: « Peracto igitur cum suis confratribus permissi temporis spatio, iterum ejusdem rei gratia, ob quam Pomposiam ierat, ad S. Vincentii, cujus supra meminimus, monasterium pergere jubetur. Ibi quoque aliquandiu commoratus, nequaquam segnis a Domini vineæ cultura quievit, donec, cooperante sibi Domino, uberem sui fructum famulatus impenderet. » Atque hæc secunda vice Damianum, ab hujus cœnobii monachis, D. Romualdi discipulis rogatum, scribendæ Romualdi Vitæ consilium in se suscepisse constat: nam ex una parte videtur illam non a suæ conversionis initiis conscripsisse, ex illis prologi verbis: « Nobis autem in angusto cellulæ angulo residentibus utilius erat, sicut proposuimus, propria peccata ad mentis oculos assidue revocare, quam alienæ virtutis historiam texere; magis expediret commissi reatus tenebras plangere, quam splendida sanctitatis insignia imperitis sermonibus offuscare; » Ex alia vero parte, non potuit illam prima vice in hoc monasterio exarare, cum in transitu duntaxat ibi præsens adfuerit, nec moram operi huic perficiendo opportunam ibidem traxerit.

VII. Rursus aliis vicibus in S. Vincentii cœnobio diutius vixisse, ac post susceptum Eremitarum regimen ejus spirituali directioni sollicitè invigilasse Damianum, constat ex tom. I ejusdem S. doctoris lib. VI, ep. 52, ubi exempla relaturus ex iis, quæ in dicto monasterio contigerant, domestica illa esse notat, atque a præceptis inibi auctoritate sua constitutis, et nonnullorum pervicacia, divinitus demum punita, neglectis dependentia narrat; ait enim: « Ut autem e domesticis quoque præbeamus exemplum, in monasterio B. Vincentii, quod non procul a monte, qui dicitur Petra pertusa, cernitur constitutum, hoc tanquam regulare constitueramus edictum: ut sub districti censura rigoris quadragesimale celebraretur initium: nimirum ut per triduum non nisi modicum panis cum aqua omnes fratres comederent; nulla nisi lectionum, sive ordinum verba proferrent; nudis pedibus lugubres, ac mœrentes incederent; expleto communi modulatione Psalterio, mutua se scoparum castigatione purgarent. Quod cum fratres voto, et animo, ac spirituali jucunditate non segniter agerent: et ultra etiam quod præfixum erat, satis superque peculio bonæ voluntatis agerent: quidam inter eos exstitit, qui clam in edendo regulam violavit. » Hinc pessimam hujus prævaricatoris mortem describit, quæ se præsentem contigerat: « Ut audiant, inquit, et pertimescant qui indictam disciplinæ regulam per pro-

price voluptatis impatientiam frangunt. Unde liquet, quam severe Petri Damiani statuta in hoc S. Vincentii cœnobio custodienda, et quam non temere, et impune violanda esse, Deus ipse, terribili erga hunc monachum ultione, monstraverit.

VIII. Sed et integrum illud idem cœnobium, ob intermissam, quam Damianus induxerat, quotidiani B. Mariæ Virginis officii consuetudinem, gravissima Deus animadversione corripuit, unde eodem loco sic prosequitur S. doctor: « Dicam et aliud, quod in præfato contigit monasterio. Statutum erat, atque jam per triennium fere servatum, ut cum horis canonicis B. Mariæ semper Virginis officia dicerentur. Erat autem inter eos Gozo, habitu monachus, reprohæ quidem vitæ, sed dicacis et accuratæ facundie. Hic coepit conqueri, satis superque sufficere quod sanctus præcipit Benedictus, nec novæ adinventiois pondus debere superponi, nec nos esse antiquis Patribus sanctiores: qui videlicet hæc superstitiosa ac supervacanea judicantes, psallendi nobis metam, omnemque vivendi regulam præfixerunt: hæc sane debere nos esse contentos, ne ab illa incautius declinantes, per anfractus et invia ducamur erronei. Quid plura? Contra Reginam mundi præliari visus est, et confecit: ad hoc nimirum fratres versuta machinatione pellexit, ut solitas beatæ Mariæ laudes ulterius non offerrent. Sed ob divinum iudicium a nostræ pravitate intuitu non dormitans! Mox enim adversus præfatum monasterium tot adversitatum grandines, tot undique bellorum atque conflictuum exortæ sunt tempestates, ut ipsis quotidie monachis minaces gladii necis exitum intentarent. Fiunt undique deprædationes atque rapinæ; conflagrantur cum segetibus aræ; familiares, ac servi sancti loci crudeliter trucidantur: et non jam imago mortis, sed mors ipsa grassatur; adeo ut tæderet jam monachos vivere, dum nequaquam possent in procinctu certaminis amicam quieti suæ professionis officium custodire. Non parvis expensis ad Teutonum partes imperator expeditur, pragmaticæ sanctiones cum sigillis imperialibus advehuntur; sed tantumdem est; in omnibus quippe studiis non fructus, sed labor supervacuus. Tum subdit, ut suis præsertim monitis, monachi divinam ultionem agnoscentes, culpam humiliter expiaverint, sicque procella omnis sedata fuerit: Tandem, inquit, ad cor redeunt, pavimento se humiliter sternunt, ac percepta poenitentia, nunquam se de cætero neglecturos solita Genitricis Dei præconia unanimiter pollicentur. Mox itaque, ut fatear, ita post coruscos, atque tonitrua tanta cœli serenitas rediit, ut extunc usque hodie fratres jucundæ pacis otio perfruantur; ac de Scyllæa voragine se delatos ad portum, gubernante Filio Virginis, gratulentur; » ac demum sic concludit: « Qui ergo facile seniorum suorum statuta convellunt, ista considerent: et ne divini furoris super eos gladius veniat, non sine causa formident. »

IX. Tanto præterea erga hoc S. Vincentii cœno-

bium amore vir sanctus ardebat, ut illud præ cæteris Bonifacio duci enixius commendandum suscepit, ut constat ex lib. vii, ep. 15, ubi hæc habet: « De monasterio autem S. Vincentii excellentiam vestram præ omnibus, et super omnia rogo, ut illud specialiter diligas. Prædia, quæ ab invasoribus detinentur, legali sibi jure restituas, et a cunctis mortalibus protectionis tuæ scuto defendas: in hoc igitur monasterio evidenter appareat, si apud vestra celsitudinis aures majus aliquid impetrare mea humilitas valeat. » Nunquam profecto parem sollicitudinem de ipsa suæ professionis sede, Avellanensi nimirum eremo, nunquam de illo ex tot monasteriis, ab ipso speciatim erectis, similem curam ostendit, ac de prælaudato S. Vincentii cœnobio, quod Romualdus præclaris suis institutis, suorumque discipulorum reliquiis consecraverat.

X. Denique longissimo tempore, ac diutius forte quam alibi, in prædicto monasterio conversatum fuisse Damianum, colligi posse videtur ex casu Arduini, quem decem annorum spatio promissæ eidem Damiano conversionis votum differentem, sanctique viri assiduas instantias eludentem, justo Dei iudicio punitum narrat lib. v, epist. 16: « Dicam, inquit, quod super non dissimili re nuper apud nos accidisse cognoscitur. Vir quidam Arduinus nomine, famosæ prudentiæ genere clarus, divitiis opulentus, certa mihi devotione sponderat, quod si ante non posset, saltem expleto decennio, ad monasterium B. Vincentii, quod videlicet in Urbinati constitutum est territorio, monachicum suscepturus habitum declinaret. Tandem termino conductæ pactionis exacto, cum ego huic assiduus exactor insisterem, ille inde cedendo, blandiendo verbis quidem bonum omne promitteret, ipsius autem conversionis effectum quibusdam tergiversationibus protelaret; rector quoque jam dicti monasterii illius favebat votis, dissuadebatque converti, cuius nimirum pernecessariis sustentabatur auxiliis. Interea languore corporis irruente decubuit, » etc. Sed de monasterio S. Vincentii jam satis.

XI. Ad S. Salvatoris de monte Acuto Perusini territorii cœnobium transeamus, quod Ludovicus Jacobillus de SS. Umbriæ tom. II asserit a S. P. Romualdo ædificatum; etsi vero postmodum tom. III illud idem sub ordine Cisterciensi anno 1608 constructum scribat: patet impressionis errore contigisse, ut Cisterciensi pro Camaldulensi subrogaretur; enimvero ne quidem natus anno 1098 esse poterat S. Robertus abbas Cisterciensium Pater, adeo non tunc pro Cisterciensibus illud monasterium fundari poterat; imo alibi duntaxat anno 1594 illud Cisterciensibus concessum auctor fatetur; quod quidem ab anno 1504 in Commendam a Julio III concessum, ad manus Galeatii Gabrielis Fanensis pervenit, qui anno 1522, annuente Clemente VII, Camaldulensium eremitarum Coronensi congregationi abbatiam hanc resignavit, apud eosdem, Petri Fanensis nomine assumpto, monachum induens, ubi

egregiis sanctimonix titulis floruit. Itaque in hoc etiam cœnobio, quod et pridem Camaldulensium juris fuit, et nunc etiam ad eorundem proprietatem rediit, sæpius conversatus est Petrus Damianus, ut notat Jacobillus citatus : imo ejusdem abbas aliquando exstitit, ut ex tom. I Operum S. doctoris lib. vi, ep. 30 colligitur, ubi sic ait : « In Perusino monasterio, Sancti videlicet Salvatoris, cui nuper et ipse præfui, quidam monachus paulo ante fuerat, nomine Guinizo, » etc.

XII. Insuper in eodem Perusino territorio ad montem Pregium habitavit Damianus in eremo S. Vincentii, quam S. P. Romualdus in possessione Rainerii marchionis fundaverat, ut ex cap. 59 ejus Vitæ in fine, et sequenti 40 colligitur, confirmatque Cosmus de Arena in Serie Ducum Etruriæ parte 1, pag. 183, eandemque inter loca a S. Romualdo ædificata recenset Jacobillus de SS. Umbriæ tom. II atque ab eodem Petro Damiano, nedum inhabitatam, sed ad majorem cellarum copiam, et servorum Dei frequentiam promotam fuisse narrat in Damiani Vita Joannes discipulus, cap. 7, ibi : « Pervenit igitur ad montem Pregium, in territorio Perusino, ibique alia (præter ea nimirum quæ jam exstabant) eremitarum fundavit habitacula, ubi videlicet cellulam quandam invenit, in qua B. Romualdum quondam mansisse ferebant. »

XIII. Addit porro Jacobillus, Damianum exinde Perusiam profectum, et in hospitio Camaldulensi, quod apud ecclesiam S. Matthæi in Campo horti, nunc PP. S. Francisci concessio, aliquandiu habitasse; imo et alias in monasterio S. Gismundi apud Marsianum in monte Regio ordinis Camaldulensis, ubi S. P. Romualdus habitaverat, conversatum esse pariter Petrum Damianum, non uno in loco fatetur. Sed et in eremo Serræ Sanctæ seu Serræ Sanctorum apud montem Appenninum in regione Tadini diocesis Nucerinæ S. doctorem vixisse, asserit, cum S. Joanne Laudensi ejus discipulo, ubi pridem S. Romualdus et S. Facundinus episcopus habitaverant. Itemque vel ipsemet Petrus Damianus, vel certe S. Dominicus Loricatus ejus discipulus, versati sunt in eremo Luceoli, quam S. Romualdus (post urbis illius vetustissimæ vastationem ab Othone III, sub annum 996, imperatam, eo quod partes Crescentii Romani consulis sequeretur), eodem Jacobillo teste, ad restaurandam antiquam loci religionem, construxerat atque in decem et octo cellas distinxerat; ubi postquam Dominicus Loricatus « sub magisterio sancti viri Joannis, qui dicebatur de Monte Feretri, per plurimos vixit annos, » inquit Petrus Damiani lib. 1, ep. 19, se ejusdem Petri Damiani directioni subdidit : « Longe vero post, magistro præbente consensum, dignatus est vir sanctus prædictus mihi misero, et quem ipse suscipere dignaretur, indigno, mira se prorsus humilitate committere, et sicut abbati monachum subjugare. Cui nimirum præstitit, non accepit; et quem susceperam velut in subjectione clientem, gaudeo me in schola

A Christi vere philosophorum percepisse doctorem. » Quod certe fieri non poterat, si religione, et instituto, habituque a Petro Damiano Dominicus Romualdi sectatorum alumnus distasset.

XIV. Postquam vero in proxima cum Damiano cella Dominicus Loricatus sub ejus disciplina degerat : unde lib. vi, ep. 30, de ipso sic ait : « Sed cur ego sanctos commemorando viros, diversa passim loca perlustro? quandoquidem intra limen, et præ manibus teneo, ad ejus digne efferenda præconia impar viribus non assurgo; certe cellulis altrinsecus constitutis, solo Basilicæ mediantis interstitio, ego, illeque dividimur, ejus si virtutibus enumerandis invigilo, ante dies elabitur, quam scribendi materia deficere posse videatur. Dominicum dico, doctorem videlicet, et dominum meum. » Postmodum, inquam, prior S. Mariæ Sitriæ factus est, quæ notissima eremus a S. P. Romualdo constructa ex ejus Vita cap. 49, ubi etiam « per septem fere annos inclusus mansit, et silentium continuum inviolabiliter tenuit » (ex eadem Vita cap. 52) quæque a sanctissimis ejus discipulis referta laudatur ab eodem Petro Damiano ibidem cap. 64 : « Taliter autem in Sitria vivebatur, ac si ex similitudine non solum nominis, sed etiam operis, altera denuo Nitria videretur. . . . O aureum Romualdi sæculum, quod etsi tormenta persecutorum non noverat, spontaneo tamen martyrio non carebat! aureum, inquam, sæculum, quod inter montium ac silvarum feras tot cœlestis Jerusalem cives alebat. » Hujus ergo monasterii, sive eremi prior factus est Dominicus Loricatus, ut constat ex titulo epistolæ 51, lib. vi : « Ad Dominicum Loricatum priorem S. Mariæ Sitriæ, ejusque eremitas; » atque tunc etiam a Petri Damiani nutu, et magisterio, cum ipse, tum ejus subditi pendebant, ut ex ejusdem epistolæ initio colligitur, ubi sic habet Damianus : « Scripsistis mihi, dilectissimi, quia tantus perversorum ac violentorum hominum vos livor infestat, quod nisi vobis ego raptim celeriterque succurram, vos loco ceditis, aliumque vobis, qui rapinis his atque molestiis non sit obnoxius, providebitis. »

XV. Quare patet Sitriensium curam ad Damianum utique pertinuisse; unde mutua probatur locorum Romualdi, ac Petri Damiani communio, et monachorum ex his in illa, ac vicissim, promiscuus transitus : ut certe ex Sitria Dominicus Loricatus biennio ante mortem recessit, et ad erenum montis Suavicini (nunc Frontalis) se contulit, quæ ab ipso Petro Damiani fundata erat, ut ipse tradit tom. III, opusc. xv, cap. 6 : « In illa Eremita, inquit, quam, auctore Deo, in latere Suavicini montis ipsi construximus, » ibidemque spiritum Deo reddidit, primum in sua cella sepultus, dein, Petri Damiani jussu, in capitulo post nonum diem tumulatus, ut lib. 1, ep. 19, ad Alexandrum refert ipse Petrus Damianus; qui pariter nunc illic indiscriminatim habitabat, deque supradicto Sitriæ monasterio, velut ad se attinente, pluribus in locis mentionem ingerit,

huo ex crebris Siariensium exemplis, atque colloquiis A ab eodem relatis, frequentius fortasse, quam inter Avellanitas, versatum se esse apud Romualdi discipulos, eorumque successores in Sitria, indicare videtur.

XVI. Certe tom. III, opusc. XIII, cap. 22, de hoc Sitriæ monasterio, tanquam de proprio, sic loquitur sanctus doctor: « Habemus denique senem in monasterio, scilicet Sitriæ, vocabulo Mainardum, quem scilicet adhuc paludatum cum admonuissem, ut monachus fieret, » etc. Hinc Leonis Sitriæ, aliorumque ejusdem loci eremitarum exempla, tanquam domestica, Thezoni Florentino eremitæ proponit ad ejus superbiam comprimendam tom. I, lib. VI, ep. 30: « Utinam, inquit, præsens adesses, et quid in his silvis ab ignotis, atque despectis agatur, oculo judicante perpenderes! tamen ut se, si fortassis inest, tumor arrogantie deprimat, vel breviter aliquid te de illorum conversationibus erudire non pigeat, » etc. Tum de Martino Storace disserens: « Quemdam, inquit, habemus in cellula rusticum idiotam, » etc. Tum ad Leonem Sitriæ transiens: « Veniam, inquit, ad dominum Leonem, et vere Leonem, » cujus se consiliis sæpe usum indicat, itidemque Lupum inclusum, et Petrum eremitam ejusdem Sitriensis eremi commemorat. Nec dubium est prædictum Leonem fuisse Petri Damiani potissimum directorem; nam tom. III, opusc. XI, illum sic alloquitur, in libelli, quem huic eremitæ inscribit, nuncupatoria: « Te non qualemcumque complicem, vel amicum, sed te patrem, te doctorem, te magistrum, et dominum electum mihi præ cunctis pene mortalibus habeo. Et quid amplius dicam? quandoquidem meum te angelum esse constitui, ut in dubiis rebus quodcumque hæsitanti, ac sciscitanti mihi consilium ex tuo ore procederet, ita protinus indubitanter acciperem, ac si vox mihi cælestis oraculi angelitus intonaret: atque ideo si quando scrupulosæ cujuslibet rei mihi subrepat articulus, antequam te consulturus accedam, hoc apud te divinam imploro clementiam, ut te quasi sure voluntatis organum faciens, tuo mihi ore præcipiat, quid me facere in objecta ambiguitate decernat. »

XVII. Neque vero inter ordinis Camaldulensis loca, in quibus Petrus Damiani domicilium habuit, cœnobium nostrum S. Apollinaris in classe Ravenæ omitti meretur, quod et Romualdi conversionis primordiis est consecratum (ex ejus Vita cap. 4) eundemque biennio saltem abbatem se habuisse gloriatur (*ibidem* cap. 22), atque ipsius vigilantie debet, quod a Simoniaco præfecto quodam purgatum fuerit (*ubi supra*, cap. 41). Nec minus interim Petro Damiano debet, quod præsentissimam illi opem in gravi discrimine tulerit, ut constat ex ejus litteris commendatitias ad S. R. E. cardinales Bonifacium episcopum Albanensem, et Stephanum presbyterum, pro abbate S. Apollinaris, quæ habentur tom. I, lib. II, ep. 4: « Nolo vos lateat, dilectissimi mihi fratres, et domini, quia modernus iste Jacob, rector videlicet monasterii sancti Apollinaris, nostri montis cacumen irrepsit. . . misericordiam, quam habetis,

et qua abundanter fluitis, ei clementer exhibite, ut de ruina sui loci, vel habitationis excidio non necesse sit trepidare. Prosit igitur illi tam ardui montis subiisse fastigium, » etc. Sed et gloriari potest idem Classense cœnobium, quod apud se tantum virum, quantus est Petrus Damianus, exceperit; enimvero epist. 1, lib. VII, apud monasterium Classis se mansisse notat Henrico imperatori scribens: « Redeat ad memoriam domini mei regis, quia cum apud monasterium Classis a vobis discessurus essem, » et iterum lib. VI, ep. 26: « Ad Marinum suum patrualem monachum Classensem, » tunc adhuc Novitium, quæ incipit: « Rudis tyro facile in prima belli congressione prosternitur, » etc. Testatur se illi propriis manibus habitum monasticum in Classensi cœnobio imposuisse: « Præsertim cum et ipse tibi monachicum tradiderim habitum, non sine causa me a consultationibus tuis diffiteor absolutum, » ubi et se alias conversatum fuisse satis innuit, ut cum ait: « In eodem plane Classensi cœnobio, quod nunc incolis, ætate nostra (nempe dum ibi degeret) quidam monachus vicem prioris obtinuit, » etc. Et circa finem se Classensium consortio, et consuetudine usum significat, dum ita concludit: « Omnes autem sanctos fratres monasterii tui mea vice saluta; clarissimos autem mihi fratres Boninum et Petrum, si solito more videris aliquando excelsius canere, hoc disticon, meo nomine, in eorum manibus pone, » etc. Id quod magnam familiaritatem hos inter et sanctum doctorem intercessisse profecto indicat; ut nihil addam de mutua commigratione et Classensium ad Avellanitas, et horum ad Classenses, quæ ex epist. 12 libri II et 15 libri VI relicet: qua de re etiam dissert. III, cap. 7, num. 8, obiter diximus.

XVIII. Quod si igitur, ut omnia ad brevem summam redigam, ex hactenus late deductis colligitur, monasterium Fontis Avellani, ubi Petrus noster monastico schemate est initiatus, a sancto Patre Romualdo quondam inhabitatum, et a beato Ludolpho ejus discipulo institutum: Avellanitarum vivendi formam et generatim cum ea, quam Romualdus eremitis præscripsit, et speciatim cum Camaldulensium consuetudinibus convenisse; ad Romualdi auctoritatem passim a Damiano provocare, dum suorum monachorum mores componere nititur; ipsam Petri Damiani regulam apud Camaldulenses vim legis obtinuisse; mutua societate Avellanitas cum Camaldulensibus olim conjunctos, in hospitii, et suffragiorum communionem receptos, habitu, seu colorem, seu formam respicias, simillimo usos; ipsum Petrum Damiani, sin minus Romualdi auditorem, certe ejus discipulorum alumnum fuisse et verosimiliter in eremo Camaldulensi, evidentissime autem in tot aliis a Romualdo constructis, vel sub ejus disciplina militantibus eremis, atque cœnobiis commoratum, ejusdemque instituti lacte enutritum. Quid amplius dubitare liceat illum a S. Romualdo traditæ disciplinæ sectatorem vixisse, adeoque Camaldulensem vere et proprie appellandum, juxta

generalem nominis hujus significationem, dissert. 1, cap. 2, num. 21, explicatum?

XIX. Hinc meritissime tot exterorum scriptorum consensu Petrus Damiani Camaldulensis est habitus, et appellatus, e quibus hoc loco recensere sufficiat Gabrielem Pennottum ab ipso P. Laderchio citatum; Ludovicum Jacobillum de SS. Umbriae; Paulum Morigiam, in Histor. Religionum cap. 58; Cornelium a Lapide in Apoc. cap. 3; Martinum Baronium in Vita quinque Fratrum Polonorum martyrum; Joannem Paulum Portesatum in Vita S. Theobaldi; Joannem Petrum Crescentium in Præsidio Romano lib. 1, part. II, narrat. 2; Stephanum Demalevicium in Vita S. Bogumili cap. 28; Secundum Lancelotum Hist. Olivet., lib. II, cap. 22; Ludovicum Tomasinum de Benefic. part. 1, lib. III, cap. 25; Ludovicum Du Pin Biblioth. Eccles. tom. VIII, part. II, cap. 14, § 10; Antonium Mariam Bonuccium Ephem. Euchar., die 22 Februarii; Augustinum Lubin in Notitiam abbatiarum Italiae, litt. A; pontifices maximos Pium V, Gregorium XV, et Urbanum VIII, quorum duo postremi Petrum Damianum *decus et gloriam Camaldulensis ordinis* appellarunt in suis diplomatibus a D. Andrea Vallemannio abbate nostro citatis, tum in Petri ejusdem Vita in tabulas cum aliis SS. ordinis elogiis digesta, tum in sermone de S. Dominico Loricato, pag. 84. Primus vero, ut Ractius noster in Descriptione sacrae eremi cap. 49, et in Vita ejusdem Petri Damiani pag. 50, et Thomas Minius Histor. Camald. lib. VII, cap. 1, testantur, adeo persuasum habebat Damianum Camaldulensis instituti fuisse, et Avellanensem abbatiam dudum in ordine nostro floruisse, ut eandem eidem ordini restituere, post commissam Joanni Baptistæ Novariensi generali apostolicam ejus monasterii visitationem die 22 Decembr. 1568 decreverit; quod et perfecit aliis Diplomatibus die 1 ac 10 et 14 Decembris 1569.

XX. Unde vel ex hoc ipso, quod jam Camaldulenses in loca a S. Petro Damiano, aliisque ejus congregationis illustribus viris, inhabitata jam plene successerint, illorumque omnia jura ad nos transierint, Petrum ipsum damianum, ejusque discipulos, ac successores non incongrue in nostrorum catalogis recipiendos quis existimaverit; ad nos eorum cultum, eorum gloriam pertinere, ne temporalium duntaxat honorum hæreditatem adiisse videamur, ac quæ potiora sunt prius occupantibus dimisisse. Quæ observatio an per jocum, an serio adijci meruerit, quisque pro arbitrio dijudicet. Similem ego viri gravissimi et doctissimi Joannis Mabillonii in medium afferam ex ejus præfatione ad tom. I Histor. monasticæ, quæ nostro proposito adamussim congruit, sic igitur habet: « Quæ hæcenus dixi, monastici ordinis (dicamus nos Camaldulensis Ordinis) per illa tempora unitatem probant, cui regularum diversitas nullo modo præscribatur. Quamobrem in discernendis sanctis, aut illustribus viris, qui S. Benedicti regulam (seu D. Romualdi disciplinam) se-

cuti sunt; aut in distinguendis monasteriis, quæ eidem regulæ ab origine subjecta fuere, scrupulosior, aut morosior minime fuero: certus utrorumque notitiam ad nostram pertinere historiam; tum, quia unus, ut dixi, omnium ordo erat; tum quia, etsi diversi tum fuissent ordinis, omnibus illis monasteriis ad ordinem nostrum translatis, ad eodem pertinet honos, quibus pervenit hæreditas; atque adeo mutila esset, atque imperfecta ordinis nostri historia, si illorum monasteriorum ac monachorum commemorationem prætermitteremus. Quod quidem non solum magno historię nostræ detrimento fieret, sed etiam ingrati animi vitio nobis vertetur. Nos porro hæc in re morem sequimur Christianæ Ecclesiæ; quæ viros sanctos et illustres Veteris Testamenti sibi ascribit, propterea quod una sit utriusque Testamenti Ecclesia. Ob eandem causam antiquiores monachos, ut patres nostros, suscipimus, etc.

CAPUT VII.

Præcipua Laderchii argumenta confutantur.

SYNOPSIS. — Commissa a Laderchio congregationis, et ordinis confusio. Num. 1. An ex regula S. Benedicti probetur Avellanitarum, et Camaldulensium cognatio. 2. An ex identitate Constitutionum. 3. Harum diversitatem probare nititur Laderchius. 4. Plures congregationes, diversis constitutionibus, eodem sub ordine militant. 5. Item plura ejusdem ordinis monasteria. 6. Argumento Laderchii, nec monachi et eremite Camaldulenses ad eundem ordinem spectarent. 7. Diversæ subinde constitutiones, tum pro eremitis, tum pro monachis ejusdem congregationis propositæ. 8. Diversas non fuisse Avellanitarum, et Camaldulensium constitutiones. 9. Gratis id negari a Laderchio, qui utrasque non legerit. 10. Sæpius in Avellanitarum regula, quam in Camaldulensium constitutionibus, Romualdum citari. 11. Cur non omnia expresse ad Romualdum referat Damianus. 12. Laderchii observatio et antilogia. 13. Etsi pro Avellanitis speciales essent Damiani constitutiones, communem tamen Romualdi eremiticam disciplinam concernere potuisse. 14. Non modo aliqua, sed omnia ad Romualdi institutionem attententia a Damiano probari. 15. Discipulos S. Romualdi an veluti ad se nihil attinentes Damianus nominet. 16.

I. Jam verò Laderchii argumenta, quibus hanc sententiam oppugnare nisus est, audiamus. At ergo lib. I, cap. 8, n. 6: « Prætereundum tamen non putamus, nonnullos, stellas manentes in ordine, et cursu suo, nimirum congregationes Camaldulensem, et Avellanensem inordinate in unam conflare conatos: quamvis ipsis ignoscendum arbitremur, quia scilicet germana charitas, et societas, quam Dominus dedit inter Avellanensem, et Camaldulensem familiam, decepit eos, quos certe melius faciem cæli, et terræ probare rogamus. Inter hos recensetur Gabriel Pennottus supra relatus, a quo Fontis Avellanæ eremite passim Camaldulenses nuncupantur, et alii. » Ubi sane, in ipso controversiæ limine, in ipsa quæstionis propositione insigniter hallucinatus videtur auctor; neque enim « congregationes Camaldulensem, et Avellanensem inordinate in unam conflare conamur, » dum S. Petrum Damiani Ca-

maldulensem asserimus: sed utrumque potius, id est *Camaldulensem* in speciali acceptione, quæ solos sacræ eremi Etruriæ eremitas complectitur (juxta distinctionem alibi expositam), et *Avellanensem* a B. Rodulpho S. Romualdi discipulo institutam, atque a Petro Damiani maxime illustratam; quemadmodum et *Coronensem*, et *Taurinensem*, et *Gallicam*, et nostram S. Michaelis Murani monasticam Familiam, in unum ordinem a Romualdo institutum redegimus, quem latiori significatione *Camaldulensem*, ex nobilissimo ac celeberrimo omnium loco sumpta denominatione, appellamus, ex his quæ dissert. 1, cap. 2, notavimus. Idque ex illa ipsa et germana charitate, quam Dominus dedit inter Avellanensem, et Camaldulensem familiam, et jure optimo factum esse ostenditur; non enim alio, quam ejusdem instituti vinculo, eademque S. P. Romualdi disciplinæ æmulatione sociale foedus utriusque familiæ consistere poterat, quale inter nos, et alias monasticas congregationes ab ordine nostro prorsus independentes, non intercessit.

II. Prosequitur autem auctor noster num. 7: « Hanc vero unitatem ex identitate regulæ non probari liquido apparet; nam si ex eo quod eadem S. P. Benedicti regula ab utraque congregatione custodiebatur nimis, unam tantummodo fuisse conjicitur; igitur et Cisterciensium, et Cluniacensium, et Vallambrosanorum, et Silvestrinorum congregationes; quæ omnes eandem S. P. Benedicti regulam profiterentur, non plures, sed una tantummodo erit congregatio. Quo nihil absurdius dici potest. » At nemo in animam induxit, ut ex sola Benedictinæ regulæ professione Fontem Avellanæ ad Camaldulensium institutum pertinere deduceret: nisi forte illud aliunde quis adjiceret, aut saltem supponeret, Avellanitas eremiticam insuper vitam coluisse, cujus ad Benedictinæ regulæ canones conjunctio solum S. P. Romualdum auctorem, et institutorem agnoscat, quem a hmodum dissert. 1, cap. 5, num. 10, observavimus. Qua ratione patet nullam esse ab Avellanitis ad cæteros monachos, quos recenset Laderchius, deductionem.

III. Pergit tamen num. 8: « Minus, inquit, ex identitate constitutionum constat non probari talem unitatem, per quas constitutiones unaquæque congregatio differt ab alia, sicut stella a stella; nam si, cum Augustino Fortunio, S. Romualdum constitutiones non edidisse fatemur, et suis Camaldulensibus non tradidisse, igitur non est eadem cum Avellanensi Camaldulensis congregatio; nam illa, uti videbitur, proprias institutiones habuit, secus ista. Quid dicemus ad hæc? Respondebimus sane sanctum Romualdum nullas dedisse constitutiones, sed nec ullas habuisse, non solum Camaldulenses, sed nec Avellanenses. Et hoc ex ipso Petro Damiani, qui in opuse De ordine eremitarum Fontis Avellani hæc habet, agens de suæ congregationis institutis. (Volo autem, fratres mei, de vestræ conversationis ordine pauca perstringere, ut quod in vestris nunc

vivis operibus legitur, etiam apicibus traditum, ad eorum qui nobis in loco hoc successuri sunt, notitiam transferatur: quatenus, etsi non contigerit eos ad altiora conscendere, eandem saltem vivendi regulam, quam vos tenuisse didicerint, et ipsi studeant fideliter observare; ut qui habitationis fuerint successores, sint nihilominus et conversationis hæredes.) Ex quo constat ante hæc tempora Avellanenses eremitas certas non habuisse constitutiones, et potius moribus, quam legibus deductos fuisse ad obediendum fidei in omnibus; non est ergo, quod ex constitutionibus probetur contra unitatem congregationum istarum, dum nec ista, nec illa ipsas habuit; imo dicendum ambas juste ante Deum incessisse in omnibus mandatis et justificationibus Domini, quas illas docuerat S. Romualdus, sine querela, et tali pacto ambas processisse in diebus suis. »

IV. Quam reponitionem sic confutandam aggreditur sequenti num. 9, dicens: « Sed cum ab uno magistro Avellanensem et Camaldulensem simul familiam volumus, cur prima ab alia legibus coepit vivere, non traditionibus contenta? Nam anno 1040 vel circiter, a Petro nostro Damiani institutiones suæ congregationis inscriptæ perhibentur, vel tutius anno 1071 vel 1072, nam ex ipsius verbis, morti proximum illas scripsisse, aperte colligitur: dum alloquens in prioratus officio suos successores (Ecce, dicit, fratres mei, sui quod estis, et emensus sum quod transitis: præsto vobis sunt quæ deserui, propinquum est quo perveni), et anno centesimo supra millesimum, et ultra, regulam eremiticam, auctore Augustino Fortunio, promulgavit R. P. Rodolphus eremi Camaldulensis prior, consentiente Helemperto episcopo Arelino. Et ad quid perditio hæc novæ Rodulphi regulæ, si ex tunc tantum temporis illam monumentis Petrus N. Damiani mandaverat? si, ut supponitur, eandem ipsam, quam habuerunt ex ore sancti Romualdi Camaldulenses, et Avellanenses quoque acceperunt? » Hæc ille.

V. In quibus primo dissimulari non debet scriptorem hanc in probanda congregationum Avellanæ et Camalduli (nempe sacræ eremi Etruriæ) distinctione, inane operam ludere, cum id in questionem minime cadat, sed tantum, an utraque ad eundem ordinem a S. Romualdo institutum, quem Camaldulensem dicimus, pertineat? Fucum itaque lectoribus facit, dum anxie inquit, an utraque, an neutra eodem tempore scriptis constitutionibus vixerit, et an superfluo labore Camalduli consuetudines B. Rodulphi scripserit, postquam Avellanæ institutiones S. Petrus Damiani dictaverat? Quasi vero hinc ordinis unitas pendeat; cum nimis evidens sit tam multas passim occurrere ejusdem ordinis congregationes, quæ non iisdem, nec eodem tempore scriptis institutionibus utantur: quemadmodum aliæ sunt Capuccinorum, aliæ minorum observantium, aliæ conventualium leges, quamvis sub eodem S. Francisci ordine militantium; aliæ pariter Carmelitarum, quos Calceatos nuncupant,

aliæ Excalceatorum constitutiones ; item aliæ Nudi-
pedum Augustiniensium, aliæ congregationum vete-
ris Eremitani instituti sequacium consuetudines : ut
nihil de monastico, nihil de ipso Camaldulensi
ordine adjiciam, in quo alii sunt cœnobarum, alii
eremitarum sacræ eremi Etruriæ, alii congrega-
tionis montis Coronæ, alii denique Taurinensium,
alii Gallorum eremitarum vivendi mores, tametsi
eundem omnes communem Patrem Romualdum,
suzque conversationis magistrum agnoscant, eodem-
que Camaldulensium cognomine gloriantur.

VI. Secundo, cum ex dictis dissert. 1, c. 2, num.
41, omnia pridem monasteria, quasi totidem con-
gregationes, abs se invicem independentia consi-
sterent, congruum erat profecto, ut singula suis
constitutionibus scriptis uterentur, quales ex multis
mss. commemorat Martene de antiquis monacho-
rum ritibus, puta Corbeienses, Divionenses, Tullen-
ses, Compendienses, Laudunenses, Lyrenses, etc.,
quare quid mirum, si Camaldulensis eremus proprias
habuit consuetudines, itemque proprias Fontis Avel-
lanæ solitudo servaret, primo quidem ex sola tradi-
tione per Romualdum acceptas, deinde scriptis
expositas, primo quidem a Petro Damiani pro
Avellanitis, aliquanto autem serius a B. Rodulpho
pro Camaldulensibus ? Etsi enim omnes quo ad sub-
stantiam convenirent, pro regionum tamen diversi-
tate, poterat in circumstantiis quidpiam occurrere,
quod varie accommodandum esset locis, temporibus
atque personis. Quod et in nostro casu potissimum
evenisse constat, nam ipse Damianus opusc. xv C
fatetur, non extra eremum, in qua degebat, se
constitutiones suas extendere : « Nec tam, quid ab
eremitis fieri debeat, generali definitione præscri-
bimus, quam quid in hac eremo fiat, cum loco, tum
personæ specialiter intimamus. » Similiterque B.
Rodulphi statuta non ultra sacram eremum, et
annexum Fontisboni cœnobiium, suam vim exerce-
bant, dicente Luca Hispano Histor. Romuald. lib. 1,
cap. 12 : « Nam illa, quæ apud Rodulphum est, sub-
jectionis constitutio ultra Fontisboni habitatores
non extenditur. » Nihil ergo cogebat, ut unius loci
constitutiones ad alterius loci notitiam devenirent,
nedum ut quæ in uno promulgarentur, in alio statim
receptæ, inibi degentes continuo obligarent.

VII. Tertio, si qua esset Laderchiani argumenti
vis, æque probaret Camaldulenses cœnobarum, nequi-
dem primis illis quinque sæculis, quibus sociali fœ-
dere cum eremitis sacræ eremi Etruriæ conjunctis-
sini, sub eodem generali priore vixerunt, ad ipsum-
met Camaldulensem ordinem pertinuisse ; nam ere-
mitis quidem primas constitutiones B. Rodulphus
prior, fatente Laderchio, proposuit : cœnobarum vero
usque ad Martinum III absque ullis scriptis consue-
tudinibus peculiaribus, sola S. Benedicti regulæ ob-
servatione retenta, vota sua Domino reddiderunt,
teste Fortunio Histor. Camald. part. 1, lib. 11, cap.
40, ubi de Martino III hæc habet. « In generali con-
cilio apud sacram eremum anno 1254 celebrato,

A primas Patribus promulgavit constitutiones, quibus
omnis vere cœnobarum instituendæ vitæ rationem,
tam quoad divina, quam quoad mores, etc., quin-
que libris complexus est. » Itaque hic dici posset
cum Laderchio : « Igitur non est eadem cum eremi-
tarum Camaldulensium congregatione Camaldulensis
monachorum congregatio, nam illa, uti visum est,
propriam institutionem habuit (a tempore B. Rodul-
phi, usque ad 1254) secus ista : quid dicemus ad
hæc ? » Pariter cum eodem Laderchio dici posset :
« Sed cum ab uno magistro eremitarum, et mona-
chorum Camaldulensium, simul familiam volumus,
cur prima ab alia legibus cœpit vivere, non tradi-
tionibus contenta ? Et ad quid perditio hæc novæ B.
Martini III regulæ, si ex tunc tantum temporis illam
monumentis B. Rodulphus mandaverat ? Si, ut sup-
ponitur, eandem ipsam, quam habuerunt ex ore S.
Romualdi eremitarum, et monachi quoque acceperunt. »
Et tamen non modo ad eundem ordinem, sed ad
eamdem tunc indivisam, etiam quo ad extremum
regimen, congregationem, cœnobarum pariter, atque
eremitarum Camaldulensium pertinebant.

VIII. At ne in diverso vitæ genere, quod hi, et
illi sub unius licet congregationis regimine viventes,
sequebantur, aliquam argumenti disparitatem cavil-
lari, quis possit, quarto observabimus, in eadem-
met congregatione, ac sub eodem generali, nec non
in ejusdem disciplinæ genere, militantia loca, di-
versas quandoque constitutiones regionibus illis con-
gruentes habere et servare consuevisse. Sic idem
Martinus III, qui anno 1254, ut retulimus, omnium
monachorum constitutiones compilavit, jam anno
1243, pro solo cœnobio S. Mathiæ Murani peculia-
res constitutiones addiderat, quæ legi possunt apud
Fortunium, Hist. Camald. part. 1, lib. 11, cap. 5.
Ino notare juvat eosdem ipsos religiosos, iisdem-
que locis agentes, pro varia temporum conditione,
suas constitutiones passim innovare. Sic B. Rodul-
phus, post primas constitutiones, alteram deinde
mitiorem vivendi regulam suis eremitis proposuit, ut
patet ex Fortunio lib. 1, cap. 65 primæ partis Histori-
arum Camaldulensium : cui successere postmodum
Placidi statuta, tum Gherardi constitutiones, hinc
Pauli Justiniani regula vitæ eremiticæ, ac demum
quæ sub Clemente X prodierunt eorundem eremi-
tarum Etruriæ in Regulam S. Benedicti declaratio-
nes, quibus jam utuntur ; quemadmodum et consti-
tutionibus monachorum a B. Martino III concinnatis,
aliæ sub Octaviano imperatore, aliæ sub generali
Bonaventura, Ptolomæo, aliæ sub Gallo cardinali,
aliæ sub Pio V, nonnullæ, etiam sub Clemente VIII
adjectæ sunt. Ut nihil addam de ipsomet Petro Da-
miano, qui congregationis suæ Avellanensis insti-
tuta bis conscripsisse deprehenditur, nimirum
opusc. xiv et xv an non vero hic pariter locum ha-
beret Laderchiana exclamatio, ex inconsulto simu-
latoque Judæ proditoris zelo imitata : *Ut quid perdi-
tio hæc ?* Quandoquidem pro eremitis, pro monachis
Camaldulensibus, pro ipsis Avellanitis sufficientes

vivendi leges monumentis jam traditæ fuerant. Tam non diversus igitur hinc argui potest ab Avellanitarum ordine ordo Camaldulensis, quam non ipsimet Camaldulenses a Camaldulensibus, et Avellanitæ ab Avellanitis diversi probantur.

IX. Sed quinto demum respondeo, etsi alias pro Avellani Fontis alumnis constitutiones ediderit Petrus Damiani, alias Rodolphus pro Camaldulensibus, non tamen diversas, nec in substantialibus dissidentes, imo utrasque pariter a Romualdi institutione derivatas, quemadmodum fuse cap. 3 et 4 supra ostendimus; quare ex Damiani et Rodulphi constitutionibus, non diversitas sed identitas instituti Avellanensium et Camaldulensium demonstratur. Idque præsertim obinet, ex quo amplius eadem S. Petri Damiani constitutiones in sacra Camaldulensi eremo receptæ fuerant, ac regulæ vim obtinebant, tum ante B. Rodolphum, tum etiam post ipsum, qui illas (excepta Sabbati remissione, ac paucis aliis, quæ cum sacræ eremi Camaldulensis usibus non penitus conveniebant) adhuc ab eremitis observandas in suis ipsis constitutionibus statuit, ut supra cap. 5, num. 5, 6 et 7 demonstravimus.

X. Ex quo patet responsio ad ea, quæ in sententiæ suæ confirmationem Laderchius subdit num. 10: Sed et constitutionum ipsarum inter se collatarum series, ordo, et cætera hujusmodi non ab uno fonte processisse abunde demonstrant; et licet verum sit nonnulla sancti Romualdi monita in suis constitutionibus, et alibi, Petrum inseruisse; ex hoc tamen non sequitur omnes constitutiones a Petro ipso Avellanensibus traditas fuisse Romualdi. Imo oppositum, non fuisse, nisi eas, quas signanter nominat: nam si omnes fuissent Romualdi, non est excogitanda ratio, cur debuisset nonnullas tantum Romualdo tribuere, et non omnes, si suæ essent. Legentibus enim perspicuum est, quod cum aliquod Romualdi dictum enuntiat, illud non ut præceptum magistri, sed potius eo more refert, quo in plerisque regulis Augustini, Hieronymi, vel Patrum, vel seniorum monita et dicta enuntiantur; quæ ideo ob hanc causam Regulæ Augustini vel Hieronymi, etc., jure non dicuntur. Patet, inquam, ex supradictis, ad hæc omnia responsio, nam prorsus commentitia sunt, et contra apertam rei evidentiam gratis conficta: verum aliquid donandum est homini, qui causæ suæ nimium fidens, antequam vel minimam constitutionum B. Rodulphi lineam legeret, vel externa etiam codicis ipsarum tegmenta videret, perinde tamen ac si cum Petri Damiani regula illas contulisset, pronuntiare ausus est, quod: constitutionum ipsarum inter se collatarum series, ordo et cætera hujusmodi non ab uno fonte processisse abunde demonstrant.

XI. Quod vero addit, Romualdi sententias in Petri Damiani constitutionibus allegari, non ut magistri præcepta, sed quasi sanctorum Ecclesiæ doctorum monita, et dicta, indeque non omnia inibi contenta ab Romualdi institutione profecta asseri debere,

sed illa pauca duntaxat, quæ expresse ad ipsum Romualdum referuntur: id plane ostenderet, multo minus eremitas ac monachos Camaldulenses sub ejusdem S. Patris Romualdi, vel olim militasse, vel nunc militare vexillis; enimvero in ipsorum constitutionibus vix toties Romualdum citari deprehendes, quoties in Avellanitarum legibus a Petro Damiano descriptis: nempe in his quidem, quater aut quinque Romualdi mentionem expressam Damianus ingerit; in illorum vero nonnullis semel, atque iterum; in aliis ne semel quidem Romualdi nomen auditur; quare si Laderchii judicio standum esset, nec omnis Camaldulensium disciplina a D. Romualdo penderet, nec tanquam magistri et institutoris præcepta, sed ut cujusdam peculiaris sancti consilia et sententiæ, quælibet Romualdi instituta ab eremitis nostris habenda forent: quo nihil dici potest absurdius. Verum an Damianus Romualdi, velut magistri, auctoritatem allegaverit, satis ex dictis superius colligitur, ac præsertim ex his, quæ cap. 5, num. 2 et 3 notavimus.

XII. Ratio autem, cur pauca quædam e multis ad Romualdi institutionem expresse a Petro Damiano referantur, est, quod reliqua non ab ipso S. Patre speciatim excogitata ac noviter adinventata fuerant, sed ab antiquorum anachoretarum vivendi modo imitata suoque instituto aptissime accommodata. Narrat enim Damianus in Vita S. Romualdi cap. 8, illum in veterum Patrum historiis legendis versari solitum, eorumque exemplis usum fuisse in constituenda perficiendaque per Occidentem eremitica disciplina; qua de re jam dissert. 4, præsertim cap. 5, pluribus actum est; unde et idem Damianus opusc. xv, cap. 2, altiore vitam eremiticæ originem a Paulo et Antonio repetit, et cap. 18: Quidquid, inquit, in B. Benedicti regula; quidquid in institutis, sive in collationibus Patrum est dictum, huic competere disciplinæ perpendimus. Et tamen audet Laderchius Damianus quasi eremiticæ vitæ Patrem nobis ubique depingere, ut cum lib. 1, cap. 14, num. 7 pronuntiat: Ante Petrum Damianum, neminem ex ordine S. Benedicti, in Italia saltem, tam eximias eremiticas institutiones tradidisse. Quod ipsum potiori jure de S. P. Romualdo vero eremitarum Occidentis antesignano censendum est, qui ante omnes (ut notat B. Paulus Justinianus in præfatione suæ regulæ) eremitice vivendi regulas, et institutiones, non scriptis, sed suo vivendi exemplo, suisque documentis et admonitionibus, coactaneis suis tradidit, et posteris omnibus dereliquit, Christum fortasse Dominum imitatus, qui, quod ipse faciendo, ac docendo instituit, non scriptis tradidit, sed aliis post se scribenda reliquit. Quare patet nihil obstare quominus ex Romualdi processisse disciplina constitutiones Petri Damiani dicantur, etsi non omnia S. Romualdi propria fuerint, sed ipsa duntaxat ex D. Benedicti et antiquorum Patrum institutis collecta methodus, ejusdemque ad monachos facta applicatio, propria Romualdi fuerit,

aliquibus tantum eximiis monitis ab eodem S. Patre A locupletata, quæ ad ipsum expresse referre voluit Damianus, ad majorem illis auctoritatem concilian- dam, cum cætera veterum PP. consuetudinibus con- secrata jam essent, atque semel (in Vita S. Ro- mualdi cap. 8 et 9) eorum omnium fontem indicas- set, ex quo Romualdus eadem in occidentalium, quos instruere aggressus est, eremitarum usum tradu- xerat.

XIII. Pergit vero Laderchius eodem cap. 8, citat. num. 11: « Et Petrus ipse de suæ congregationis institutis scribens ad Stephanum monachum, hoc insinuat, dum dixit (nec tam quid ab eremitis fieri debeat, generali definitione præscribimus, quam quod in hac eremo fiat, tum de loco, tum de persona, specialiter intimamus): Peculiares itaque sui loci B fuerunt institutiones illæ quas scripsit, non communes quibuslibet sub B. Romualdi disciplina negentibus; nam in tali casu dicere potius debuisset, quod omne id intimaret, quod et a suo loco, et a cunctis ere- mitis Romualdi sectatoribus custodiebatur, nec sui loci speciales poterat muncupare regulas, quas aliis locis comperiebat esse communes. » Ubi observan- dum est scriptorem hunc haud satis sibi constare, dum supra verbis num. 4, relatis mirabatur Rodul- phum novas eremiticas constitutiones pro Camaldu- lensibus adornasse, cum illas jam Petrus Damianus tanto antea monumentis tradiderat, nunc vero no- biscum fatetur Damiani regulas pro sola Avellanensi eremo conscriptas, adeoque locum fuisse aliis con- stitutionibus, quæ alios extra Avellanam Romualdi C sectatores devincirent.

XIV. Cæterum eodem modo, quo speciales pro Camaldulensi eremo, ut num. 6 animadvertimus, constitutiones B. Rodulphi esse poterant, speciales item pro cœnobio S. Mathiæ Murani primæ illæ B. Martini III constitutiones, de quibus num. 8 actum est, quæ propterea, licet disciplinæ S. Romualdi conformes essent, alia tamen loca, vel a S. Romual- do condita, vel ad Camaldulensem ordinem spectan- tia, obligare nequaquam debuerant; ita et B. Petri Damiani constitutiones, licet communes Romualdi- norum observantias comprehenderent, eremi tamen Fontis Avellanæ peculiare, ex primaria sui aucto- ris intentione, esse poterant: seu quia, præter com- munes ordinis consuetudines, nonnulla etiam com- prehenderent personis illius loci duntaxat accom- modata, regioni convenientia, atque usu recepta: seu quia, etsi penitus illic, præter communem vivendi morem, præscriberent, eo ipso tamen, quod ab eo prælato proponebantur, qui particulari eidem loco præerat, non omnibus aliis ad eundem ordinem spectanti, utique (ad vim obligandi quod attinet) speciales evadere debuerant, nec veluti generales, omnibusque communes haberi poterant, propter specialem præcipientis auctoritatem, certisque per- sonarum, ac locorum limitibus restrictam jurisdic- tionem.

XV. Quod vero subdit Laderchius num. 12, ubi

de Petro Damiani sic habet: « Ibidem etiam lo- quens de discretione prælati (et nos approbamus) dicit, quod suis sæpe discipulis B. Romualdus dixisse perhibetur, dum approbat igitur hoc unum, quod suis discipulis dicebat S. Romualdus, et cæte- ra pauca, quæ distinguit signanter, omnes institu- tiones non fuerunt S. Romualdi, ut diximus; nec dicere debuerat Romualdum hæc docuisse suos di- scipulos, istos ut ad se omnino non pertinentes no- minans, si eorum se magisterio subjecisset: eo ma- gis, quod tunc temporis videbant, quamplurimi ex illis, a quibus et egregia tanti Patris gesta, quæ scriptis mandavit, se didicisse fatetur. Et infra di- cens quod supra retulimus, videlicet (non omnia hujus institutionis præcepta minutius nos describi- mus, sed multa, quæ et passim nobis occurrunt, ex studio prætermisimus: quidquid enim in B. Bene- dicti regula, quidquid in institutis, sive in collatio- nibus Patrum est dictum, huic competere disciplinæ perpendimus, tamen in unum hic cuncta colligere, superfluum judicamus) aperte innuit se speciale sui loci edidisse institutiones, non signanter a Romual- do tantum acceptas, sed regulæ S. Benedicti, Pa- trum institutionibus et præcipue eremi, quam cole- bat, sanctis consuetudinibus et moribus immixtas. » Quod, inquam, hic subdit, ex parte jam in superio- ribus confutatum est, nec repetere vacat quæ toties supra clarissime ostendimus: ex parte vero facili, et obviam responsionem habet, observando Damia- num, loco per Laderchium citato, nequaquam innuere se illud unum præcise approbare quod de prælati discretione S. Pater Romualdus docuerat, sed sim- plici assertionem id approbare, nec tamen cæterorum a Romualdo derivationem abnuere, quam res ipsa loquitur ex collatione utriusque instituti cap. 3 et 4 facta (præter expressam mentionem D. Romualdi, quæ occurrit apud Damianum in psalmodiæ disci- plina, aliisque, a nobis cap. 5, num. 2 et 3 ponde- ratis) quamque tacite saltem designare videtur Da- mianus iis ipsis verbis a Laderchio allegatis: « Non omnia hujus institutionis præcepta minutius nos describimus, sed multa, quæ et passim nobis occurrunt, ex studio prætermisimus, » opusc. xv, cap. 18. Quæ enim alia erat hujusmodi eremitica insti- tutio, nisi quæ a B. Romualdo tunc recons instau- rata vigeat? Nam etsi ab antiquis Orientis Patribus complura ad hanc disciplinam pertinentia Romualdus fuerit imitatus, ad certiorum tamen methodum, per- fectamque regulariter vivendi normam, omnia revo- cavit, et in his occidentalibus plagis primus ad praxim reduxit: dicente Paulo Justiniano in præf. suæ regulæ eremiticæ: « Vita vero eremitica in occidentali Ecclesia sectatorem forte aliquem, insti- tutorem autem nullum habebat; primus autem in ea auctor, et institutor fuit vir omni sanctitate conspi- cuus, atque per omnia admirabilissimus beatissimus Romualdus, » etc.

XVI. Cæterum an discipulos S. Romualdi, velut ad se minime attinentes nominet Damianus, ut La-

derchius cavillatur, jam alibi observavimus, præsertim cap. 5, num. 10 et cap. 6, num. 5. Nam in præmio Vitæ S. Romualdi illos suos fratres appellat, eorumque precibus adductum se asserit, germana charitate urgente, ad S. Patris gesta litteris consiguanda. Quod si id non semper expresse repetit, quoties de discipulis S. Romualdi mentionem ingerit, et quid vir sanctissimus discipulos suos doceret, referre satagit : non propterea illos velut a se alienos commemorare censendus est ; nisi dicamus, evangelistas se a Christi disciplina alienos pronuntiare, quoties enarrant parabolas, quas dixit *Jesus discipulis suis* ; aut nisi asseramus eundem Petrum Damianum etiam a S. Benedicti disciplina se alienum facere, dum S. Benedicti discipulos nominat tom. II, serm. 8, nec se illis expresse conjungit, eosque propterea ut ad se omnino non pertinentes, Laderchii judicio, commemorat. Sed quomodo Romualdi discipulos, velut ad se minime attinentes nominare Damianus poterat ? eos nempe, quibuscum frequentissime vivebat, ut toto cap. 6 ostensum est, quorum etiam magisterio et directione utebatur, ut respectu B. Leonis Sitriensis cap. cit., num. 16 ex Damiano probavimus ; qui tamen Leo, ex eodem Damiano lib. vi, ep. 17 : « Jam per septuaginta fere annos in monastico habitu degebat ; » adeoque Romualdo vivente, et sub ejus auspiciis, eremiticæ vitæ tirocinium posuerat, inter ejus discipulos apud S. S. superstites, omnium fortasse antiquissimus.

CAPUT VIII.

Reliqua a Laderchio objecta discutuntur.

SYNOPSIS. — Quodnam argumentum Laderchium maxime premat, Num. 1. Ut illud solvere nitatur auctor. 2. Solutionis impugnatio. 3. Ad ordinis sui foundationem, Romualdo necessariam non fuisse institutionum propriarum scriptionem. *Ibid.* Duo alia Laderchii dicta confutantur. 4. Ulterior evasio primarii argumenti a Laderchio tentata. 5. Classense cœnobium cur Camaldulensi eremo copulatum fuerit ? 6. De aliis monasteriorum unionibus intra eundem ordinem. 7. Alia Laderchii cavillatio refutatur. 8. Instantia rursus alia adversarii contra nostram sententiam, falso nitens supposito. 9. Duplex disparitas, ad hoc propositum a Laderchio adducta, impugnatur. 10. Duæ alie Laderchii objectiones. 11. Primæ illarum solutio. 12. Secundæ confutatio. 13. Ultimum Laderchii argumentum diluitur. 14.

I. Tam potenti luce vis veritatis irradiat, ut in oculos etiam se fugientium incurrat : ideo Laderchium nostrum latere nequaquam potuit, unum ex præcipuis argumentis, quibus Camaldulense Petri Damiani institutum probari solet, ex eo petitum, quod S. Dominicus Loricatus Sitriæ prior, ejusdem Petri Damiani discipulus fuerit, quemadmodum et nos cap. 6, num. 14 demonstravimus. Nullum itaque non movet lapidem scriptor noster, ut hoc suæ causæ præjudicium amoliat, atque in omnem se versat partem, ut obicem hunc sibi molestissimum proterat. Nam usque ab anno 1699 quo tempore vitæ S. Petri Damiani colligendæ incumberebat Laderchius (licet in hujus operis auno 1702 editi præfatione, se ad ejus lucubrationem tres menses duntaxat impen-

A disse asserat) memini me tum Romæ degentem ab ejusdem auctoris orè audivisse, dum invicem de hac ipsa controversia colloqueremur, quod ex omnibus argumentis, quæ pro nostra sententia afferuntur, unum hoc sibi maximum, præ cæteris, negotium facessero, licet ejus vi a præconcepta sententia se dimoveri non pateretur.

II. Sic igitur proponit, atque enodare Laderchius aggreditur ejusmodi difficultatem num. 13 : « Dices Romualdum eremum Sitriæ fundasse, in qua deinceps fuit Dominicus Loricatus, Damiani discipulus ; sub constitutionibus ergo Romualdi, utpote in eremo ab hoc fundata. » Cui ergo argumento sic statim respondet : « Sed negatur consequens ex supra allatis, quod Romualdus constitutiones non dedit (sed tacente lingua, et prædicante vita) docuit, et licet multa sub regula S. Benedicti fundaverit loca ; tamen quæ in iis supra regulam custodiebantur, ab ipso magistro, exemplo potius, quam verbo, vel si verbo, verbo tamen constitutionibus certis non alligato, jubebantur, ut ab abbate, non ab institutore novæ regulæ, sed potius ut a peculiari illius, vel istius loci præceptore et magistro. Quod ulique perduravit, usquequo ducti spiritu Romualdi, constitutiones ejus Camaldulenses apicibus tradiderunt ; et Petrus item suas dedit, ex quibus utique ab Avelanensi distinguitur Camaldulensis congregatio, uti sub regula S. Benedicti Cistercienses, Cluniacenses, Vallumbrosanæ congregationes separantur ad invicem. » Hæc ille.

C III. In quibus, quid prius, quid magis admirer, ambigere me fateor ; num scilicet, quod Sitriensem eremum a S. Romualdo fundatam, ejusque habitatores ad ordinem Camaldulensem pertinere inficiatur, quia S. Pater constitutiones suas scriptis non exaravit ; num quod eundem S. Patrem, non velut eremiticæ vitæ instaurorem, sed velut peculiarem hujus, vel illius loci præceptorem nobis exhibeat ; num denique, quod hunc rerum statum obtinuisse asseveret, usquedum Camaldulenses constitutionibus suis conscribendis animum applicuerunt. At enim quæ monstra hæc sunt rerum et sententiarum ? De primo jam cap. præced. num. 12, diximus cum Paulo Justiniano Romualdum utique constitutiones suas scriptis non prodidisse, Christi ipsius Domini nostri exemplo : « Qui, quod ipse faciendo ac docendo instituit, non scriptis tradidit, sed aliis post se scribendis reliquit ; » sed nec Magnus Antonius abbas, tot monachorum Pater, ullam regulam, aut institutionem scripta mandavit, at vitæ suæ exemplis, et documentis in ejus discipulorum mente altius impressis, sectatores suos abunde erudit, ut auctor et Athanasius : « Est enim, inquit, monachis sufficiens character ad asceticam Antonii vitæ. » Quod ipsum de Romualdo dici potest, qui omnium occidentalium eremitarum Patris, et institutoris titulum suo vivendi exemplo, suisque monitis saluberrimis promeruit, ut dissert. 4, cap. 5 probavimus, et quem Damianus ipse in ejus Vita cap. 9 asseruit

nihilominus : « vivendi regulam cunctis singularis vitæ sectatoribus præfixisse, » quam in ipsa ejus admirabili Historia relucens accepimus, unde et B. Rodolphus in constit. anni 1085 primos Camaldulensis eremi incolas nobis describit, « jugiter venerabilis Romualdi vitam atque doctrinam commemorantes. » Omitto quod nec S. Joannes Gualbertus Vallumbrosanæ familiæ, nec S. Robertus abbas Cisterciensibus scriptas constitutiones reliquerunt, nec S. Stephanus Grandimontensium Pater institutiones suas scripto consignavit; quas ab ejus discipulis olim collectas, et in Gallicum idioma nuper conversas, apud Augustinum Mercier anno 1704 impressas audivimus. Unde patet, nihil omnino referre, quod constitutiones suas Romualdus non scripserit ad monasterium Sitriæ ab ejus ordine secernendum, qua ratione Camaldulensis quoque eremus esset similiter abjudicanda, cum neque ibi Romualdus ullam regulam scripserit, nec usquam omnino peculiæ suæ disciplinæ canones exarasse deprehendatur.

IV. De secundo vero, hoc est an Romualdus, velut unius privatæ domus magister Sitriensibus præfuerit, an potius ut communis omnium cœnobiarcha, et eremiticæ disciplinæ institutor haberetur, videnda sunt quæ dissert. 1, cap. 5, num. 14, contra hoc ipsum Laderchii effatum, expresse observavimus, neque hoc loco frustra sunt repetenda. De tertio demum quid addam, nisi quod ejusmodi observatione videatur inferre Laderchius, nos nequaquam a Romualdo, sed ab iis qui ejus constitutiones scriptis tradiderunt, originem ducere? quod esset insigne patriarchæ elogium Romualdo eripere, illudque in Rodolphum transferre; nec solum Romualdus e religiosarum familiarum fundatoribus, hac ratione, exsularet, sed et Joannes Gualbertus, et Robertus, et Stephanus, et omnes ferme monasticarum propaginum institutores, qui pariter nihil scriptis tradiderunt, eorumque loco, ipsorum discipuli, et successores, quotquot statuta aliqua ordines suos concernentia condiderunt, reponendi essent, ac pro Vallumbrosanorum, Cisterciensium, aut respective Grandimontensium patriarchis habendi essent. Quod est oppido perridiculum.

V. Prosequitur autem Laderchius num. 14: « Præter quam quod constitutiones Romualdi, vel viva vocis oraculo, vel deinde apicibus traditas, non receperunt omnia loca, vel quæ fundasse, vel quibus præfuisse narratur; unde ad suam congregationem Camaldulensem non pertinere eos, qui in ipsis, vel eremis, vel monasteriis fuerunt, evidenter colligimus aliis prætermisissis, ex eo quod licet Classensi monasterio præfuisse ex jussione, tam imperatoris Othonis, quam ipsius sancti Apollinaris infallibiliter habeantur: nihilominus idem monasterium, cui præfuit sanctus Romualdus, non nisi anno centesimo trigesimo octavo post millesimum, centum videlicet, et amplius annos post ejusdem Romualdi decessum, ab archiepiscopo Ravennate Gualterio

A Camaldulensi ejus congregationi traditum fuit. Nam nova certe ista traditio superflua erat, si ex tunc tantum temporis locus idem beatissimi institutoris præcepta recepisset, cum videlicet ut abbas ei præfuit. Sicut igitur ex hoc constat, Camaldulenses nuncupari non potuisse monachos, vel tempore Romualdi, vel post ejus felicissimum obitum, usque ad supradictum annum 1138 in cœnobio Classensi degentes; ita pari modo, nec Camaldulensem vocari posse Dominicum Loricatum ex eo tantum, quod fuerit in eremo Sitriæ a Romualdo fundata, arbitramur, sed potius Avellanensis congregationis, utpote discipulum Petri Damiani, qui eum peculiariibus suis Institutionibus, a Camaldulensium (ut videmus) distinctis informavit, cum seipsum Dominicus ejus magisterio subiecit. »

VI. Quæ plane concidunt ex dictis dissert. 1 de duplici Camaldulensis nominis acceptione, quam ibi cap. II, num. 21 distinximus, et Laderchius passim confundit; neque enim aliud evincit adducta observatio, nisi quod a congregatione sacre eremi Camaldulensis diu sejunctum manserit Classense cœnobium, quemadmodum et tot alia loca a S. P. Romualdo ædificata, quo nimirum tempore singula monasteria totidem congregationes invicem independentes, licet ejusdem instituti, constituebant, ut toties monuimus; at non probat, ad eundem Camaldulensem ordinem, quatenus loca omnia, quæ D. Romualdi acceperant disciplinam, complectitur, referendum non esse idem Classense monasterium. Nimirum in hoc insigni asceterio primordia suæ conversionis posuerat Romualdus, eidem biennio præfuisse legitur, successoresque habuisse Ardefadum, et Bonum suos discipulos, testatur Fortunius Hist. Cam., part. II, lib. I, cap. 15. Ejusque licet dimisso regimine, se Romualdus adeo sollicitum præbuit, ut cum Veneti cujusdam abbatis Simoniaci invasione fœdatum nobilissimum cœnobium inaudisset: « Illuc protinus ire miles Christi impiger studuit, diversisque modis ex eo monasterium purgare tentavit », ut refert Damianus in Vita, cap. 41. At illud idem Classense cœnobium Camaldulensi eremo S. Pater non copulaverat: quid mirum igitur, si Gualterius Ravennatum archiepiscopus ejusmodi unionem inire voluit? Exstat apud Fortunium loc. cit., lib. II, cap. 17, integrum unionis diploma, ex quo patet Archiepiscopum Azoni Camaldulensis eremi priori Classense monasterium cum suis omnibus pertinentiis commisisse, non quasi ab uno ad alium ordinem illud transferendo, sed ut uberioribus observantiæ fructibus per ejus alumnos refloresceret, ac majora virtutum incrementa susciperet: « Ad reformandam (verba sunt Diplomatis) et conservandam religionem, » et infra: « Solo intuitu, et causa reformandæ religionis. » Nec sane ullam monachorum distractionem, aut habitus innovationem propterea in Classensi cœnobio ob ejusmodi unionis executionem, legimus intercessisse.

VII. Et vero, si quæ dissert. 1, cap. 2, num. 14,

de monasterio Valliscastri (quod S. P. Romualdus A edificaverat, atque ubi mortalitatis suæ spoliū exuerat) post 360 annos duntaxat sacræ eremi locis aggregato, docuimus, huc referantur, quæve ibidem num. 23, de variis cœnobiis ordinis alicujus, in peculiarem ejusdem ordinis congregationem convenientibus, generatim observavimus, nostro huic proposito applicentur: patebit utique, tam nihil obstare uniones ejusmodi monasteriorum, Camaldulensi eorundem instituto, etiam ad tempora uniones has præcedentia, relato, quam nulla prorsus difficultas in eo occurrit, quod ipsimet Camaldulenses cœnobiæ primo novem locorum, deinde septemdecim monasterium congregationem collegerint, cui subinde aliis ordinis cœnobiis aggregatis, S. Michaelis congregatio coaluit: nec tamen quis præ- B tendere ausit eadem cœnobia ad institutum Camaldulense, vel ante Leonis X tempora, quibus hæc congregatio perfecte coaluit, pertinuisse; tametsi, ut Fortunius loquitur part. 1, lib. III, cap. 1, adeo veteris communionis pleraque oblita videri poterant, pristinamque libertatem resumere, atque ad nativam independentiam paulatim redire nitebantur: « Ut tot essent quodammodo in religione Camaldulensi corpora, quot debuissent, jure summo, in unico corpore consistere membra. »

VIII. Sed audiamus quid num. 15 subdat Laderchius. « Præterea, inquit, licet admittatur, quod fuerit in eremo Sitriæ Dominicus, et quod eadem eremus ad Camaldulenses, non ad Avellanenses pertinuit, non ex hoc tamen deducitur, nisi quod olim inter C Camaldulenses fuerit; nam cum se Petro subdidit, non semper in eremo Sitriæ vixit, imo (teste eodem Petro) modo in Avellanensi, solo Basilicæ mediantis interstitio, ab illo divisus, modo ab ipso remotus, modo juxta monasterium Coniunctuli cellulam habuit, et confirmatur ex eo, quod non in eremo Sitriæ defunctus est, et sepultus, sed potius in loco, qui ad præfatam eremum nullo pacto pertinuisse reperitur. » Itaque modo ne Petrum Damianum Camaldulensem fateatur, Dominicum Loricatum ejus discipulum, Camaldulensium quasi transfugam nobis obtrudit hic auctor, verum inani opera, ac supervacuo conatu laborat: siquidem cap. 6, num. 14, ostendimus Dominicum Loricatum sub Damiani magisterio vixisse, dum Sitriam inhabitaret, non postquam a Sitria recessit, ut patet ex epistola 31, libri VI, quam Damianus ad Dominicum S. Mariæ Sitriæ priorem scripsit; ipsemet Petrus Damiani Sitrienses, veit suos commemorat, ut ex opusc. XIII, cap. 22, ibi: « Habemus denique senem in monasterio Sitriæ, » etc., ostendi loco cit., num. 16, ubi etiam notavi frequentissimum apud Sitrienses vixisse eundem Damianum, ac Leonis eremitæ spiritualem filium, et discipulum fuisse; adeoque potius Petrum Damiani ex Avellanita Camaldulensem factum, quam Dominicum Loricatum ex Camaldulensi ad Avellanitas se recepisse, asserere Auctor debuerat. Quamquam, ut toties diximus, sive Sitriensem, sive Avel-

lanitam hunc, et illum quis fecerit, perinde Camaldulensis instituti sectatorem utrumque indicabit.

IX. Dominici igitur Loricati negotio sic confecto, ad alia sese arma convertit Laderchius, ut nostram doctrinam oppugnet. « Demum, inquit num. 16, quomodo strenuissimum humilitatis professorem Petrum N. Damiani crebuisse censebimus, magistrum, a quo totum, quod didicerat, sua Fontis Avellanæ congregatio ebiberat, nullam de eo, in scribendis ejus institutionibus, memoriam faciendo, præsertim cum ipsum tam mirifice coluerit, ipsiusquemet vitam conscripserit? » At patet id falsum esse, nam ex sæpe dictis, Petrus Damianus in utraque regula, quæ opusc. XIV et XV continetur, sæpius S. Romualdi mentionem injicit, quod et supra idemmet Laderchius hoc ipso cap., num. 10, animadverterat illis verbis: « Et licet verum sit, nonnulla S. Romualdi monita in suis constitutionibus, et alibi Petrum inseruisse, » etc. ut retulimus cap. præced., num. 10, ut mirum sit, tam cito ex hujus memoria scriptoris, quæ ante quinque paragraphos enuntiaverat, dilabi potuisse. Unde patet, telum hoc imbelles sine ictu prorsus concidere: quod et nullius per se roboris esset, etiamsi nusquam Romualdi Damianus meminisset, cum et res ipsa per se loquatur, ipsaque utriusque instituti comparatione cap. 3, 4 et 5 facta, veritas hæc elucescat: et exemplum B. Ludulphi Avellanæ institutoris, cujus pariter nusquam meminit, nullam prætensæ mentionis necessitatem esse agnoscendam evincat.

X. Quia vero hanc ipsam paritatem sibi opponendam Laderchius præviderat, sic illam eodem numero proponere, atque elevare, duplici excogitato discrimine, nititur. « At nec de Lodulpho (inquies) ut supponitur congregationis Avellanæ institutore, mentionem fecit. Sed simile non admittimus, nec enim æqualis ponderis erat auctoritas Lodulphi, sicut et Romualdi jam a S. Sede apostolica inter sanctos relati; vel dicendum, propter illos, qui adhuc vivam Lodulphum, dum Petrus N. Damiani institutiones Avellanæ edidit, faciunt: merito de Lodulpho siluisse, quia nimis incongruum judicavit laudare hominem ante mortem (nam Lodulphum ipsum usque ad annum quadragesimum septimum supra millesimum vixisse, et Petrum quadragesimo secundo anno supra millesimum institutiones ipsas scripsisse censent). » Hæc ille; at neutra disparitas subsistere deprehenditur: cum enim toties in suis operibus, atque in ipsis constitutionibus opusculi XV, cap. 14, Petrus Damiani de B. Dominico Loricato verba faciat: itidemque sæpe commemoret alios viventes, Leonem Prezensem, Mainardum, Martinum Storcem, Lupum, Leonem Sitriæ, etc., qui non majoris erant auctoritatis ac famæ, quam B. Ludolphus loci institutor: quique adhuc in humanis agebant, non poterat sanctus doctor a Ludulphi mentione injicienda, sive ob minorem ejus auctoritatem, sive quod adhuc superstes viveret, præsertim

etiam eodem opusc. xv, cap. 28, efficacius esse vivorum, quam mortuorum exemplum, ad animos cohortandos, arbitraretur: « Efficacius, inquit, modernorum cohortantur exempla, quam veterum: et magnæ confusionis pudor est, si cum sanctis viris in una simul ætate viventes, in rectæ conversationis studio eis in aliquo non reperiantur æquales. »

XI. Duo insuper tela in nostram sententiam num. 17 Laderchius contorquet: alterum ex quo Romualdum nunquam apud Avellanam constitisse in ejus Vita Damianus asserat: alterum, quod Camaldulenses, velut ad se nullatenus attinentes commemorat. En primum: « Sed et ab ipsa, inquit, S. Romualdi Vita, quam, ut diximus, Petrus N. Damiani scripsit, facile conjici potest, Romualdum ipsum nunquam Fontis Avellanæ eremum adiisse. Nam cum multa tam distincte referat loca in ipso Monte Catriæ, quæ circumvit dilectus ille Altissimi, saliens in montibus, transiliens colles; nunquam tamen Fontis Avellanæ mentionem facit, cum tamen hujusmodi vocabulum loci, quem ipse colebat, cujusque tam frequenter in suis scriptis meminit, eum latere non potuisse manifestum sit. » En vero secundum: « Cui tandem addendum videtur, quod in Camaldulensi eremo commorantes, tanquam ad se nihil omnino pertinentes, commemorat, ut videre est in epist. 29, lib. vi Epistolarum: quod certe non facit, cum ad se pertinentium eremitarum meminit, nam eos signanter suos dicit, ut ex Epistolis ejusdem 34 et 56, lib. vi, colligitur. »

XII. Aperta est tamen ad utrumque responsio: ad primum quidem, quod « Loca illa in ipso Monte Catriæ, quæ circumvit Romualdus, » ipsammet Avellanæ solitudinem indicant, ubi commoratus est S. Pater ex cap. 19 Vitæ, ut cap. 2, num. 6 et 7, ostendimus. Quod si etiam Laderchio daremus, Romualdum, non quidem apud Avellanam, sed apud Sitriam duntaxat constitisse; an exinde ostenderet, non potuisse Ludolphum Avellanæ conditorem, Romualdi eremiticis institutionibus imbui, et ad ejus disciplinam, quam vel in Sitria, vel alibi a S. Patre didicisset, suos alumnos exigere? Nec certe in Polonia Romualdus ullo tempore habitavit; nunquid igitur SS. ejus discipulorum Joannis, et Benedicti sectatores, qui apud Casimiritanam eremum sanctimonia florere, ad Romualdi institutum minus pertinere judicabuntur.

XIII. Ad alterum pariter, negamus Camaldulenses a Damiano, velut ad se nihil attinentes, significari; nam eo ipso quod Sitrienses ad se spectare indicat, ut probavimus, Camaldulenses utique sibi cognatos asserit, nam hi vere a Romualdo instituti fuerant, ac propterea generali Camaldulensium vocabulo comprehenduntur. Quod si de Camaldulensibus in speciali significatione acceptis, hoc est de sacræ eremi Camaldulensis incolis Laderchius loquitur, nego hos ipsos a Damiano velut alienos commemorari, nam Martinum Camaldulensem in citata ep. 20, lib. vi, sic tantum describit: « Dominus plane Mar-

tinus, qui in Camaldulensi eremo commoratur, vir videlicet diversis virtutibus adornatus, et præcipue jugibus lacrymarum fluentis irriguus, mihi retulit quod narro. » Quid, quæso, in his verbis relucet, unde Martinus a Damiano extraneus indicetur? Sed esto quidpiam discriminis inter Camaldulensium et Avellanitarum mentionem a Damiano factam, adversarius acutissimus deprehendat: hoc tale ad summum erit, quod subditos a non subditis discernat, quod unius congregationis alumnos ab alumnis alterius congregationis ejusdem ordinis distinguat; neque enim aliter magis Damiano affines dici poterant Avellanitæ, aut Sitrienses præ Camaldulensibus, quam eo modo, quo mihi magis affines sunt alii Camaldulenses monachi, quam eremitæ: et ad quemlibet sacræ Camaldulensis eremi incolam pertinere magis alii ejusdem congregationis eremitæ videntur, quam Coronenses, quam monachi, quam aliarum ejusdem Camaldulensis ordinis congregationum alumni.

XIV. Ultimam denique, ac peremptoriam argumentum, num. 18, promovet Laderchius his verbis: « Insuper monachos de Avellana suo tempore unitos congregationi Camaldulensis fatetur Arnoldus Wion, ergo prius separati erant ab invicem: alioquin superfluum erat, et vanum jam unita conjungere. » Verum hæc instantia ex dictis hic supra, num. 6, occasione unionis cœnobii Classensis, et ex observatis dissert. i, cap. 2, num. 25, manifeste evanescit: possunt enim unius congregationis monasteria alteri congregationi ejusdem ordinis copulari, quemadmodum nostris diebus regis celsitudinis Cosmi III, magni ducis Etruriæ insignis pietas, celeberrimum boni solatii cœnobium, quod a Cisterciensibus Italis monachis administrabatur, Trappensibus ejusdem ordinis solitariis, quos ex Gallia in Etruriam munificentissimus ac religiosissimus princeps adduci voluit, copulandum curavit; sic enim Pius V pont. max. Avellanense monasterium, quod sub Romualdi eremitica disciplina, Petri Damiani temporibus, floruisse persuasum habebat, dudum vero a pristini fervoris observantia desciverat, Camaldulensium generali visitandum commisit, ac denique congregationi nostræ penitus addixit (ut paulo ante, Fortunio teste Hist. Camal., part. i, lib. iii, cap. 27. « Extinctionem conventualium Camaldulensium fecerat idem pontifex, sacerdotiis eorum congregationi adjudicatis). » Quo nostrorum monachorum opera, vetus institutum, ac primæva loci religio restauraretur.

Constare igitur arbitror ex hactenus dictis, nullam vim P. Laderchii objectis residuam esse adversus sententiam quam præsentis Dissertatione suis momentis stabilire conati sumus. Et certe longe validiora possent argumenta contra varias ejus assertiones in hac ipsa Historia (ut de cæteris Lucubrationibus ejus nomine postmodum editis, interim taceam) occurrentes, intorquere; sed tum ne susceptæ defensionis limites transiliamus, aggressoris perso-

nam induentes; tum ne actum agere velle videamur, cum Sejanum et Rufinum Dialogus magna ex parte hanc materiam exhaustum, neque nobis id incumbat negotii, ut singulas Laderchii sententias ad examen revocemus, hac cura per quam libenter supersedebimus, aliisque, quos noster auctor pariter lacessivit, atque otio magis, quam nos, abundant, eam sollicitudinem ultro relinquemus. Imo ob easdem rationes, de venusto Laderchiani styli caractere nihil hic adnotabimus, de quo satis erit, tum prædictum dialogum consulere, tum iudicium (ibidem relatum) auctoris diarii eruditorum Galliae, in Operis Laderchii recensione facta diar. 54, an. 1704, attendere: ut necesse non sit, cum temporis dispendio, ad ista nos digredi, aut eandem incudem repetitis ictibus tundere. Amicorum tamen votis aliquid largientes, nonnulla, quæ nos propius respiciunt, atque a præfato dialogista vel minus accurate expensa, vel ex integro prætermissa animadvertimus per modum appendicis, supplere non gravabimur, quando non magis opportunam Veritatis illustrandæ occasionem alibi nos habituros speramus.

APPENDIX

Nonnullas Animadversiones in Historiam Petri Damiani a Laderchio descriptam complectens.

SYNOPSIS. — Errorès nonnulli, ad perfectiorem Vitæ Petri Damiani editionem obtinendam, in Laderchiana historia notandi. Num. 1. Numerum fratrum B. Petri Damiani a Laderchio perperam determinatum esse. 2. Circa institutum D. Claræ Laderchius fallitur. 3. Item circa S. Petri Cælestini regulam decipitur. 4. Albizonem socium B. Petri Damiani abbatem Theuzonis fuisse falso tradit. 5. Aliæ hallucinationes circa S. Joannem Gualbertum, et Athonem episcopum Florentinum. 6. Annus mortis S. Dominici Loricati rectius determinandus. 7 et 8. Difficultatum quarundam propositio, et solutio. 9 et 10. S. Joannem Laudensem cum Joanne Vitæ Petri Damiani scriptore, male confundi. 11. Illam post annum 1076 ad Eugubinam cathedram vocatum. Ibid. Eundem Petro Damiani in prioratu immediate successisse, ideoque ab hoc Joanne distingui, utpote qui ex obedientia Liprandi prioris Vitam Damiani descripsit. 12. Eadem Vita post mortem S. Joannis Laudensis exarata ostenditur. 13. Alia utriusque Joannis discrimina. 14. Conclusio. 15.

I. Ut Petrum Damianum velut Camaldulensis instituti sectatorem agnoscimus, ac S. P. Romualdi imitatore præcipuum suspicimus, ita summa erga illum devotione afficimur, ejusque venerationem promoveri summopere gaudemus. Magnam idcirco a nobis gratiam iniisset Laderchius, si et commodiore stylo egregii hujus doctoris Vitam describere esset aggressus, et ab omni falsitatis nævo eandem repurgasset. Verum, ut ea rerum est humanarum conditio, quæ primis nunquam conatibus absolutæ perfectionis assequendæ sortem, vel spem relinquere solet, sed multa semper curis secundis emendanda committit, ita non mirum, si Laderchius ipse, primæ huic historiæ suæ editioni non admodum fidens, alteram se exhibituram pollicetur (in Admonitione ad lectorem ejus indicii subnexa) *Majori diligentia, et accuratiori studio, necnon in aliquibus auctam.*

A Quod ut perfectius, ad tanti Patris gloriam, cujus et nos studiosissimi sumus, assequi possit, præter ea, quæ auctor Dialogi Sejanum inter et Rufinum adnotavit, sequentia pariter, quæ ad nos magis pertinent, ipsi expendenda proponere visum fuit.

II. Ac primo, circa numerum fratrum B. Petri Damiani, jure a Sejano Laderchium reprehendi affirmamus, nedum ea ratione, quam ibi adductam legere quisque poterit, quod nempe Frater ille, a quo Petrus noster tam dure habitus est, antequam in alterius fratris Damiani archipresbyteri curam incideret, esse non potuit Marinus ille (quem religiosum fuisse idem Sejanus cum multis aliis scriptoribus censuit, nos vero laicum, id est sæcularem obiisse arbitramur, ex circumstantiis ejus mortis a Petro Damiani lib. II, ep. 11, narratis) qui timoratus spiritu, ac B. M. V. obsequiis adeo mancipatus ab ipso sancto doctore describitur, ut moriens ab illa visitari meruerit; unde consequens est, ut tres saltem fratres Petro nostro Damiani assignari debeant, non duo tantum, ut asserit Laderchius lib. I, cap. 2, num. 1, dicens: « Hoc certum nobis innotuit, duos nempe fratres habuisse, Damianum videlicet, et Marinum, quorum ipse meminit lib. II Epistolarum, epist. 14 ad Desiderium. » Non ea, inquam, duntaxat ratione refellitur hæc assertio Laderchii, sed amplius, quia, si verba expendantur Joannis scriptoris Vitæ Petri nostri Damiani, ab eodem Laderchio allata cap. 5, num. 3, facile constabit, saltem quatuor fratres Petri fuisse; ait enim Joannes sancti pastoris discipulus in ejus Vita cap. 1, quod Petrus noster, « utroque immature orbatu parente, fraternæ curæ relictus est, et unus ipsorum, qui atrox inter cæteros honestis moribus præditos sub ovina pelle latebat, fraudulenta nunc pietate pro paterna vice, eum sibi educandum suscepit, atque dum sibi cohæredem adoptare se fingit, diræ velut emptitium servituti addidit: cui socia conjux hærebat, quæ nullis pietatis visceribus ab illius sævitia differebat. » Si enim duos fratres habuisset Petrus noster, utique eorum unus, qui primo cum alendum suscepit, non atrox inter cæteros, sed atrox præ alio vel atrocior altero describeretur; indicat ergo Vitæ Petri Damiani scriptor, præter hunc fratrem, cujus curæ Petrus commissus est, alios etiam tum superstites, D imo et præsentis fuisse, sed inter hos computandus non esse Damianum archipresbyterum videtur; nam, ut refert Laderchius pag. 22: « Absuerat is aliquot annos a patria, ad quam reversus Petri fratris miseratus ærumnas, paterno tactus amore, mox illum exemit de miserabili servitute, novis induit vestimentis, et ad scholam misit, » etc., quod utique ab initio piissimus archipresbyter exsecutus esset, si coram adfuisset; ergo si Damiano archipresbytero fratrem illum uxoratum, a quo tam immaniter Petrus habitus est, jungamus, et duos saltem alios, quibus hunc comparavit Joannes Vitæ scriptor, dum inter cæteros honestis moribus præditos atrocem nuncupavit, quos fuisse puto, alterum quidem Marinum

a sancto doctore laudatum, alterum vero paulo majorem natu ipso Petro, qui cæteris fratribus invidens, querelis suis in causa fuit, cur mater ipsum Petrum immature oblactatum impie desereret, narrante id eodem Joanne scriptore Vitæ sancti viri, ejusque discipulo apud Laderchium pag. 17: « Cum enim unus liberorum, qui tunc jam grandiusculus adoleverat, conquestus exclamaret: Proh pudor! ecce jam tot sumus, ut in hac domo vix capimur, » etc. Quatuor profecto fratres, certe plures duobus, habuisse Petrum Damiani, fateri necesse erit.

III. Secundo insignis est, ut optime Sejanus etiam animadvertit, hallucinatio eorum, quos Laderchius bona fide secutus est lib. 1, cap. 14, num. 5, tradens S. Claram virginem Assisiatem, D. Francisci sororem, regulæ S. Petri Damiani nomen dedisse, quia a Gregorio IX tum ipsa, tum ejus sorores *ordinis S. Damiani* appellantur: enimvero ibi de ordine monasterii *S. Damiani Martyris* prope Assisium constructi sermo est, non de institutionibus *S. Petri Damiani*; ut perspicuum est ex Bullis a Wadingo relatis ad finem tomi I et II Annalium Minorum. Verissimum est tamen, moniales S. Claræ per duodecim saltem annos, nempe ab anno 1212 ad 1224 (nonnullas etiam usque ad 1259, ut ostendit Wadingus loco citato, et confirmat Jacobillus tom. III) regulam S. P. Benedicti, et ordinem monasticum professas; nec desunt qui ad Camaldulense institutum illas per id tempus referendas esse arbitrentur, non quidem ob regulam S. Petri Damiani, cui nomen dederint, sed ob constitutiones Camaldulenses, quas illis observandas præscripserat cardinalis noster Hugolinus, qui (juxta Jacobillum) ex abbate monasterii S. Silvestri de Monte Subasio, a S. Patre Romualdo constructi, et sub ordine Camaldulensi tunc etiam vigentis, ad purpuram fuerat evocatus; et certe videntur Clarissæ ex Camaldulensium imitatione inclusionis legem per id tempus servasse, unde idem cardinalis Hugolinus, postea Gregorius IX, earum privilegiis, Wadingo teste in Apologetico de Monachatu S. Francisci, sect. 6, § 5, num. 9, hanc clausulam insertam voluit: « Ordo monasticus, qui secundum Deum, et beati Benedicti regulam, atque institutionem monialium INCLUSARUM S. DAMIANI ASSISIATIS, institutus esse dignoscitur. » Quare ex D. Claræ familia, ejusdem Gregorii IX jussu, B. Pacifica, et B. Balbina, ejus nominis inter Damianistas prima, ad cœnobium Camaldulensium monialium S. Mariæ Vallis Gloriæ (quod sub abbatis S. Silvestri de Monte Subasio jurisdictione florebat) reformandum sunt destinatae, ut Jacobillus ostendit.

IV. Tertio lapsus similiter Laderchius Sejanus ostendit, circa D. Petri Cælestini institutum, hunc enim, ejusque sectatores sub Petri Damiani regula nullatenus militasse, quamvis vulgus Cælestinos cum Avellanitis aliquando confunderit. Observandum autem, præter confusionis hujus rationem ex Papebrochio a Sejano allatam, potuisse æquivoce appellationis originem ex eo pendere quod Avellanitæ,

A ut ex Morigia supra observavimus pag. 64 et Dissert. III, pag. 11, cæruleo palliolo uterentur: qui color, cum apud Italos *cælestis* appelletur, ansam ignaræ plebi offerre potuit, ut nostri Avellanitæ *Cælestini* primum nuncupari inciperent, deinde ipsimet veri *Cælestini* pro Avellanitis accipi, et veluti a Petro Damiano et ipsi propagati forent, ejusque Regulam sequerentur, *Ordinis S. Damiani* vocari a nonnullis consueverint.

V. Quarto circa Theuzonem Eremitam nedum fallitur Laderchius, quod illum Florentiæ cum Petro Damiano collocutum neget, contra Baronii sententiam, a Sejano optime vindicatam, sed insuper animadversione dignum est, falsum esse quod Albizo Petri Damiani comes, fuerit ejusdem Theuzonii abbas, ut noster historicus, Sejano consentiente, lib. III cap. 5, num. 9, asseruit. Enim vero nullus Albizo abbas monasterio S. Mariæ Florentiæ præfuit, sed Theuzonis tempore Petrus erat abbatiae illius præfectus, ut docent monumenta a Puccinello adducta in ejusdem cœnobii Chronicis anno 1664 editis; et sane verba Petri Damiani in epist. 50, lib. VI, ad Theuzonem, sive in opusc. LI nil tale significant: « Vix demum, inquit, tanquam importune capitis hominis admissi sumus (Damianus enim mihi tunc Albizo adhærebat), intenti autem, et non mediocriter avidi ædificationis documenta suscipere protinus in ipso mutuæ collationis exordio coacti sumus jurgiosis quibusdam contentionibus deservire, » etc. Ubi patet de se, et Albizone, tanquam itineris socio, et colloqui consorte, non tanquam Theuzonis ipsius prælato loqui; et cum infra addit: « Erant quippe inter se, et abbatem tui monasterii non ferenda simultas, et inveterata discordia. Ille igitur, utpote virtutis, ac simplicis animi, sponsionibus suis cuncta dignæ satisfactionis, et humilitatis jura transcendit, et nos (id est ipsum Petrum Damianum, et Albizonem comitem) sequestri fœderis inter se et te exsecutores instituit. Verum nos dum alienis amicitias inconsulte consulimus, » etc. Perspicuum videtur, abbatem Theuzonis diversum esse ab utroque pacis inter ipsos conciliandæ sequestro, Damiano videlicet, et Albizone. Ut nihil addam, quod Albizo iste non abbas, sed eremita fuerat, ut patet ex opusc. XII tomi III ad ipsum Albizonem venerabilem eremitam, et Petrum monachum directo, ubi illum « imitandum Eremiticæ conversationis exemplum, » sicut hunc « teretem formam cœnobitarum, » appellat Damianus.

VI. Quinto, quod ait Laderchius eodem cap. 5, num. 6 et 7, S. Joannem Gualbertum anno 1005 in S. Miniatis cœnobio monachum induisse, eidemque Theuzonem eremitam Simoniaci abbatis Uberti, et episcopi Athonis proclamationem publicam anno 1007 suasisse, quodque Atho hujus nominis primus Hildebrando Florentino episcopo antecesserit: id plane commentitium est, ac falsis fundamentis nititur, ut patet ex nostra dissert. II, cap. 4, a num. 4 et deinceps; præsertim cum non ante annum 1020

cellulam suam eremiticam ingressus fuerit Theuzo, A ut num. 15, ibid., probavimus; nec ideo tamen decernere libet, an occasione controversiæ Florentini cleri circa Petrum Ticinensem episcopum Simoniacum, Petri Damiani cum Theuzone eremita colloquium contigerit: neque an cum S. Joannis Gualberti monachis ea occasione, aut alias decertaverit Damianus, illosve lib. viii ep. 11 carperit, curiosius disquirere juvat. Quidquid ea de re sit sentiendum, alii indicent; nos interim Petrum Damianum a Didaci Franchi calumniis hic, et alibi vindicatum fuisse, Laderchio gratulamur.

VII. Sexto diligentius expendi meretur, an vere anno 1061 S. Dominicus Loricatus obiisse dicendus sit, ut lib. ii, cap. 24, a num. 2, et lib. iii, cap. 1, num. 12, Laderchius cum Baronio asseruit. Enim vero B cum narret Petrus Damianus lib. i, epist. 19, Dominicum pridie Idus Octobris morti cessisse, si id anno 1061 contigisset, quo cyclus solis erat 6, adeoque littera Dominicalis in vetere calendario illi respondens erat G. utique die Dominico in cœlum migrasset, littera enim hæc ipsimet diei 14 Octobris apposita deprehenditur; et nonus depositionis dies, nempe 22 ejusdem mensis, dies lunæ seu feria secunda fuisset, quæ littera A consignatur: quorum utrumque falsum est; Dominicum enim die Sabbati ab humanis excessisse testatur sanctus doctor loc. cit., his verbis: « Sexta igitur feria per continuum diem vix desiit vel modulandis psalmis insistere, vel corrigiarum se ictibus flagellare. Nocte vero sopore deposito, suscepit antidotum, deinde cœpit C angustiari, et de stomachi dolore graviter conqueri. Post decursum itaque nocturnæ synaxis officium, post matutinos hymnos, cum prima jam hora sibi a fratribus qui aderant cantaretur, sanctum Deo spiritum reddidit. » Et diem depositionis nonum, Dominicum fuisse testatur: « Hos autem, inquit, ipso die Dominico, quo eremum ingressi sumus, sanctum corpus inde sublatum reverenter, ut dignum erat, in capitulo sepelivimus, et cum nonus esset depositionis ejus dies, prædictum corpus sanum, illibatamque reperimus. »

VIII. Unde perspicue patet, vel ad annum 1060, vel ad 1066, Dominici Loricati mortem esse referendam, ut invicem hæc circumstantiæ cohæreant, nempe ut dies 14 Octobris Sabbato, et dies 22 D Dominicæ diei conveniat. Sed anno 1060 id aliunde contingere non potuit; nam B. Rodulphi episcopi Eugubini mors, quæ (Damiano teste) anno sequenti post obitum Dominici Loricati contigit die 26 Junii, in annum 1061 incidisset, quo tempore nondum Nicolaus II pont. max. e vivis excesserat, cujus mors die 3 Julii contigit, et mense Octobris Alexander II est in Romanum pontificem consecratus; et tamen Alexandri II jamdudum regnantis tempore Rodulphum obiisse patet ex dicta Damiani epistola, in qua eundem pontificem sic alloquitur: « Vobis itaque nuper egressus, cum Florentinæ urbis mœnia subii, nuntius mihi mox repentinus occurrit, epi-

scopum scilicet Eugubinum esse defunctum, » etc. Superest ergo, ut Dominici Loricati obitus anno 1066 adeoque S. Rodulphi mors anno 1067 evenisse dicatur; unde machina illa, qua lib. iii, cap. 5, num. 12, Laderchius probare nititur, epistolam Damiani ad Theuzonem scriptam esse, ante controversiam de simonia Petri Papiensis Florentini episcopi exortam, quia inibi Dominici Loricati, velut superstitis mentio occurrat, concidere videtur.

IX. Scio positioni huic obstare posse, quod Rodulphus, eodem Damiano teste, « ante fere septennium (adeoque, in hac hypothesi, anno 1060) ad eremum veniens, habitum monasticæ professionis acceperat. » Cum tamen Ughellus in episcopis Eugubinis testetur, Rodulphum anno 1059 synodo Romanæ Nicol. II papæ subscriptum reperiri, et anno 1062 in bulla Alexandri II pro Ecclesia Forosempronensi, mentionem occurrere Hugonis Eugubini episcopi, quem non immediate, sed post Maynardum anno 1061 (ut ipsi videtur) electum, Rodulpho successisse arbitratur. At nimis evidens est, Alexandri II tempore, adeoque post annum 1061, Rodulphum ex hac luce migrasse; quid si igitur depravatam esse hoc loco dicam Eugubinorum præsulum seriem apud Ughellum, non minus quam paulo ante, ubi Ludolphum electum anno 1012 successorem assignat? Porro, cum neque apud Baronium, neque apud Labbæum occurrat Rodulphi Eugubini episcopi, tanquam anno 1059, Romanæ synodo subscribentis, memoria: sed neque apud Ughellum in bulla Alexandri II, quam insertam alteri Honorii III datæ 14 Kal. Junii anno 1224 refert hic auctor tom. II De Episcop. Forosempr. expressus habeatur annus 1062 vel alius; imo hæc nota duntaxat ibi habeatur: « Actum est, hoc mense Maii, die vero 10, indictione 15, » quæ indictio nec anno prædicto 1062 nec ulli anno pontificatus Alexandri II respondere potest, sed annis tantum 1060 et 1075 congruit, inter quos hujus pontificis sedes cadit; consentaneum profecto non videtur, ut ob incerta hæc monumenta ab Ughello relata, ratiocinii nostri superius adducti evidentiam abjiciamus, et vim dissimulemus.

X. Verum, admissis Ughelli monumentis, apposite componi hæc controversia fortasse poterit, si Hugonem, quem post Maynardum anno 1062 Eugubinæ præfuisse Ecclesiæ juxta bullam Alexandri II ab Ughello indicatam, pro nunc concedere possumus, immediatum nostri Rodulphi antecessorem, non vero secundum successorem ejusdem fuisse asseramus: adeo ut post annum 1062 Rodulphus hic ad Eugubinam cathedram promotus fuerit, puta anno 1063 vel 1064, et usque ad Junium anni 1067 supervixerit, Dominico, aut alio præsule illi succedente; quanquam ergo potius crediderim, bullam illam Alexandri II ad annum 1070 pertinere, qui indictione 8 consignabatur: unde v in x commutato, indictio 15 ab Amanuensibus effecta fuerit, quæ jam

apud Ughellum in hoc diplomate legitur; adeo ut Hugo, post Maynardum, Rodolpho jam anno 1067 mortuo, succedere in Eugubino episcopatu optime potuerit. Quod autem anno 1059 Rodolphus Romanæ synodo subscriptus legatur, siquidem id verum sit, de alio prædecessore Rodolpho (aut Reginaldo, aut Raynerio, aliove simili nomine per litteram R incipiente, nuncupato episcopo; ejusmodi enim subscriptio, ut fieri solet, ita fortasse expressa fuit: *Ego R. Eugubinus episcopus*, atque *Rodulphi* nominis interpretationi ansam præbere debuit, ut ex subscriptione *W. Humanat. Episc.*, eidem Romanæ synodo anni 1059 facta, ipsemet Ughellus tom. I, pag. 804, interpretatus erat *Willelmus*, et mox in Appendice ejusdem tom. pag. 419 ex Petro Damiano corrigendum esse *Wido*, animadvertit) intelligi facile potuit. Nec deerunt argumenta, quæ hanc conjecturam confirmant, primo ex his quæ supra, de anno mortis S. Rodulphi, expendimus, secundo ex epist. 2, lib. IV Petri Damiani ad R. Episcopum Eugubinum, quem alium fuisse a nostro Rodolpho constare videtur; quia episcopus ille R... non admodum Petro Damiano propitius videbatur, cujus ecclesiam ecclesiastico interdicto subjecerat; unde illum ita humilis deprecatur: « Obsecramus igitur, dilectissime, interdictum nostræ Ecclesiæ officium reddite, et non solum illam possessiunculam, quæ vestræ procul dubio diœcesis est, sed et quidquid habemus, vestra auctoritate, defendite, » etc. At noster Rodolphus Petrum Damianum, ut patrem suum etiam post episcopalem consecrationem, semper suspexit, ejus nutu, et consilio cuncta decernebat; et in eremo magis, quam in ecclesiæ suæ palatio vivens, « Ecclesiam deputabat hospitium, solitudinis autem cellulam habitaculum decernebat, » ut narrat ipse Petrus Damiani, qui et infra addit: « Me vim ingerente coactus, ecclesiam, quam dimiserat voto, retinebat officio: in eremo tamen perseverantius habitabat. » Quare verosimiliter Petri Damiani ecclesiam interdicto non subjecisset, antequam ab ipso rationem intelligeret, cur illam passus esset a Forosempronensi episcopo consecrari. Alius ergo episcopus R... ante nostrum Rodolphum Eugubinae præfuit ecclesiæ, atque is potuit Romanæ synodo sub Nicolao II subscribere.

XI. Septimo circa Joannem Petri Damiani discipulum, ejusque Vitæ scriptorem, non levis est Laderchii hallucinatio, dum illum cum S. Joanne Laudensi Eugubino episcopo lib. VI, cap. 28, confundit: idemque asserendi tum Machiarello nostro, tum auctori Diarii Gallici, præbuit occasionem: qua in re, licet auctor Dialogi satis historicum nostrum confutaverit, argumentis tamen est usus, quæ ad hominem (ut dici solet) non ad judicium, intento probando conducunt. Enimvero non anno 1076 quem Laderchius ex Ferrario determinat, sed longe post, nempe anno 1105, ut habet Ughellus, Joannem Laudensem Eugubinam cathedram ascendisse constat: vel ex eo, quod anno 1084 eundem Joannem prioris

A officium apud Avellanam ministrasse demonstrat authenticum transactionis cujusdam instrumentum in archivio Classensi capsula 94, num. 67, quod sic habet: « In nomine Domini: Temporibus domini Gregorii summi pontificis, anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo octuagesimo quarto, regnante Henrico, filio quondam Henrici imperatoris, indictione septima Eugubio. Ego in Dei nomine Thebaldus, filius quondam Pagani de Nartianula, refutationem, et transactionem, et definitionem facio ecclesiæ S. Crucis Fontis Avellani, et tibi Joanni (de Laudo) priori, tuisque successoribus in perpetuum, id est de ipsa ecclesia sancti Apollinaris, posita in Nartianula, » etc. Idemque patet ex aliis ejus ætatis monumentis, atque ex ejusdem S. Joannis Laudensis Historia, ex quibus item liquet, non 56 annos illum in episcopatu vixisse, sed uno duntaxat anno, aut paucis insuper mensibus, neque anno 1116, sed 1106, Deum adiisse, ut Ughellus etiam confirmat.

XII. Porro eundem Joannem Laudensem, nedum Laderchius ipse lib. III, cap. 27, num. 2, fatetur Petro Damiani immediate in prioratu Avellanæ successisse, verum id habet etiam auctor Vitæ ipsius Joannis, cujus fragmentum refert Constantinus Cajetanus initio tom. II operum B. Petri Damiani: testatur enim quod post mortem sancti doctoris, « Fratres inspirati a Domino concorditer, et unanimiter sanctum virum Joannem de Laudo in priorem præcipuum elegerunt: ut sicut sancto patri Petro Damiano in sanctitate, et sapientia consimilis erat, ita ei in prioratu succederet. » Cum vero Joannes scriptor Vitæ Petri Damiani fateatur se monachum esse sub Liprandi prioris obedientia constitutum, ejusque, et aliorum seniorum Fontis Avellanæ jussu, ad eam historiam colligendam fuisse compulsus (ait enim in proemio: « Domno Liprando priori, et cæteris senioribus eremi Fontis Avellanæ, Joannes. Opus mirabile, Patres, quod sanctitati vestræ placuit meæ injungere parvitati... At quia non præsumo vestro quidquam abnegare imperio... Petri Damiani meritis, ad cujus vos acta exaranda meam obedientiam provocatis, ») etc. Evidens utique remanet, eundem esse non posse Joannem hunc Vitæ Damiani scriptorem cum illo Laudensi Eugubino episcopo, qui post Damiani ejusdem obitum, statim Avellanæ prior, et mox episcopus factus est, nunquam vero simplex monachus vixit, ut aliorum præceptis esset obnoxius.

XIII. Sed et luculentius idem demonstratur, ex quo Vita hæc Petri Damiani post annum 1110, adeoque longe post mortem S. Joannis Laudensis, quæ 1106, ut diximus, contigit, certissime scripta fuerit: tantum abest, ut ipsimet Joanni Laudensi tribui debeat. Enimvero Liprandi prioris tempus ille clare evincit, quod in catalogo priorum Avellanæ, juxta ejusdem monasterii monumenta composito, ad prædictum annum 1110 consignatur. Joannes siquidem Laudensis, ut notavimus, immediate Petro

Damiano subrogatus legitur : huic vero anno 1105 ad episcopatum Eugubinum promotus, Petrus Arimianensis in prioratu successit, tum anno 1110, Liprandus Petro successus est, cuius nutu susceptum est a Joanne Damiani discipulo consilium Vitæ sancti doctoris conscribendæ, ipsique Liprando priori dedicandæ; cum igitur S. Joannes Laudensis quadriennio ante mortalitatis exuvias deposuisset, constat longe diversum esse Joannem Vitæ Petri Damiani scriptorem a S. Joanne Laudensi episcopo Eugubino. Quod si etiam Jacobilli calculum sequeremur, qui Liprandum alicubi scribit immediate Joanni Laudensi in prioratu successisse, liquet, huic jam episcopo factis, et per annum, ac paucos menses supersiti, non potuisse ab illo Vitæ Petri Damiani compilandæ provinciam injungi.

XIV. Adde, quod utriusque Joannis discrimen ex diversa patria, diversoque mortis tempore colligitur : tradunt nempe scriptores, Joannem Petri Damiani discipulum, ejusque Vitæ scriptorem, ipsius etiam concivem, nempe Ravennatem fuisse, Joannes autem Eugubinus episcopus, patria Laudensis, in Insubria, non in Æmilia natus est. Ille quidem in calendario Avellanæ obiisse notatur die 26 Maii 1115. Ille vero Deum adiit die 2 Septembris 1106. Ille apud Avellanæ eremum, hic apud cathedralem Eugubii; ille privatus monachus, hic ex priore episcopus. Ille quidem aliqua sanctimonie laude insignis, sed neque sancti, neque beati aliquando titulum adeptus; hic vero multis post obitum miraculis clarus, a Paschali II sanctorum catalogo est ascriptus. Non igitur uterque Joannes a Laderchio confundi debuerat, nullo præsertim assertionis suæ

A fundamento, adversus tam multiplicis discriminis argumenta allegato.

XV. Atque hæc e multis in Laderchiana Historia adnotasse sufficiat, aliis enim curis, ab hoc studiorum genere me potentius avocantibus, cedere cogor. Si desiderato rursus otio frui aliquando licebit, atque iterum Laderchius ipse lapidem hunc versare jusserit, in his, quæ nunc prætermissa, aut neglecta volui, supplendis operam meam desiderari non patiar. Æqui bonique consulat, rogo, Lucubrationem hanc, P. Laderchius, quam veritatis zelus, et amicorum consilia a me impetrarunt, præsertim cum illam non livido, et averso, sed candido, et amico animo scriptam inveniât, nec non ab omnibus illis amaris jocis alienam, quibus Sejanus et Rufinus Dialogus scatet, atque intemperantius redundat : quid enim conviciis opus est ad veritatem vindicandam? At dialogistæ illi fortasse parcendum, qui (si quid conjecturis assequimur) aut is ipse est, aut ex ea prodiit schola, cujus magistrum prior Laderchius tom. III, pag. 315 et 323, acerbissime exagitaverat. Causæ vero nostræ longe dispar est ratio, proindeque et mitior est indoles, quandiu scilicet sententiarum duntaxat, non voluntatum dissensione discrepamus. Utinam hæc ad veritatis illustrationem, atque eximii doctoris PETRI DAMIANI gloriam, nobis in hac dissertatione unice propositam, cedant; nec jurgiis, a quibus semper abhorruimus, nec contumeliis, a quibus hactenus abstinui, ansam ullam ministrent : quæ, ut meorum summa votorum est, ita cuilibet mecum disputanti fixa sit, et rata, desidero : quatenus utrinque pariter, et absque personarum præjudiciis, veritatis præjudicia vindicentur.

GODEFRIDI HENSCHENII S. J.

DE B. PETRO DAMIANO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

(Ex *Februario Bollandiano*, sub die 53.)

§ I.

Eremus sanctæ Crucis Fontis Avellani in diocesi Eugubina ordini Camaldulensi adjuncta. Illius institutum, incrementum; monachi sancti sub B. Petro Damiano.

1. *Inguvium*, sive *Iguvium*, Umbriæ cis Apenninum oppidum in ipsis montium radicibus, Cæsari l. i Belli civilis, Ciceroni l. vii, ad Atticum epist. 13, Silio Italico l. viii, aliisque antiquis scriptoribus notum, hodie *Eugubium*, Italis *Gubbio* et *Agubio* dicitur : quod tamen ex vicinis antiqui oppidi rude-

D ribus, post barbarorum in Italiam inundationem, restauratum volunt. Sedes illic olim erecta episcopalis, cui sæculo Christi undecimo plures præfuerunt, assumpti e monasterio *Eremi sanctæ Crucis Fontis Avellani*, sive *Avellanæ* : quod millibus passuum quatuordecim a civitate Eugubina distat, situm in radicibus montis Catriæ versus orientem, uti illic pars Apennini appellatur in Chronico Gualdensi, antiqui scriptoris, et ab anonymo ejusdem loci eremita apud Cajetanum, in præfatione ad